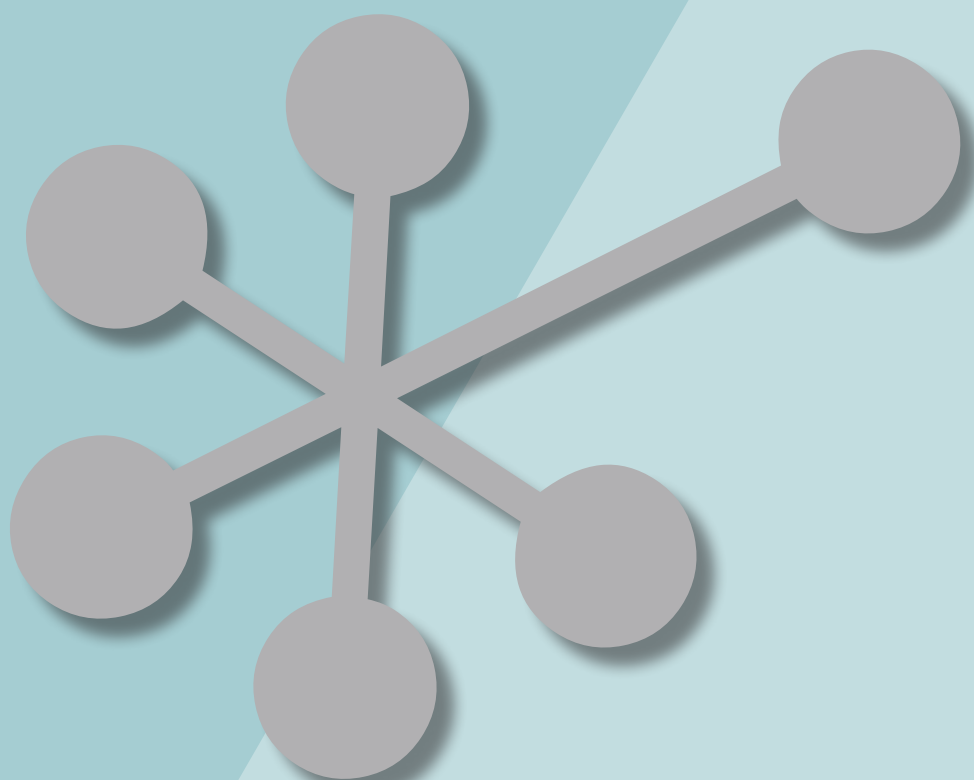

LIFE / FIT FOR REACH

Cheminių medžiagų
rizikos **valdymo vadovas**
mišinių gamintojams

Autorė

Antonia Reihlen, Baltijos aplinkos forumas (Latvija)

Bendraautorai

Dr. Jolita Kruopienė, Kauno technologijos universitetas (Lietuva)

Edgaras Stunžėnas, Kauno technologijos universitetas (Lietuva)

Juhan Ruut, OÜ „Hendrikson & Ko“ (Estija)

Heli Nõmmsalu, Baltijos aplinkos forumas (Estija)

Latvijos CLP ir REACH pagalbos tarnyba

Paulina Porebska-Sektas, Łukasiewicz pramoninės chemijos institutas (Lenkija)

Anna Bankowska, Łukasiewicz pramoninės chemijos institutas (Lenkija)

Projektas LIFE „Fit for REACH-2“, Nr. LIFE22-ENV-EE-LIFE-FitforREACH-2/101113947, yra bendrai finansuojamas Europos Sąjungos LIFE programos lėšomis.

Šio leidinio turinys yra išimtinė projekto LIFE „Fit for REACH-2“ atsakomybė ir jokių būdu neatspindi Europos Sąjungos nuomonės.

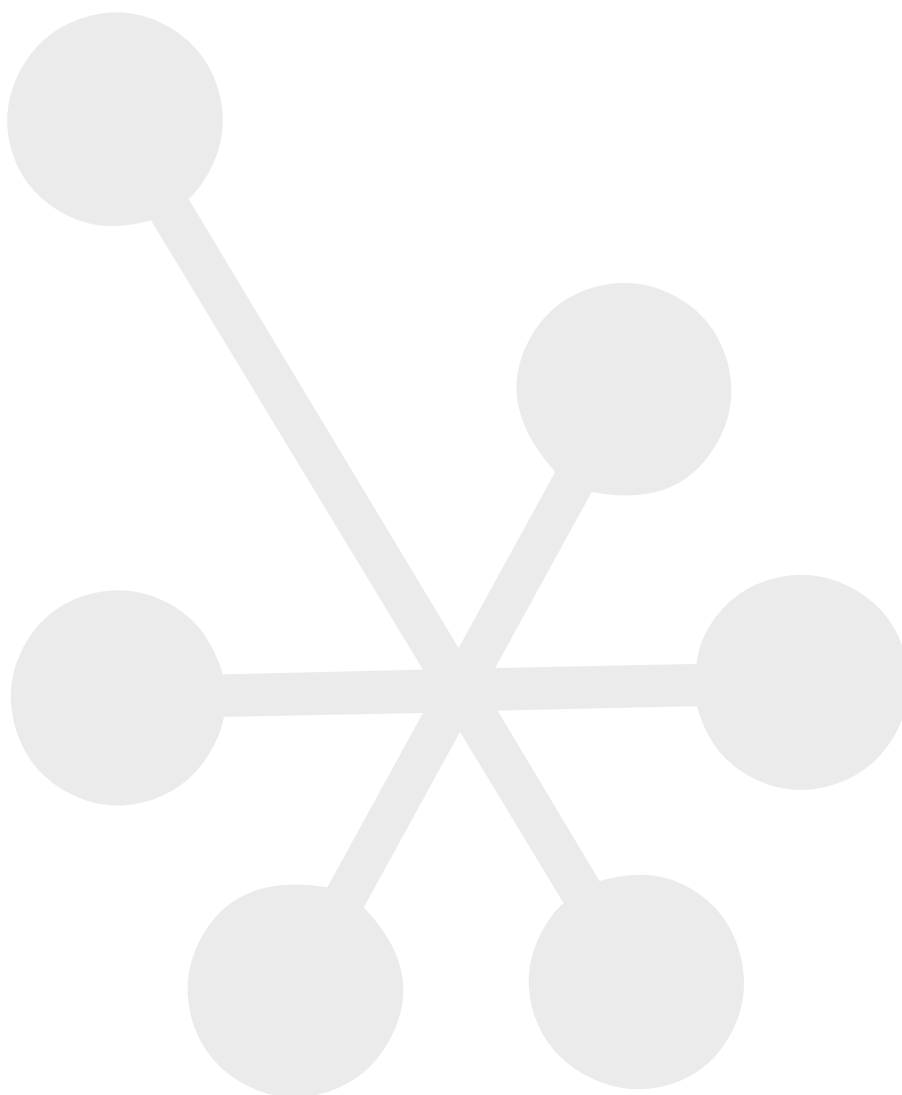

Turinys

1. Įvadas	8
2. Cheminių medžiagų rizikos valdymo apžvalga	9
2.1. Cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos tikslas	9
2.2. Pagrindiniai cheminių medžiagų rizikos valdymo etapai	10
2.3. Įmonių cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos	11
2.4. Pagrindiniai cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos elementai	12
3. Cheminių medžiagų apskaita	14
3.1. Teisinė informacija	14
3.2. Cheminių medžiagų apskaitos privalumai	15
3.3. Kokia informacija turėtų būti pateikta cheminių medžiagų apskaitoje	16
3.4. Integravimas į esamas procedūras	18
3.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	18
3.6. Cheminių medžiagų apskaitos naudojimas	20
3.7. Cheminių medžiagų apskaitos atnaujinimas	21
3.8. Priemonės ir nuorodos	21
4. Įmonės politika ir tikslai	22
4.1. Teisinė informacija	22
4.2. Cheminių medžiagų politikos privalumai	22
4.3. Įmonės politikos turinys ir tikslų pavyzdžiai	22
4.4. Integravimas į esamas procedūras	26
4.5. Įmonės politikos rengimas žingsnis po žingsnio	26
4.6. Priemonės ir nuorodos	28
5. Atsakomybė, procedūros ir išteklių paskirstymas	29
5.1. Teisinė informacija	29
5.2. Atsakomybės ir procedūrų apibrėžimo bei išteklių paskirstymo privalumai	29
5.3. Į ką reikėtų atsižvelgti ir ką apibrėžti	30
5.4. Integravimas į esamas sistemas	32
5.5. Priemonės ir nuorodos	32
6. Teisės aktai ir atitiktis	33
6.1. Teisinė informacija	33
6.2. Privalumai	34
6.3. Kas sudaro atitikties stebėsenos sistemą	34
6.4. Integravimas į esamas procedūras	34
6.5. Atitikties stebėsenos sistemos kūrimas žingsnis po žingsnio	35
6.6. Ne vien atitiktis reikalavimams	39
6.7. Priemonės ir nuorodos	40

7. Pirkimas.....	41
7.1. Teisinė informacija	41
7.2. Cheminių medžiagų kriterijų taikymo pirkimų procesuose privalumai	41
7.3. Pirkimo kriterijų principai ir aspektai	41
7.4. Integravimas į esamas procedūras	42
7.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	43
7.6. Priemonės ir nuorodos.....	44
8. Sandėliavimas ir įmonės sauga	44
8.1. Teisinė informacija	44
8.2. Privalumai	45
8.3. Integravimas į esamas procedūras	45
8.4. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	45
8.5. Informacijos apie saugų sandėliavimą teikimas klientams	47
8.6. Priemonės ir nuorodos.....	48
9. Darbuotojų sauga ir sveikata (DSS)	49
9.1. Teisinė informacija	49
9.2. Privalumai	50
9.3. Rizikos vertinimas darbo vietose.....	50
9.4. Rizikos valdymo priemonės darbo vietoje.....	52
9.5. Integravimas į esamas procedūras	57
9.6. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	57
9.7. Priemonės ir nuorodos.....	58
10. Į aplinką išmetami teršalai ir atliekos	61
10.1. Teisinė informacija	62
10.2. Privalumai	62
10.3. Cheminių medžiagų srauto įmonėje vertinimas – masės balansas	63
10.4. Išmetamų teršalų kiekio mažinimo priemonės.....	65
10.5. Integravimas į esamas procedūras.....	66
10.6. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio.....	66
10.7. Priemonės ir nuorodos.....	67
11. Gaminių sauga ir rizika vartotojams.....	68
11.1. Teisinė informacija	68
11.2. Privalumai	68
11.3. Produktų saugos vertinimas.....	69
11.4. Integravimas į esamas procedūras	70
11.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	71
11.6. Priemonės ir nuorodos.....	71

12. Komunikacija	72
12.1. Teisinė informacija	72
12.2. Privalumai	73
12.3. Komunikacija su įvairiomis tikslinėmis grupėmis	73
12.4. Aplinkosauginiai teiginiai ir ekologiniai ženklai	76
12.5. Cheminė analizė ir tyrimai	77
12.6. Integravimas į esamas procedūras	78
12.7. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	79
12.8. Priemonės ir nuorodos	79
13. Valdymo ciklo užbaigimas – veiklos vertinimas ir tikslų peržiūrėjimas	81
13.1. Teisinė informacija	81
13.2. Privalumai	81
13.3. Pažangos stebėsenos principai	81
13.4. Integravimas į esamas procedūras	82
13.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio	82
13.6. Priemonės ir nuorodos	83
14. ChRV metodai ir priemonės	84
14.1. Cheminių medžiagų klasifikacija	84
14.2. Saugos duomenų lapai ir pranešimas apie pavojų	85
14.3. Cheminių medžiagų vertinimas	88
14.4. Prioritetų nustatymas	92
14.5. Apsisprendimas dėl galimybės veikti	94
14.6. Pakeitimas	94
Santrumpos	100

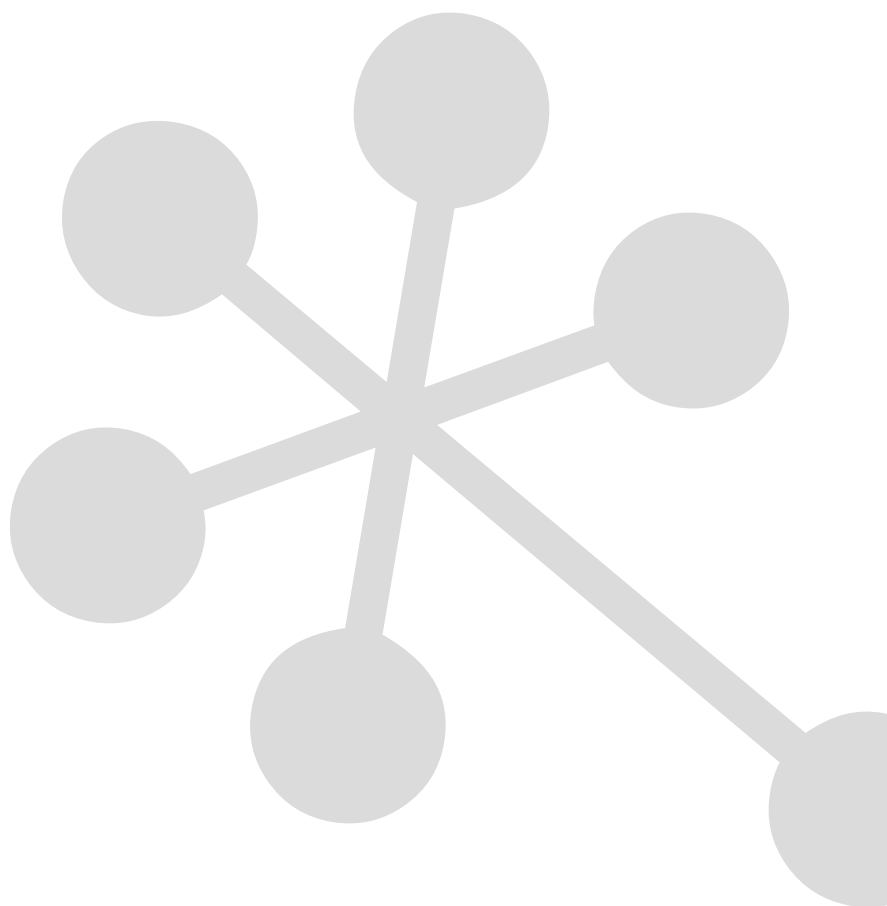
1. Įvadas

Šiame vadove pateikiamos rekomendacijos mišinių gamintojams, kaip įmonėje sukurti naują arba patobulinti esamą cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemą (ChRVS). Jis skirtas mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurios nori pagerinti savo cheminių medžiagų rizikos valdymo veiklą.

Leidinyje pristatomas nuoseklus ir struktūrizuotas požiūris į vadybos sistemą, tačiau pats vadovas parengtas kaip įrankių rinkinys, iš kurio galima pasirinkti atskirus elementus įgyvendinimui. Vadovas parengtas ir naudojamas pagal LIFE FitforREACH projektą, siekiant padėti įgyvendinti ChRVS. Numatoma, kad atskirus elementus arba visą ChRVS įmonės gali įgyvendinti ir be išorinės pagalbos.

Vadove:

- ▶ pateikiama bendra informacija apie tai, kokie elementai yra būtini siekiant užtikrinti veiksmingą cheminių medžiagų rizikos valdymą ir kaip šie elementai tarpusavyje susiję ([2](#) skyrius),
- ▶ išsamiau paaiškinami atskiri elementai ir tai, kaip mišinių gamintojai juos gali įgyvendinti,
- ▶ kelių skyrių pabaigoje pateikiamas priemonių sąrašas ir papildomi informacijos šaltiniai, padedantys įgyvendinti ChRVS elementus.

2. Cheminių medžiagų rizikos valdymo apžvalga

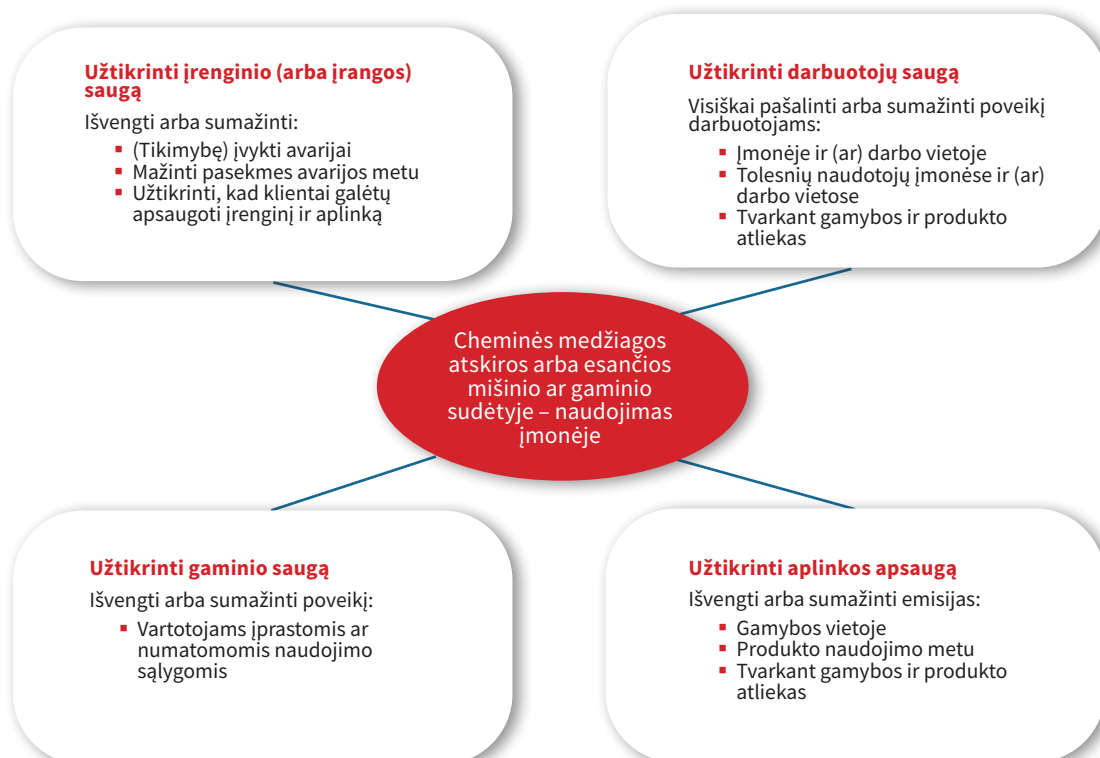
2.1. Cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos tikslas

Naudojant cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemą (ChRVS), žala žmonių sveikatai ar aplinkai dėl įmonės naudojamų cheminių medžiagų turėtų būti panaikinta arba sumažinta iki minimumo ne tik įmonėje, bet ir per visą cheminių medžiagų gyvavimo ciklą (gaminiuose).

Pavojingos cheminės medžiagos gali kelti riziką:

- ▶ Jūsų įmonės ir Jūsų klientų patalpose, kuriose jos laikomos ir naudojamos (įrenginių sauga),
- ▶ Jūsų įmonės ir Jūsų klientų darbuotojams, dirbantiems su pavojingosiomis cheminėmis medžiagomis, taip pat atliekų tvarkymo įrenginių darbuotojams,
- ▶ aplinkai, į kurią Jūsų įmonė ir tolesnės tiekimo grandinės įmonės gali išleisti pavojingas chemines medžiagas su išmetamosiomis dujomis ir nuotekomis, taip pat dėl atliekų apdorojimo metu išmetamų teršalų,
- ▶ vartotojams, kurie naudoja galutinį produktą, kuriame yra šių cheminių medžiagų.

1 pav. Pagrindiniai ir antraeiliai cheminių medžiagų rizikos valdymo tikslai

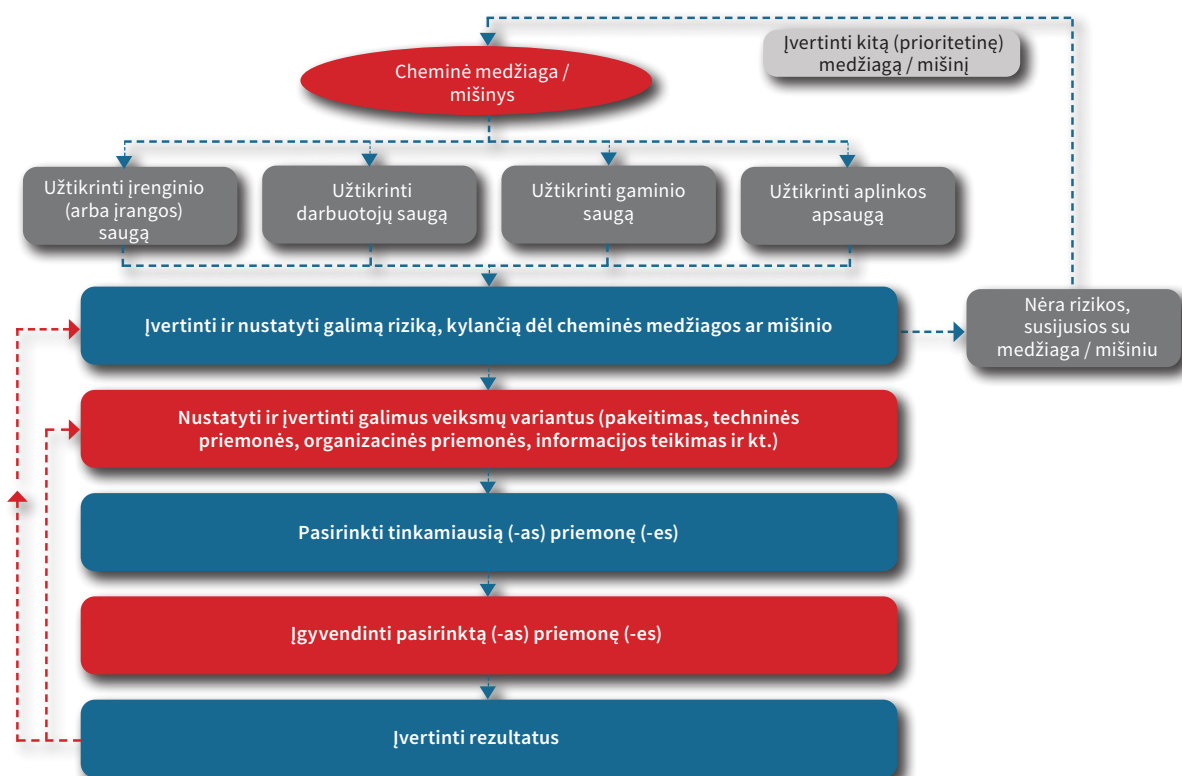

2.2. Pagrindiniai cheminių medžiagų rizikos valdymo etapai

Siekiant užtikrinti įrenginių, darbuotojų, vartotojų ir aplinkos apsaugą nuo cheminių medžiagų poveikio, ChRVS turi:

- ▶ **identifikuoti chemines medžiagas**, ypač keliančias didelį susirūpinimą, kurias naudojate mišiniams gaminti, bei galimą riziką, kylančią dėl jų naudojimo,
- ▶ **nustatyti prioritetus**, t. y. dėl kurių cheminių medžiagų ar naudojimo būdų pirmiausia reikia imtis veiksmų ir nuspręsti, kokios priemonės yra veiksmingiausios situacijai pakeisti,
- ▶ **įgyvendinti** atitinkamas priemones ir veiksmus,
- ▶ **stebėti**, ar priemonės yra veiksmingos, **nustatyti** sistemos **trūkumus**, **trukdančius pasiekti tikslus**, ir imtis korekcinio veiksmų, arba, pasiekus tikslus, **nustatyti naujus prioritetus ir spręsti naujus iššūkius**.

2 pav. Rizikos pašalinimo arba sumažinimo tikslų įgyvendinimo etapai

Priklausomai nuo perspektyvos ir tikslo, rizikos vertinimo apimtis ir atitinkamos veikimo galimybės gali skirtis.

Idealiu atveju turėtumėte įvertinti visus tikslus, susijusius su tiriamu klausimu, kad, sumažinę riziką vienoje srityje, jos nesukeltumėte kitoje. Jūsų sistema turėtų apimti ne tik poveikį jūsų gamybos vietose, bet ir poveikį, susijusį su produktų naudojimu bei atliekų stadiją, kuri gali suteikti produktui antrą gyvenimą (perdirbimą, pakartotinį

naudojimą). Pažangūs požiūriai taip pat įtraukia riziką, susijusią su chemine medžiaga bei jos gamybai (arba produkcijai) būtinomis žaliavomis.

2.3. Įmonių cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos

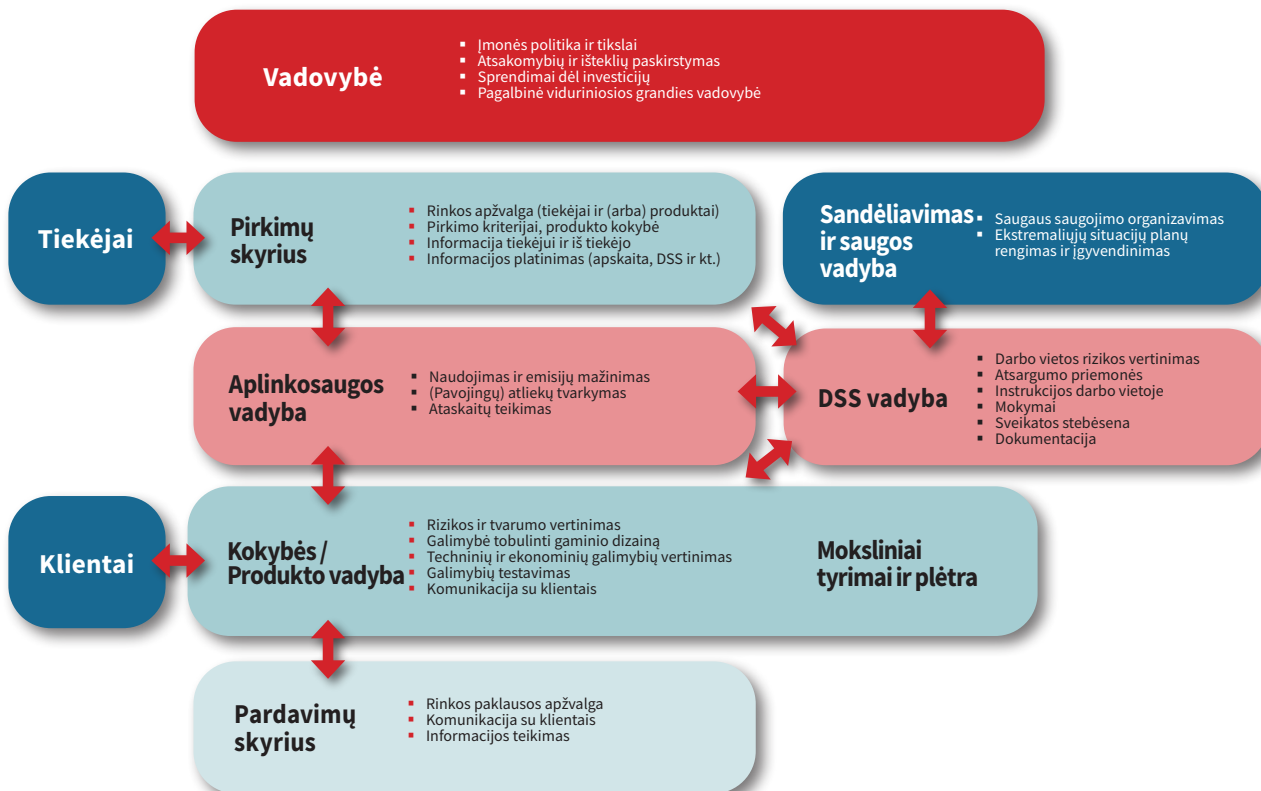
Cheminių medžiagų rizikos valdymo sistema (ChRVS) – tai struktūrizuotas ir sistemingas rizikos identifikavimo, prioritetų nustatymo, rizikos mažinimo priemonių įgyvendinimo ir sėkmės kontrolės metodas.

Sisteminis požiūris užtikrina nuolatinį mokymąsi, veiksmingą išteklių naudojimą, tvarų ir nuoseklų sprendimų priėmimą, o tai bendrai turėtų užtikrinti sėkmingą įmonės veiklą.

ChRVS apima didžiąją dalį vidinių procesų ir verslo padalinių, taip pat santykius ir komunikaciją su tiekėjais, klientais bei valdžios institucijomis. Kiekvienas padalinys atlieka aiškiai apibrėžtą vaidmenį. Visų įtrauktų padalinių bendradarbiavimas ir informacijos mainai yra būtini, kad užtikrinti informacijos srautą ir priimti geriausius sprendimus. Jei galimi pokyčiai susiję su gaminamų mišinių sudėtimi (ir eksploatacinėmis savybėmis), turėtumėte įtraukti savo klientus. Žemiau pateiktame paveikslėlyje pavaizduoti įmonės padaliniai ir funkcijos bei jų galimi vaidmenys ir užduotys ChRV sistemoje.

3 pav. Padaliniai / funkcijos ir jų vaidmuo cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemoje

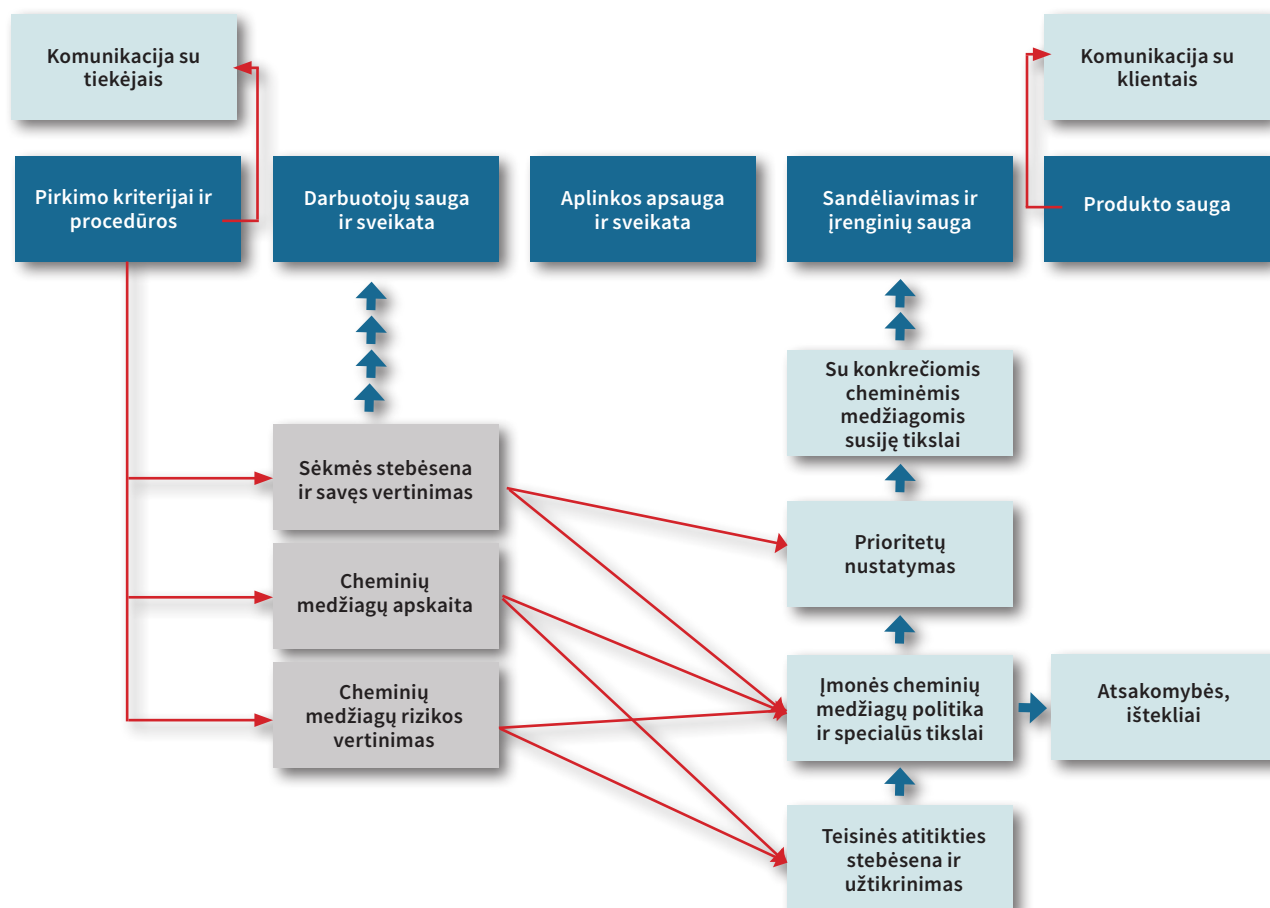
*DSS = Darbuotojų Sauga ir Sveikata

2.4. Pagrindiniai cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos elementai

ChRVS sudaro įvairūs elementai, įskaitant cheminių medžiagų politiką (kuri gali būti platesnės įmonės (aplinkos apsaugos) politikos dalis), prioritetų nustatymo ir sprendimų dėl cheminių medžiagų priėmimo procedūras, paskirtas atsakomybes ir išteklius cheminių medžiagų rizikos valdymo užduotims vykdyti, taip pat cheminių medžiagų apskaitą ir atitikties cheminių medžiagų reikalavimams stebėsenos sistemą. Ji apima pirkimus ir bendravimą su tiekėjais, sandėliavimo ir saugos klausimus, darbuotojų sveikatos ir saugos, aplinkos apsaugos ir atliekų tvarkymo klausimus, taip pat gaminių kokybę ir bendravimą su klientais. Toliau pateiktoje apžvalgoje parodyti įvairūs ChRVS elementai ir jų tarpusavio sąsajos.

4 pav. Cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemos elementų apžvalga

Labai svarbu, kad:

- ▶ užtikrintumėte, kad įmonė laikytųsi visų **teisinių reikalavimų** dėl cheminių medžiagų, nes tai būtina bet kuriam ūkio subjektui,
- ▶ turėtumėte **cheminių medžiagų apskaitą**, kad galėtumėte stebėti, kokias chemines medžiagas perkate ir kam jas naudojate,
- ▶ įmonėje dirbtų **apmokyti darbuotojai**, atsakingi už teisinių reikalavimų, susijusių su tiekiamomis pavojingomis cheminėmis medžiagomis, įgyvendinimą, taip pat vertintų galimą jų keliamą riziką, arba tai būtų pavesta atlikti kompetentingam paslaugų teikėjui.

Be to, yra labai naudinga **analizuoti savo ChRV veiklą**, siekiant nustatyti tobulinimo galimybes, sinergijos potencialą, taupyti išteklius ir nustatyti prioritetus savo politikai.

Remiantis anksčiau pateikta informacija, įmonės vadovybė gali apibrėžti arba patobulinti bendrąją **cheminių medžiagų politiką**, kuri yra pagrindas konkretiems su cheminėmis medžiagomis susijusiems tikslams nustatyti. Šie tikslai gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su bet kurios iš toliau išvardytų sričių arba visų jų sauga:

- ▶ gaminio,
- ▶ darbuotojų,
- ▶ vartotojų ir (arba)
- ▶ aplinkos.

Būdami mišinius gaminanti įmonė, turėtumėte būti susipažinę su klasifikavimo ir ženklavimo pagrindais, taip pat su pavojingumo informacijos perdavimu saugos duomenų lapuose (SDL). Įmonėje turėtų dirbti apmokyti darbuotojai, kurie išmanytų pagrindinę cheminių medžiagų terminiją bei komunikacijos ypatumus, todėl šis cheminių medžiagų rizikos valdymo aspektas šiame vadove išsamiai nėra aptariamas.

3. Cheminių medžiagų apskaita

Cheminių medžiagų apskaitoje išvardijamos visos cheminės medžiagos, naudojamos kaip žaliavos, ir pateikiama informacija, svarbi cheminių medžiagų rizikos valdymui įmonėje. Tai pagrindinė duomenų bazė apie įmonėje naudojamą chemines medžiagas.

3.1. Teisinė informacija

Pagal ES teisės aktus cheminių medžiagų apskaita nereikalaujama. Tačiau Baltijos šalys ir Lenkija reikalauja, kad įmonės sudarytų cheminių medžiagų apskaitą ir nustato, kokio pobūdžio informaciją būtina joje pateikti.

1 lentelė: Teisinių reikalavimų apskaitai apžvalga

Šalis	Nuoroda į teisės aktus	Reikalavimai
Estija	Pavojingų cheminių medžiagų naudojimo įrašų saugojimo tvarka (Ohtlike kemikaalide arvestuse kord)	Tvarkydami įrašus, turite įtraukti bent šiuos dalykus: ▶ pavojingos cheminės medžiagos pavadinimas, CAS/EB¹ numeris ir registracijos numeris pagal REACH reglamentą; ▶ pavojingo mišinio pavadinimas arba prekinis pavadinimas ir pavojingų sudedamųjų dalių sąrašas, įskaitant mišinio saugos duomenų lapo 3 skyriuje nurodytą cheminės medžiagos identifikavimą; ▶ cheminės medžiagos gavimo data ir kiekis; ▶ pavojingos cheminės medžiagos naudojimo laikas ir kiekis; ▶ pavojingos cheminės medžiagos perdavimo atliekų tvarkymui laikas ir kiekis.
Latvija	Ministrų kabineto reglamentas Nr. 795 Cheminių medžiagų ir mišinių registravimo bei jų duomenų bazės sudarymo tvarka (MK noteikumi Nr. 795 Kīmisko vielu un maisījumu uzskaites kārtība un datubāze)	Pagal šias taisykles, apie gaminamas ir importuojamas chemines medžiagas bei mišinius turi būti renkama tokia informacija: ▶ Medžiagos: Prekinis pavadinimas, mokslinis pavadinimas (IUPAC²), CAS/EB, taikymo sritis pagal NACE³ kodų sistemą, klasifikavimas ir ženklavimas, pagamintas kiekis [visas kiekis]; importuotas kiekis [visas kiekis]; sandėlių adresas; SDL; šalis, iš kurios importuojama cheminė medžiaga, jei cheminei medžiagai taikomas PIC⁴ reglamentas; PRODCOM⁵ kodas, jei reikia; ▶ Mišiniai: Prekinis pavadinimas ir sudėtis, IUPAC pavadinimas, komponentų CAS/EB, medžiagų klasifikacija, koncentracija, lakiųjų organinių junginių (LOJ) kiekis, produkto grupė; taikymo sritis pagal NACE kodus, PRODCOM kodas; pagaminto/importuoto mišinio kiekis; sandėlių adresai; mišinio SDL; jei sudėtyje yra į PIC reglamento 1 priedą įtrauktos cheminės medžiagos, nurodoma šalis, iš kurios mišinys importuotas.

¹ Cheminių medžiagų santrumpų tarnyba, Europos bendrija

² Tarptautinė teorinės ir taikomosios chemijos sąjunga

³ Europos bendrijos ekonominės veiklos rūšių statistinis klasifikatorius

⁴ Išankstinio informuoto sutikimo reglamentas

⁵ PRODCOM yra ES Komisijos klasifikavimo sistema, skirta prekybos statistikai tvarkyti.

Šalis	Nuoroda į teisės aktus	Reikalavimai
Lietuva	Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. D1-360 „Dėl cheminių medžiagų ir cheminių mišinių apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo “	Nustatoma tvarka, pagal kurią gamintojai, importuotojai, tolesni naudotojai ir platintojai renka ir saugo duomenis bei informaciją apie chemines medžiagas ir mišinius. Apskaitoje turi būti bent šie duomenys: cheminės medžiagos (atskiros ar esančios mišinio sudėtyje) pavadinimas; cheminio mišinio pavadinimas; CAS numeris, registracijos numeris pagal REACH reglamentą, jei suteiktas; kilmės šalis; tiekėjo pavadinimas; įsigytos, pagamintos, importuotos, rinkai pateiktos, suvartotos ar eksportuotos cheminės medžiagos (mišinio) kiekis.
Lenkija	1974 m. birželio 26 d. Darbo kodekso įstatymas. (Dz. U. 1974, Nr. 24, 141 punktas) su vėlesniais pakeitimais (Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. (Dz. U. 1974, nr 24, poz. 141) z późniejszymi zmianami)	Neleistina naudoti pavojingą medžiagą ar pavojingą mišinį neturint atnaujinto šių medžiagų ir mišinių sąrašo ir saugos duomenų lapų, taip pat pakuotės, apsaugančios nuo kenksmingo šių medžiagų ar mišinių poveikio, gaisro ar sprogimo. (221 straipsnio 2 dalis)
	2011 m. vasario 25 d. Įstatymas dėl cheminių medžiagų ir jų mišinių (Įstatymų leidinys, 2011 m., 322 punktas) su pakeitimais (Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz. U. 2011, poz. 322) z późniejszymi zmianami)	Gamintojas, importuotojas ir tolesnis naudotojas privalo sudaryti, tvarkyti ir nuolat atnaujinti gaminamų, importuojamų ar naudojamų pavojingų medžiagų ar pavojingų mišinių sąrašą. (25 straipsnis)

3.2. Cheminių medžiagų apskaitos privalumai

- ▶ Visą informaciją apie chemines medžiagas turite vienoje vietoje, todėl lengviau atnaujinti ir tvarkyti duomenis.
- ▶ Naudodamiesi apskaitos duomenimis, galite dokumentuoti atitiktį teisės aktams.
- ▶ Galite greitai įvertinti būsimų teisės aktų poveikį įmonės veiklai.
- ▶ Galite gauti duomenis, pateikdami specialiai pritaikytas užklausas pagal tai, ko konkrečiai reikia.
- ▶ Apskaita palengvina patikrinimą, ar visa informacija yra prieinama ir atnaujinta.
- ▶ Gerai cheminių medžiagų apskaitai sudaryti ir prižiūrėti reikia laiko, tačiau ilgai tai padeda sutaupyti daug išteklių.

3.3. Kokia informacija turėtų būti pateikta cheminių medžiagų apskaitoje

Cheminių medžiagų apskaitoje turėtų būti išvardytos **visos naudojamos medžiagos ir mišiniai**. Tai apima medžiagas ir mišinius, kurie:

- ▶ yra produktų sudėtyje t. y. gaminamuose mišiniuose,
- ▶ naudojami kaip pagalbinės proceso priemonės, pvz., įrangos valymui ar tepimui,
- ▶ naudojami, pvz., laboratorinei analizei, nuotekų neutralizavimui ir pan.

Jei mišinius naudojate kaip žaliavas, bent jau visi SDL nurodyti komponentai (t. y. tie, kurie yra klasifikuojami) turi būti išvardyti atskirai, bet aiškiai susieti su atitinkamu mišiniu.

Naudinga turėti

Gali būti, kad įsigyjate kitų prekių, pavyzdžiui, kanceliarinių prekių. Šios prekės nėra tiesiogiai susijusios su Jūsų gamyba, tačiau jose taip pat gali būti cheminių medžiagų. Todėl jas galima įtraukti į įmonės ChRVS ir atitinkamai į apskaitą, galbūt atskirame apskaitos skyriuje. Necheminių medžiagų atveju pateikite visą turimą informaciją apie labai didelį susirūpinimą keliančių medžiagų kieki.

Į apskaitą turėtų būti įtraukta ši informacija.

2 lentelė: Būtinausios informacijos, kuri turėtų būti pateikta cheminių medžiagų apskaitoje, apžvalga (privaloma ir reikalinga rizikos valdymui)

Informacijos tipas	Medžiaga (atskira)	Mišinyje esanti medžiaga	Mišinys	Kodėl
Produktas/ prekinis/ mokslinis pavadinimas	✓	✓	✓	Gaminio identifikavimas
Unikalūs cheminės medžiagos identifikatoriai (pvz., CAS numeris arba EB numeris)	✓	✓	✗	Pagal šiuos numerius galima palyginti su išorės šaltiniais, užtikrinti, kad medžiagas būtų galima rūšiuoti ir ieškoti bei tikrinti atitiktį.
Pavojingumo frazės (iš SDL ar kitų šaltinių) - Kodai	✓	✓	✓	Pagrindinė informacija, skirta visam rizikos valdymui, pvz., rizikos vertinimui, prioritetų nustatymui, atitikties tikrinimui ir dokumentavimui, atsakymams į klientų užklausas ir t. t.
Pavojingos medžiagos mišiniuose	Neaktualu	Neaktualu	✓	Susieja informaciją apie chemines medžiagas su mišiniu / gaminiu, kuriame jos yra.
Per metus įsigytas kiekis	✓	✗	✓	Įvesties informacija rizikos vertinimui ir prioritetų nustatymui, atitikties tikrinimui ir ataskaitų teikimui, išteklių naudojimo efektyvumo vertinimui ir t. t.
Koncentracija (intervalai) mišinyje	✗	✓	✗	Leidžia apskaičiuoti metinius naudojimo kiekius (žr. aukščiau) ir tikrinti atitiktį (pvz., apribojimus pagal koncentracijos ribines vertes).

Informacijos tipas	Medžiaga (atskira)	Mišinyje esanti medžiaga	Mišinys	Kodėl
Nudėjimo tikslas / paskirtis: įeina į xyz gaminio sudėtį arba yra pagalbinė proceso medžiaga, pvz., tepalas	✓	✗	✓	Svarbi informacija cheminių medžiagų srautui įmonėje stebėti. Jei cheminės medžiagos ir (arba) mišiniai patenka į gaminius, būtina nurodyti konkretų (-čius) gaminį (-ius). Šią informaciją galima naudoti, pavyzdžiui, tikrinant atitiktį arba nustatant būsimo reglamentavimo poveikį gaminiams. Pagalbinėms medžiagoms, kurios nepatenka į gaminį, pvz., valikliai ar tepalai, naudinga apskaitoje apibrėžti terminus / kategorijas, kad būtų galima juos rūšiuoti ir ieškoti.
Koncentracija galutiniame produkte	✓	✓	(✓)	Cheminės medžiagos koncentracija galutiniame produkte yra svarbi tikrinant pagaminto mišinio atitiktį apribojimams ir analizuojant išteklių naudojimo efektyvumą gamyboje.
SDL data	✓	✗	✓	Padedą tikrinti ir užtikrinti, kad įmonėje būtų prieinama naujausia informacija apie chemines medžiagas.
Tiekėjas	✓	✗	✓	Naudinga kontaktinė informacija, kad būtų galima greitai susisiekti su tiekėju.

Kitoje lentelėje pateikiama papildoma informacija, kuri laikoma naudinga cheminių medžiagų rizikos valdymui, tačiau nėra tokia svarbi kaip anksčiau išvardintoji.

3 lentelė. Papildomos, neesminės, bet naudingos informacijos cheminių medžiagų apskaitoje apžvalga

Informacijos tipas	Medžiaga (atskira)	Mišinyje esanti medžiaga	Mišinys	Kodėl
Vidinis identifikatorius	✓	✗	✓	Leidžia susieti apskaitą su kitomis vidaus duomenų sistemomis naudojant vidinį identifikatorių, jei jis naudojamas.
Sandėliuojamas kiekis: metų pradžia	✓	✗	✓	Į skaičiavimus įtraukus dar ir įsigytą kiekį, leidžia apskaičiuoti per metus sunaudotą kiekį. Naudinga norint patikrinti, ar taikoma SEVESO direktyva.
Sandėliuojamas kiekis: metų pabaiga	✓	✗	✓	
SDL vieta	✓	✗	✓	Informacija visiems apie SDL archyvavimo vietą.
Teisinė informacija	✓	✓	✓	Galite įtraukti teisinius reikalavimus, pvz., apribojimus arba ar cheminė medžiaga yra SVHC ⁶ .
SDL kokybė	✓	✗	✓	Gali būti naudinga šią informaciją centralizuoti, kad ji būtų visiems prieinama, pvz., vertinant tiekėjus.
Tiekėjo vertinimas	✓	✗	✓	Gali būti naudinga centralizuotai kaupti patirties su tiekėjais dokumentaciją, pavyzdžiui, pirkėjams arba produktų kūrėjams, kad jie galėtų įvertinti naujų medžiagų tiekimo galimybes.

⁶ Labai didelį susirūpinimą kelianti medžiaga (angl. Substance of Very High Concern, SVHC)

3.4. Integravimas į esamas procedūras

Jei įmonėje naudojate medžiagų valdymo sistemą informacijai apie žaliavas tvarkyti, patikrinkite, kokią informaciją ir kokias toliau aptariamas funkcijas ji teikia.

Įtraukti visi reikiami duomenų tipai	Siūloma dauguma reikalingų funkcijų	Rezultatas
✓	✓	Išplėskite esamą sistemą, pridėdami visą trūkstamą informaciją ir naudodami esamas funkcijas.
✓	✗	Išplėskite esamą sistemą, papildydami ją trūkstama informacija; sukurkite „Excel“ failą duomenims eksportuoti, kad būtų galima analizuoti duomenis ir naudotis funkcijomis, kurių sistema nesuteikia.
✗	✓	Įvertinkite, ar jūsų sistemai esama papildomų modulių, leidžiančių išplėsti duomenų bazėje kaupiamos informacijos rūšis. Jei taip, apvarstykite, ar norite juos įsigyti. Priešingu atveju sukurkite atskirą cheminių medžiagų apskaitą.
Nėra medžiagų valdymo sistemos		Įvertinkite siūlomą programinę įrangą, jei yra galimybė ją įsigyti. Jei ne, sukurkite atskirą cheminių medžiagų apskaitą, kaip aprašyta toliau.

Jei medžiagų valdymo sistema nepakankamai padeda Jūsų darbui arba tokios sistemos apskritai neturite, įvertinkite, koku mastu norite įdiegti cheminių medžiagų apskaitą. Jei įmonė apdoroja didelį kiekį žaliavų ir gaminių, gali būti naudinga pasirinkti komerciškai platinamą priemonę, nes ji gali apdoroti didelius duomenų kiekius.

3.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

Remdamiesi ankstesniais skyriais, nuspręskite, kokią apskaitos priemonę norite naudoti ir kokio pobūdžio informaciją įtraukti į cheminių medžiagų apskaitą. Jei nenaudojate ar neplėtojate esamos medžiagų valdymo sistemos, galite naudoti „Excel“ šabloną arba taikyti [3.8](#) skyriuje pateiktą apskaitos įrankį, paremtą „MS Access“.

Labai svarbu apibrėžti atsakomybę ir skirti pakankamai išteklių apskaitos kūrimui ir priežiūrai. Neskaidykite atsakomybės tarp skyrių ir darbuotojų, tačiau naudinga apmokyti kelis darbuotojus dirbti su apskaita. Pavyzdžiui, atsakomybę už apskaitą galite priskirti pirkimų skyriui, cheminių medžiagų ar aplinkosaugos vadybininkui arba techniniam skyriui. Darbuotojai turėtų turėti žinių apie chemines medžiagas ir pačios įmonės produktus bei palaikyti gerus ryšius su kitais įmonės padaliniais, kad būtų užtikrintas informacijos srautas.

Apskaitos pildymo procesas yra imlus darbui ir reikalauja įvairių informacijos šaltinių naudojimo.

Cheminių medžiagų ir mišinių sąrašas pagal (prekinį/produkto/mokslinį pavadinimą)

Visų pirkimų sąrašas turėtų būti pirkimų skyriuje. Naudodamiesi juo, įtraukite visas medžiagas ir mišinius, įsigytus, pvz., per pastaruosius metus. Pradiniam sąrašui naudokite cheminių medžiagų ar mišinių prekinį arba produkto pavadinimą.

Informacijos apie saugą ir tiekėjus pateikimas

Gaukite visų į sąrašą įtrauktų medžiagų ir mišinių SDL. Juose rasite tokią informaciją:

- ▶ Medžiagos (atskiros arba kaip mišinių sudedamosios dalies): CAS numeris ir (arba) EB numeris.
- ▶ Mišiniai: mišinio sudedamosios medžiagos ir jų koncentracijos intervalai. Koncentracijos intervalai gali būti gana platūs, todėl gali prireikti tikslesnės informacijos apie sudėtį, pavyzdžiui, aiškinantis ar medžiagos naudojimas Jūsų įmonės gaminamuose mišiniuose yra ribojamas. Tokiais atvejais turėtumėte kreiptis į savo tiekėją dėl papildomos informacijos (žr. [12.3](#) skyrių apie bendravimą su tiekėju).
- ▶ Pavojingumo frazės pateiktos SDL. Tiekėjo pateiktų pavojingumo frazių teisingumą galite patikrinti palygindami jas su viešose duomenų bazėse, visų pirma ECHA⁷ [klasifikavimo ir ženklinimo inventoriaus duomenų bazėje](#), esančia informacija.
- ▶ Tiekėjo pavadinimas ir kontaktinė informacija.
- ▶ SDL data.
- ▶ Pastabos apie SDL kokybę.

Įsigytų kiekių įtraukimas

Iš pirkimų skyriaus gaukite duomenis apie įsigytus medžiagų ir mišinių kiekius. Nustatykite naudojimo laikotarpį – vienerius kalendorinius metus arba kaip kitokį laiko tarpą, aktualų įmonėje vykdomiems procesams.

Cheminių medžiagų paskirties nurodymas

Apie numatomą cheminės medžiagos naudojimą gali tekti teirautis skirtingų įmonės skyrių. Produktų receptūrose turėtų būti pateikta informacija apie produkto sudėtyje esančias žaliavas. Būkite konkretūs ir įveskite tikslų produkto (-ų), į kurio (-ių) sudėtį įeina cheminė medžiaga, pavadinimą. Tai svarbu vėlesnėms analizėms, siekiant nustatyti, kokiems produktams galiotų ar galėtų galioti tam tikros medžiagos reglamentavimas. Informaciją apie pagalbines proceso medžiagas gali suteikti

⁷Atkreipkite dėmesį į tai, kad ta pati cheminė medžiaga gali būti klasifikuojama skirtingai, o tai gali būti susiję su skirtingomis priežastimis, įskaitant skirtingas priemaišas, cheminių medžiagų fizinę formą ir skirtingų bandymų rezultatų naudojimą kaip klasifikavimo pagrindą. Pastebėję neatitikimų, turėtumėte kreiptis į tiekėją.

technikos skyrių kokybės specialistai.

Informacija apie sandėliuojamus kiekius

Duomenis apie sandėliuojamų cheminių medžiagų kiekį gaukite iš už sandėliavimą atsakingų darbuotojų ir (arba) iš apskaitos, jei įmonė inventorizuoja medžiagas. Apskaitose esančioms medžiagoms naudinga įtraukti informaciją apie sandėliuojamus kiekius metų pradžioje ir pabaigoje.

Papildoma informacija

Prireikus galima pridėti papildomos informacijos, pvz., apie teisinius reikalavimus, vidinius tiekėjų vertinimus, SDL ir kt. Kadangi pagrindinis informacijos šaltinis bus darbuotojai, reikia informuoti visus atitinkamus asmenis, kad jie perduotų tokią informaciją. Patikrinkite, kokios papildomos informacijos reikia ir kam!

3.6. Cheminių medžiagų apskaitos naudojimas

Pagrindinis apskaitos tikslas – pateikti susistemintus ir išsamius duomenis apie chemines medžiagas, kad būtų galima atsakyti į konkrečius klausimus ir (arba) priimti sprendimus. Taigi, apskaitos naudojimas apima šiuos etapus:

- ▶ **Suformuluokite klausimą, į kurį norite atsakyti, pvz.**
 - a. Kokios SVHC⁸ naudojamos? Šį klausimą galima užduoti, siekiant išanalizuoti esamą padėtį ir nustatyti SVHC naudojimo mažinimo tikslus ateityje bei nustatyti, kam šios medžiagos naudojamos.
 - b. Koks kiekis cheminių medžiagų, klasifikuojamų kaip sprogstamosios medžiagos, sandėliuojamas įmonėje? Šis klausimas galėtų būti užduodamas, siekiant peržiūrėti sandėliavimo vietos saugos priemones.
 - c. Kokį kiekį tirpiklių įmonė naudoja? Šis klausimas galėtų būti užduodamas siekiant nustatyti, ar neviršijama riba, kuomet jau reikėtų gauti leidimą.
- ▶ **Nustatykite, kokia informacija gali padėti atsakyti į klausimą; aukščiau nurodytais atvejais tai būtų:**
 - a. SVHC medžiagų, atskirų ir esančių mišiniuose, sąrašas ir kiekiai; medžiagų paskirtis / galutinis panaudojimas,
 - b. cheminių medžiagų, klasifikuojamų kaip sprogstamosios, sąrašas; sandėliuojami ir įsigijami kiekiai,
 - c. cheminių medžiagų, naudojamų kaip tirpiklis, sąrašas; tirpiklių paskirtis (produktas, technologinė pagalbinė medžiaga); įsigyti kiekiai.

⁸ SVHCs – tai cheminės medžiagos, kurios pagal ES REACH reglamentą įtrauktos į vadinamąjį kandidatinių autorizacijai cheminių medžiagų sąrašą (kandidatinį sąrašą). Jos turi labai didelės įtakos sveikatai ar aplinkai, pavyzdžiui, yra kancerogeniškos, toksiškos reprodukcijai, genotoksiškos, patvarios, bioakumuliacinės ir toksiškos arba endokrininę sistemą ardančios medžiagos.

- ▶ **Informacijos gavimas iš apskaitos:** Šis veiksmas priklauso nuo diegiamos apskaitos tipo. Jei tai „Excel“ failas, informacija gali būti surūšiuota ir ištraukta tiesiogiai. Jei naudojama projekto siūloma apskaitos lentelė Access programoje, galima naudoti arba sukurti atitinkamą užklausą. Komerciškai prieinami įrankiai dažniausiai turi iš anksto parengtas duomenų gavybos (data mining) formas, kurias galima naudoti.

Apskaitą galima naudoti siekiant įrodyti valdžios institucijoms, kad tam tikrų cheminių medžiagų nėra (atitiktis įstatymams), arba ją remtis deklaruojant klientams, kad laikomasi konkrečių reikalavimų.

3.7. Cheminių medžiagų apskaitos atnaujinimas

Cheminių medžiagų apskaita naudinga tik tuo atveju, jei joje pateikiama išsami ir naujausia informacija. Be to, gali būti nustatyti nacionaliniai apskaitos atnaujinimo reikalavimai. Todėl labai svarbu, kad būtų reguliariai vykdomos šios procedūros:

- ▶ Asmenys atsakingi už pirkimus turi užtikrinti, kad nauji įsigijami produktai būtų įtraukti į apskaitą.
- ▶ Jei nusprendžiama, kad tam tikras produktas daugiau negaminamas, atitinkamo produkto vadybininkas turi pranešti, kad žaliavos, kurios naudojamos tik šiam produktui, būtų išbrauktos iš apskaitos arba pažymėtos kaip „nebe naudojamos“.
- ▶ Asmenys atsakingi už pirkimus arba techniniai darbuotojai, gaunantys atnaujintus SDL, turėtų užtikrinti, kad nauja / pakeista informacija būtų perkelta į apskaitą ir SDL data būtų atnaujinta.
- ▶ Jei keičiama produkto sudėtis, produkto vadybininkas yra atsakingas už šios informacijos pateikimą keičiant atitinkamų žaliavų tikslą / paskirtį, įskaitant jų koncentraciją.
- ▶ Asmenys atsakingi už pirkimus privalo atnaujinti tiekėjų informaciją.
- ▶ Jei tikrinama SDL kokybė, vertinami tiekėjai arba atliekami kiti vertinimai, kurie gali padėti priimti sprendimą, kokias chemines medžiagas ir iš kokio tiekėjo pirkti, šią informaciją vertintojai turėtų perduoti cheminių medžiagų apskaitą tvarkantiems asmenims ir įtraukti, pavyzdžiui, kaip „pastabą“.

Kartą per metus galite peržiūrėti apskaitą pagal SDL datą ir reikalauti atnaujinti senesnes nei 3 metų SDL versijas.

3.8. Priemonės ir nuorodos

• [Cheminių medžiagų apskaita.](#)

- MS Access® apskaita (nuoroda bus pateikta vėliau).
- Rekomendacijos, kaip naudotis ECHA registracijos duomenų baze (nuoroda bus pateikta vėliau).

4. Įmonės politika ir tikslai

Įmonės cheminių medžiagų naudojimo politikoje aprašomi pagrindiniai cheminių medžiagų naudojimo ir galimos jų naudojimo rizikos valdymo principai. Remiantis esamos padėties analize, nustatomos tobulintinos sritys ir apibrėžiami išmatuojami tikslai bei jų įgyvendinimo terminai. Cheminių medžiagų politika yra įmonės rizikos valdymo pagrindas, ja vadovaujamasi nustatant prioritetus bei priimant sprendimus.

Galite parengti atskirą cheminių medžiagų politiką įmonei arba įtraukti ją į esamą bendrą arba aplinkos apsaugos politiką (pvz., pagal ES aplinkosaugos vadybos ir audito sistemą (EMAS) arba tarptautinį aplinkosaugos vadybos sistemų standartą ISO 14.000). Ji turėtų būti remiama aukščiausios įmonės vadovybės ir, idealiu atveju, parengta jai dalyvaujant. Toliau pateikiami pagrindiniai elementai, kurie turėtų būti įtraukti į cheminių medžiagų politiką.

4.1. Teisinė informacija

Teisinių reikalavimų turėti cheminių medžiagų politiką įmonės lygmeniu nėra.

4.2. Cheminių medžiagų politikos privalumai

Cheminių medžiagų politika padeda informuoti apie įmonės požiūrį į cheminę saugą viduje ir išorėje. Ji padeda orientuotis priimant sprendimus ir nustatant konkrečius tikslus. Ji leidžia visiems dalyviams geriau suprasti įmonės veiksmus ir prioritetus bei nuspręsti, ar tai atitinka jų pačių verslo praktiką.

4.3. Įmonės politikos turinys ir tikslų pavyzdžiai

4.3.1. Cheminių medžiagų naudojimo tikslai

Bendras įmonės tikslas turėtų būti teikti aukštos kokybės gaminius ir paslaugas, kurie nekenkia žmonių sveikatai ir aplinkai. Aiškus ir konkrečiai įmonei pritaikytas pareiškimas politikos pradžioje padeda atskleisti įmonės motyvą dirbti su cheminėmis medžiagomis ir taip nustato pagrindus visiems tolesniems pareiškimams ir tikslams.

Pareiškimą apie bendrą įmonės tikslą galite papildyti informacija apie pagrindinius produktus ir (arba) paslaugas ir nurodyti, ar yra produktų ar paslaugų, kuriems ši politika netaikoma. Priežastys, dėl kurių daliai verslo netaikoma bendra politika, galėtų būti, pvz.:

- ▶ prioritetas neteikiamas, nes visi ištekliai sutelkti į svarbesnius aspektus, arba

- ▶ pokyčių galimybės (šiuo metu) yra ribotos dėl, pvz., teisinių ar technologinių sąlygų, arba
- ▶ ekonominės priežastys šiuo metu neleidžia vykdyti pokyčių.

Vis tik tokios išimtys paprastai nėra reikalingos, nes pagrindinis tikslas būna labai bendro pobūdžio. Jei tam tikroms verslo sritims taikote išimtis, nurodykite priežastis, kad klientai suprastų tokį sprendimą.

4.3.2. Įgyvendinimo priemonės

Tolesniuose politikos skyriuose turėtumėte nurodyti, ką įmonė ketina daryti, kad įgyvendintų bendruosius tikslus. Galite išskirti šiuos aspektus:

- ▶ Saugūs produktai
- ▶ Saugi gamyba
- ▶ Skaidrumas ir informacija
- ▶ Moksliniai tyrimai ir inovacijos
- ▶ Stebėseną ir ataskaitų teikimas

4.3.2.1. Saugūs produktai

Būdami mišinių gamintojais, **gaminamų mišinių saugą** turėtumėte laikyti pagrindine cheminių medžiagų valdymo sritimi. Pagrindinis tikslas turėtų būti vidinė sauga, t. y. kad gaminamuose mišiniuose **nebūtų pavojingų** (klasifikuojamų) **cheminių medžiagų ir (arba) jų kiekis sumažėtų**, o tai galima įvertinti įvairiais būdais. Viešai skelbiamoje įmonės politikoje galite bendresniais terminais nurodyti, kokių cheminių medžiagų siekiate atsisakyti, pvz. į kandidatinių sąrašą įtrauktų SVHC medžiagų. Kiekviškai išreikštų tikslų pavyzdžiai galėtų būti, pvz.:

- ▶ Šiuo metu 25 % mūsų mišinių yra bent viena per- ir polifluorialkilinta medžiaga (PFAS). Iki 2030 m. palaipsniui atsisakysime visų PFAS, t. y. visuose mišiniuose nebus jokių PFAS.
- ▶ Šiuo metu 75 proc. visų vartotojams skirtų mišinių sudėtyje yra odą dirginančių medžiagų, daugiausia biocidų, skirtų gaminams konservuoti. Iki 2025 m. rasime nepavojingų alternatyvų ir visuose vartotojams skirtuose mišiniuose nebus jokių odą dirginančių medžiagų.
- ▶ Iki 2025 m. bendrovė 50 % sumažins SVHC naudojimą (pagal tūrį) profesionaliam ir (arba) komerciniam naudojimui skirtuose mišiniuose.
- ▶ Kasmet ribojamų medžiagų sąrašas peržiūrimas ir keičiamas atsižvelgiant į naują mokslinę informaciją apie mūsų naudojamus medžiagas (arba medžiagas, kurių vėliau ketiname atsisakyti).

Jei (kai kurių) pavojingų cheminių medžiagų naudojimo neįmanoma išvengti, įmonės tikslas galėtų būti užtikrinti saugų naudojimą, pateikiant mišinius tokia forma, kad būtų išvengta jų poveikio, ir (arba) teikiant tinkamą informaciją bei pagalbą saugiam jų naudojimui. Paprastai tokia galimybė taikoma tik profesionaliai naudojamiems mišiniams. Kiekybiškai išreikštų tikslų pavyzdžiai:

- ▶ Iki 2028 m. visi kietieji mišiniai bus tiekiami tokiomis formomis (granulės, talpyklos su dozatoriais ir pan.), kad darbo vietoje nesusidarytų dulkių.
- ▶ Iki 2025 m. peržiūrėsime visų profesionaliam naudojimui skirtų mišinių naudojimo instrukcijas ir pateiksime konkrečią, aukštos kokybės informaciją, kaip geriausia juos tvarkyti ir šalinti, kad poveikis būtų kuo mažesnis.
- ▶ Iki 2028 m. kartu su visais produktais, kuriuos naudojant reikia apsaugoti odą, pateiksime apsaugines pirštines.
- ▶ Organizuosime mokymus, kaip profesionaliai naudoti visus mišinius, kurių sudėtyje yra kancerogeninių, mutageninių ir (arba) toksiškų reprodukcijai medžiagų (CMR).

4.3.2.2. Saugi gamyba

Be gaminių saugumo užtikrinimo, vienas iš įmonės tikslų galėtų būti ir emisijų prevencija. Saugi gamyba galėtų apimti pavojingų pagalbinių proceso priemonių naudojimo mažinimą, į darbo vietą ar aplinką išmetamų teršalų kiekio mažinimą organizacinėmis ar techninėmis priemonėmis arba poveikio darbuotojams ir aplinkai mažinimą techninėmis priemonėmis ar asmeninėmis apsaugos priemonėmis.

Kiekybiškai išreikštų tikslų pavyzdžiai:

- ▶ Iki 2028 m. visose mūsų pagalbinese proceso priemonėse nebus endokrininę sistemą ardančių cheminių medžiagų.
- ▶ Iki 2030 m. nė viena mūsų pagalbinių proceso priemonė nebus klasifikuojama kaip CMR.
- ▶ Iki 2025 m. visi gamybos procesai bus uždari, o dozavimo sistemos visiškai automatizuotos.
- ▶ Iki 2025 m. visos darbo vietos bus peržiūrėtos siekiant sumažinti poveikį pašaliniais asmenims ir pašalinti (nereikalingą) rankinį darbą.
- ▶ Iki 2028 m. visos išmetamosios dujos, surenkamos per vietinę ištraukiamąją ventiliaciją, bus išvalytos absorbcijos ir rekuperacijos technologijomis arba, jei rekuperacija neįmanoma, bus sudegintos.

4.3.2.3. Skaidrumas ir informacija

Informacijos apie cheminių medžiagų naudojimą teikimas ir skaidrumas yra dar viena svarbi cheminių medžiagų valdymo sritis, kuri galėtų būti įtraukta į cheminių medžiagų politiką. Čia būtų galima paliesti įvairius aspektus, pvz.:

- ▶ Esame įdiegę vidaus procedūras, pagal kurias atsakome į klientų užklausas dėl cheminių medžiagų. Į bet kokią užklausą atsakome per savaitę.
- ▶ Ant vartotojams skirtų mišinių pakuočių pateikiame informaciją apie visas pavojingas sudedamąsias dalis, kad vartotojai galėtų priimti informacija pagrįstus sprendimus.
- ▶ Klientams atskleidžiame pilną mišinių sudėtį; informacija gali būti konfidenciali apie ne daugiau kaip 10 % (masės) mišinio sudėties.
- ▶ Reikalaujame, kad visi tiekėjai patikrintų ir dokumentais pagrįstų atitiktį teisiniams apribojimams, taip pat įmonės sudarytam ribojamų medžiagų sąrašui.
- ▶ Užtikriname visišką verslo veiklos skaidrumą skelbdami metinius gamybos apimčių duomenis pagal mišinio tipą.
- ▶ Padedame vartotojams priimti sprendimus naudodami aplinkosauginius ženklus visiems aplinkosauginio ženklo kriterijus atitinkantiems gaminiams.

4.3.2.4. Moksliniai tyrimai ir inovacijos

Jei siekiant sumažinti pavojingų cheminių medžiagų poveikį įmonėje reikia keisti produktus ar procesus, neišvengiamai reikia imtis mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros. Vadinasi, šios veiklos srities tikslai gali būti svarbūs ir įmonės politikai. Kiekibiškai išreikštų tikslų pavyzdžiai:

- ▶ 5 proc. metinės apyvartos skirsime alternatyvų labai didelį susirūpinimą keliančioms medžiagoms (SVHC) paieškai mūsų produktuose.
- ▶ Bet kokio produkto sudėties keitimo procese bus vertinama, ar pavojingiausias komponentas galėtų būti pakeistas mažiau pavojinga alternatyva.
- ▶ Iki 2030 m. mokslinių tyrimų ir plėtros (MTTP) skyrius išbandys ir (arba) sukurs mišinių tvarumo vertinimo priemones ir jas naudos savo veikloje.
- ▶ Kuriant naujus produktus nebus naudojamos endokrininę sistemą ardančios cheminės medžiagos.
- ▶ Mūsų mokslinių tyrimų ir plėtros skyrius dalyvaus sektoriaus veikloje, kuria siekiama pakeisti pavojingas chemines medžiagas mūsų produktuose.

4.3.2.5. Stebėsena ir ataskaitų teikimas

Nors stebėsena ir ataskaitų teikimas apie cheminių medžiagų politikos įgyvendinimą nėra savaiminis tikslas, ji taip pat yra esminė šios politikos dalis. Ji gali būti gana trumpa ir tik nurodyti, kaip dažnai stebima, kaip siekiama tikslų, ir kaip įmonė apie tai praneš. Gali būti naudinga apibrėžti sėkmės rodiklius arba patikrinti, kaip galima išmatuoti tikslų įgyvendinimą bei nustatyti atitinkamas duomenų rinkimo procedūras.

4.4. Integravimas į esamas procedūras

Jei įmonėje taikoma aplinkos apsaugos politika, įtraukite į ją cheminių medžiagų politiką. Cheminių medžiagų politiką kurkite kartu su bendra įmonės (aplinkos apsaugos) politika, kad nustatytumėte sąveiką ir sąsajas. Tai apima tikslų nustatymo ir stebėsenos suderinimą laiko atžvilgiu. Kitais atvejais cheminių medžiagų politiką plėtokite nepriklausomai nuo kitų procesų.

4.5. Įmonės politikos rengimas žingsnis po žingsnio

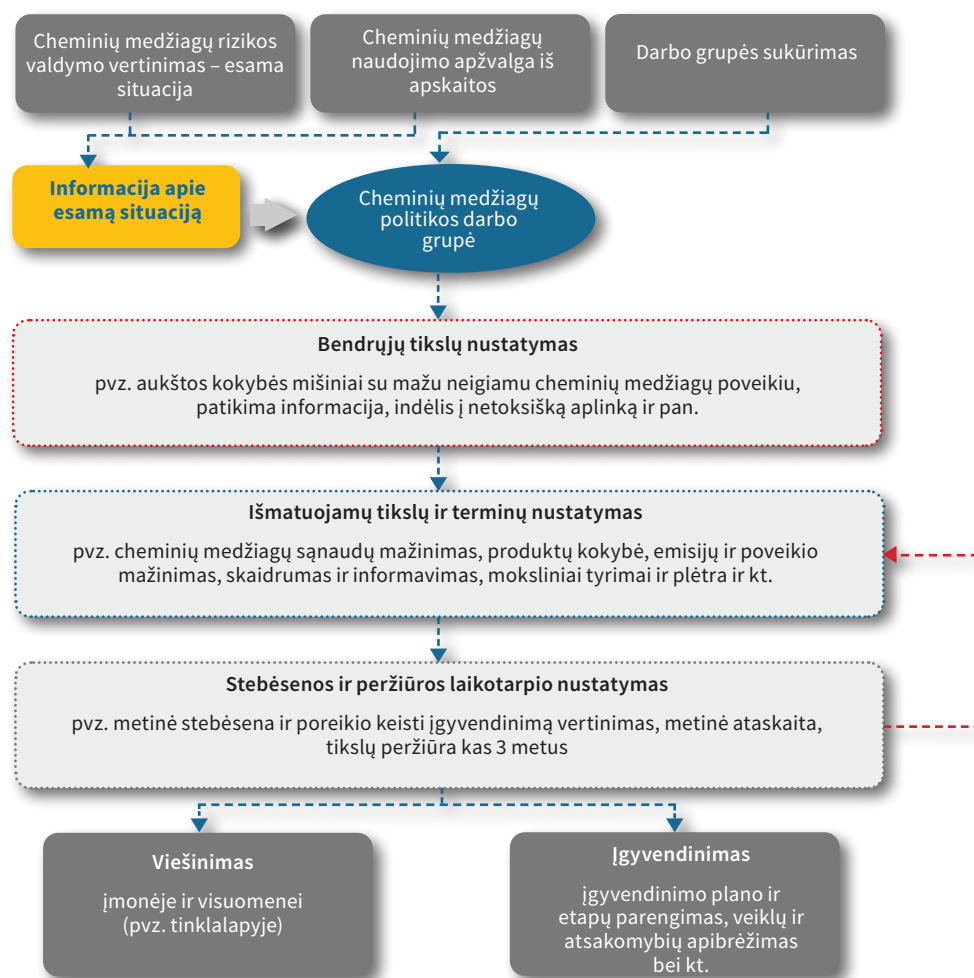
Jei vidaus procedūrų nėra, toliau nurodyti žingsniai gali padėti struktūriškai ir sistemingai kurti įmonės politiką:

Nustatykite, kokie įmonės darbuotojai turėtų dalyvauti. Čia išvardintų pareigybų žmonės galėtų sudaryti gerą ir visapusišką grupę:

- ▶ (aukščiausios) vadovybės atstovas, kad būtų užtikrinta, jog parengtą politiką visapusiškai remia aukščiausioji vadovybė ir kad ji yra realistiška bei ekonomiškai pagrįsta,
- ▶ teisininkas, siekiant užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į informaciją apie (būsimą) teisinį reglamentavimą,
- ▶ už gamybą atsakingas techninis personalas, kad būtų užtikrintas realus požiūris į pokyčių galimybes ir apribojimus, susijusius su įranga, procesų projektavimu ir, galbūt, erdve,
- ▶ gamybos ir kokybės vadovas, siekiant užtikrinti, kad nustatant tikslus būtų atsižvelgta į produkto saugą ir galimus pokyčių apribojimus,
- ▶ darbuotojai, atsakingi už aplinkos bei darbuotojų saugos ir sveikatos valdymą, siekiant užtikrinti, kad nuo pat pradžių būtų atsižvelgta į visus esamus aplinkos ir darbuotojų apsaugos iššūkius bei nustatytos galimos sąveikos galimybės,
- ▶ vadybininkas, kad būtų užtikrinta, jog diskusijose būtų tinkamai atsižvelgta į klientų reikalavimus ir jiems nepriimtinus dalykus.

Tokia **tarpdisciplininė darbo grupė**, svarstanti cheminių medžiagų politiką, gali būti labai produktyvi ir gali inicijuoti tobulinimo procesus įvairiais aspektais, įskaitant bendravimą, kompetenciją ir informavimą, kurie leistų veiksmingiau bendradarbiauti įmonėje.

5 pav. Cheminių medžiagų politikos kūrimas

Diskusijas apie cheminių medžiagų politiką pagrįskite **žiniomis apie esamą** cheminių medžiagų rizikos valdymo statusą ir (pavojingų) cheminių medžiagų naudojimą įmonėje. Todėl pradėkite nuo savianalizės, įtraukdami visas aktualias verslo sritis. Savianalizės klausimynas (žr. 4.6 skyrių) kartu su cheminių medžiagų apskaitos duomenimis jau gali būti geras informacinis pagrindas.

Savianalizėje turėtų būti pateikta bent ši informacija:

- Kokių rūšių cheminės medžiagos naudojamos – pavyzdžiui, išvardykite cheminių medžiagų kiekius pagal klasifikaciją, bendrą SVHC kiekį, produktų, kuriuose yra pavojingų cheminių medžiagų, tipus ir t. t.

- ▶ Teisinių reikalavimų ir būsimų pokyčių, susijusių su cheminėmis medžiagomis, apžvalga – pavyzdžiui, būsimi apribojimai, reguliavimo prioritetai ir tendencijos.
- ▶ Pirkimo kriterijai ir tvarka, su tiekėjais ir žaliavomis susijusios problemos.
- ▶ DSS ir aplinkosaugos valdymas: su cheminėmis medžiagomis susijusios gamybos, leidimų išdavimo, sandėliavimo problemos ir pan. Atliekų tvarkymo, išmetamųjų teršalų mažinimo ir darbuotojų apsaugos išlaidos (jei yra).
- ▶ Produktai: produktų tipų ir juose esančių pavojingų cheminių medžiagų apžvalga.
- ▶ Pardavimai: pardavimų statistika, įskaitant tendencijas, pagrindinių rinkų ir klientų apžvalga, jų poreikiai ir t. t.

Konkrečių tikslų nustatymas grindžiamas bendra politika ir įvertinimu, kurios verslo sritys ir veiklos rūšys turi didžiausią prioritetą ir (arba) yra aktualiausios. Prireikus gali tekti surinkti papildomos informacijos apie esamą situaciją, jei pirminės savianalizės išvadų apie konkrečius aspektus nepakanka. Gali būti naudinga cheminių medžiagų politiką pradėti nuo kelių, bet greitai įgyvendinamų tikslų, kad būtų galima pradėti, o laikui bėgant didinti užmojus ir tikslų įvairovę. Tokiu būdu suteiksite įmonei laiko, kad laikui bėgant ji galėtų mokytis ir tobulinti sistemą.

4.6. Priemonės ir nuorodos

- ▶ Cheminių medžiagų rizikos valdymo [savianalizės klausimynas](#).
- ▶ Cheminių medžiagų apskaitą (žr. 3 skyrių) galima naudoti statistinei informacijai apie cheminių medžiagų naudojimą produktuose kaupti.
- ▶ Organizacija bizNGO pateikia [Cheminių medžiagų politikos šabloną](#), kuriame pateikiami panašūs elementai, tačiau šiek tiek kitokia cheminių medžiagų politikos pateikimo struktūra.

5. Atsakomybė, procedūros ir išteklių paskirstymas

Apibrėžta atsakomybė užtikrina, kad būtų aišku, kas už kokiais cheminių medžiagų rizikos valdymo užduotis yra atsakingas ir kad kiekvienas suprastų savo vaidmenį sistemoje. Procedūrose aprašoma, kaip atliekamos tam tikros užduotys, standartizuojami procesai ir užtikrinamas skaidrumas. Reikia skirti tinkamus išteklius, kad atsakingi darbuotojai turėtų pakankamai laiko užduotims įgyvendinti.

5.1. Teisinė informacija

Nėra teisinio reikalavimo nustatyti pareigas ir procedūras, susijusias su cheminių medžiagų rizikos valdymu (ChRV) įmonėse. Vis dėlto, ES ir nacionaliniai teisės aktai nustato tam tikrus reikalavimus dėl darbuotojų, dirbančių su konkrečiomis ChRV užduotimis, kompetencijoms, įskaitant:

- ▶ **Darbdavys** yra atsakingas už rizikos vertinimą darbo vietoje, poveikio mažinimo priemonių įgyvendinimą, sveikatos stebėsenos užtikrinimą ir mokymą apie saugų cheminių medžiagų naudojimą darbo vietose. Jis gali pavesti šias užduotis atlikti kitiems asmenims, tačiau išlieka atsakingas teisine (ES ir nacionaline) prasme.
- ▶ Turėtų būti paskirti apmokyti darbuotojai, atsakingi už **saugos duomenų lapų rengimą**, nes tam reikia patirties nustatant pavojingumą ir valdant riziką.

Kiti nacionaliniai reikalavimai yra, pvz.:

- ▶ Estija: būtina bendroji kompetencija, kaip nurodyta Cheminių medžiagų įstatymo 8-2 straipsnyje.
- ▶ Latvija: reikalingas specialus išsilavinimas, susijęs su rizikos vertinimu darbo vietose ir (arba) veikla darbuotojų saugos ir sveikatos (DSS) srityje.
- ▶ Lietuva: darbuotojai turėtų laikytis nustatytų kompetencijos reikalavimų dirbdami su vadinamosiomis nuodingosiomis medžiagomis (ūmus toksiškumas 1-3 kat.; CMR 1A ir 1B, sisteminis toksiškumas konkrečioms organams (STOT), vienkartinis ar pakartotinis poveikis, 1 kat.).
- ▶ Lenkija: konkrečių reikalavimų nėra.

5.2. Atsakomybės ir procedūrų apibrėžimo bei išteklių paskirstymo privalumai

Atsakomybių priskyrimo privalumai:

- ▶ Visi žino, į ką galima kreiptis arba kas yra atsakingas problemų atveju.
- ▶ Darbuotojai jaučiasi labiau įsitraukę į užduotis.
- ▶ Užtikrinama, kad visos užduotys bus įgyvendintos ir niekas nebus praleista „tik“ dėl to, kad niekas nesijaučia atsakingas.
- ▶ Atsakomybė turėtų būti susieta su sprendimų priėmimo teisėmis, t. y. darbuotojai gali veikti savarankiškai, nepaisant hierarchijos. Tai didina pasitenkinimą darbu ir padeda įgyvendinti racionalų valdymą.

Procedūrų naudojimo privalumai:

- ▶ Įdiegiami standartizuoti procesai ir suderinti veiksmai.
- ▶ Kai tenka perduoti užduotis, galima padėti (naujiems) darbuotojams.
- ▶ Standartinių procedūrų atnaujinimas remiantis patirtimi užtikrina institucinį mokymąsi.

Aiškiai paskirstytų išteklių privalumai:

- ▶ Užduotys yra atliekamos ir neaukojamos dėl kitų darbų; bendras darbo krūvis gerai kontroliuojamas.
- ▶ Padidėja vadovų darbo krūvio nuspėjamumas, o darbuotojams pateikiamos aiškos rekomendacijos, kiek laiko jie gali skirti užduotims įgyvendinti.
- ▶ Išteklių panaudojimo stebėseną užtikrina geresnę informaciją apie rizikos valdymo pastangas įmonėje.

5.3. Į ką reikėtų atsižvelgti ir ką apibrėžti

5.3.1. Atsakomybės

Atsakomybės pobūdis ir jų priskyrimas darbuotojams yra labai individualus kiekvienai įmonei, todėl nėra „standartinio požiūrio“. Vienas asmuo gali turėti daugiau nei vieną atsakomybę. Tačiau jei keliems asmenims bus priskirta atsakomybė už tą patį ChRV elementą ar sritį, kils neaiškumų dėl to, „kas ką daro“, ir to reikėtų vengti.

Siekiant užtikrinti, kad būtų apimtos visos susijusios veiklos, konkretiems asmenims priskirkite bent šias atsakomybes:

- ▶ Visos ChRV sistemos priežiūra, įskaitant tokias užduotis kaip pažangos stebėseną, strategijos ir tikslų peržiūrų inicijavimas, buvimas visų susijusių darbuotojų kontaktiniu asmeniu, su kuriuo aptariami ir įvertinami iššūkiai ir naujos idėjos,
- ▶ cheminių medžiagų apskaitos sudarymas ir priežiūra,
- ▶ teisės aktų atitikties užtikrinimas, pavyzdžiui, įvertinimas, kokie su cheminėmis medžiagomis susiję reikalavimai egzistuoja ir ar jie visi įgyvendinti, atitikties dokumentavimas, teisinių pokyčių ir būsimų reguliavimo pokyčių stebėjimas bei informavimas apie tai,

- ▶ (su cheminėmis medžiagomis susijusios) darbuotojų saugos ir sveikatos užduotys, įskaitant cheminių medžiagų rizikos vertinimą darbo vietoje, su cheminėmis medžiagomis susijusių atsargumo priemonių įgyvendinimą, instrukcijų dėl darbo su cheminėmis medžiagomis rengimą darbo vietoje ir kt.
- ▶ (su cheminėmis medžiagomis susiję) aplinkosaugos klausimai, įskaitant leidimų gavimą ir išmetamų teršalų ribinių verčių stebėseną, nuotekų valymą ir (arba) išleidimą, oro taršos emisijų tvarkymą, atliekų tvarkymą,
- ▶ užtikrinimas, kad būtų taikomi su cheminėmis medžiagomis susiję pirkimų kriterijai, taip pat kad informacija apie chemines medžiagas (saugos duomenų lapai (SDL) ir papildoma informacija) būtų surinkta ir perduota įmonės viduje,
- ▶ produktų cheminės saugos užtikrinimas, ekologinis ženklavimas ir sertifikavimas, komunikacija su vartotojais,
- ▶ SDL ir papildomos informacijos apie pavojus bei rizikos valdymą tolesniems naudotojams rengimas, atsakymai į klientų užklausas apie chemines medžiagas, įskaitant informaciją apie ekstremalias situacijas,
- ▶ cheminių medžiagų laikymas ir, jei reikia, avariniai planai ir (arba) priemonės (t. y. SEVESO įmonėse – tokiose, kuriose yra tam tikras kiekis pavojingų medžiagų),
- ▶ cheminių medžiagų ir mišinių rizikos bei tvarumo vertinimas per visą jų gyvavimo ciklą.

5.3.2. Procedūros

Su cheminėmis medžiagomis susijusios veiklos procedūros savo tikslu ir struktūra nesiskiria nuo procedūrų, susijusių su kitomis temomis ar veikla. Todėl šiame kontekste detalesnė jų analizė nepateikiama.

Standartinių veiklos procedūrų poreikis įmonėje turėtų būti aptariamas atsižvelgiant į įmonės dydį, valdymo kultūrą, kokybės vadybos sistemų ir vadovų (instrukcijų) buvimą bei daugelį kitų veiksnių. Siekiant nuspręsti, ar tokios procedūros yra reikalingos, verta atsakyti į šiuos klausimus:

- ▶ Kas ir kaip dažnai naudotųsi šia procedūra?
- ▶ Ar tokia procedūra padeda perduoti užduotis ir dokumentuoti žinias ateičiai?
- ▶ Kokiais kitais atvejais įmonėje jau taikomos panašios procedūros?
- ▶ Kokia patirtis sukaupta taikant veiklos procedūras (į ją reikėtų atsižvelgti rengiant naujas procedūras)?

Paprastai naudinga rengti procedūras sudėtingiems metodams ir procesams.

5.3.3. Išteklių paskirstymas

Nėra standartinių sprendimų ir informacijos, kiek laiko reikėtų skirti konkrečiai ChRV užduočiai. Veikiau patartina įdiegti dokumentų sistemą, kad būtų galima reguliariai stebėti išteklių panaudojimą, ypač pirmaisiais ChRV sistemos diegimo metais, ir taip sužinoti, kiek laiko reikėtų skirti. Pažymėtina, kad darbuotojams, gaunantiems naujas pareigas ir užduotis, gali tekti mokytis. Profesionalus mokymas ir tinkamos (programinės) priemonės gali sutrumpinti užduotims įgyvendinti reikalingą laiką.

5.4. Integravimas į esamas sistemas

Optimaliu atveju atsakomybę už ChRV (ar jos elementus) galite paskirti esamiems pareiginiams vaidmenims, išplečiant pareigų ir užduočių aprašymus bei didinant skiriamus išteklius. Aplinkosaugos vadybininkas galėtų tapti atsakingas už cheminių medžiagų valdymo priežiūrą⁹, produktų vadybininkas galėtų būti atsakingas už produktų keliamos cheminės rizikos vertinimą ir t. t. Jei tinkamų pareigų nėra, gali tekti sukurti naujas, pavyzdžiui, ChRV pareigūno pareigas. Darbuotojams gali prireikti papildomų kompetencijų naujoms užduotims atlikti, todėl jiems turėtų būti organizuojami atitinkami (profesiniai) mokymai. Užtikrinkite, kad darbuotojai turėtų aiškias gaires:

- ▶ kokios yra jų užduotys,
- ▶ ką jie gali nuspręsti, o kas turi būti nuspręsta aukštesnėse hierarchijos grandyse,
- ▶ ką jie turi įtraukti į savo darbą,
- ▶ kokio rezultato tikimasi, iki kada, ir
- ▶ kiek laiko jie gali skirti užduotims atlikti.

Ši informacija turėtų būti aiškiai perduota ir užfiksuota darbo vietos instrukcijose, taip pat vadovų atmintinėse, jei tokios yra.

5.5. Priemonės ir nuorodos

Specialių priemonių ar gairių nėra.

⁹ Jei yra aplinkosaugos vadybos sistema, cheminių medžiagų valdymas turėtų būti integruotas į šią sistemą. Vadinasi, aplinkosaugos vadybininkas „automatiškai“ būtų atsakingas už chemines medžiagas kaip sistemos dalį.

6. Teisės aktai ir atitiktis

Kiekvienai įmonei labai svarbu laikytis cheminėms medžiagoms taikomų teisinių reikalavimų. Todėl reikėtų sukurti atitikties stebėsenos sistemą, kuri užtikrintų, kad visi reikalavimai būtų žinomi, įgyvendinami ir atitiktis būtų dokumentuojama. Be to, įmonė turėtų būti informuojama apie galimus reikalavimų pakeitimus ateityje, kad būtų pakankamai laiko pasirengti jų įgyvendinimui.

6.1. Teisinė informacija

Teisinių reikalavimų, kaip įmonė turėtų užtikrinti, kad būtų laikomasi teisės aktų, nėra, tačiau gali būti nustatyti reikalavimai dėl dokumentacijos ir ataskaitų teikimo, pavyzdžiui, dėl cheminių medžiagų apskaitos (žr. 3 skyrių). Tai priklauso nuo konkrečių teisės aktų ir šalies, kurioje esate, todėl čia nepateikiama jokių rekomendacijų dėl dokumentacijos ir ataskaitų teikimo.

Su cheminėmis medžiagomis susiję reikalavimai yra išskaidyti įvairiuose teisės aktuose. Todėl svarbu patikrinti skirtingų sričių teisės aktus, įskaitant cheminių medžiagų, produktų, įrenginių ir darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos reglamentavimą. Teisės aktų, kurie gali būti taikomi įmonei ir produktams, sąrašas pateikiamas [Teisės aktų apžvalgoje](#) – ji padeda nustatyti potencialiai aktualius teisės aktus.

Cheminėms medžiagoms keliami įvairūs reikalavimai, kurie aktualūs mišinių gamintojams¹⁰:

- ▶ **Cheminių medžiagų pavojaus nustatymas ir informavimas apie pavojų:** informavimas apie pavojų etiketėse, SDL: pavojingumo frazės, piktogramos, atsargumo frazės.
- ▶ **Cheminių medžiagų kiekio produktuose apribojimai:** draudimai ir (arba) koncentracijos ribos, apibrėžtos REACH reglamento XVII priede arba konkreitiems produktams skirtuose teisės aktuose, pavyzdžiui, dėl ploviklių, biocidų ar pesticidų.
- ▶ **Autorizacija:** draudimas naudoti, pvz., pagal REACH XIV priedą, nebent yra suteiktas leidimas.
- ▶ **Sandėliavimas:** įvairūs reikalavimai pagal SEVESO direktyvą, susiję su pavojingų cheminių medžiagų sandėliavimu.
- ▶ **Rizika darbo vietoje:** darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktuose nustatyti reikalavimai, pavyzdžiui, rizikos vertinimas, priemonių įgyvendinimas, profesinės poveikio ribinės vertės (OEL), sveikatos stebėseną ir kt.
- ▶ **Į aplinką išmetami teršalai:** pvz. aplinkosaugos leidimuose nustatyti į orą, vandenį ir

¹⁰ Gaminiuose esančioms cheminėms medžiagoms taikomi papildomi reikalavimai, kurie čia nepateikiami, nes mišinių gamintojams jie nėra aktualūs.

dirvožemį išmetamų teršalų apribojimais.

- ▶ **Atliekos:** įvairūs reikalavimai dėl klasifikavimo, tinkamo tvarkymo ir šalinimo, dokumentacijos.
- ▶ **Ataskaitų teikimas:** institucijoms, pvz., apie cheminių medžiagų naudojimą, išmetamus teršalus ir pan.

6.2. Privalumai

Atitikties stebėsenos sistemos privalumai:

- ▶ užtikrinte bet kokios ekonominės veiklos pagrindą, t. y., kad laikotės įstatymų;
- ▶ užtikrinte, kad būtų prieinama ir prireikus pateikiama naujausia informacija (ir dokumentai) apie atitiktį teisės aktams, pavyzdžiui, kai jos pareikalauja tikrintojai, o tai didina pasitikėjimą;
- ▶ ištekliai naudojami efektyviai, nes atitikties tikrinimas tampa rutina;
- ▶ turite išsamią visų (būsimų) reikalavimų apžvalgą, kuria vadovaujatės priimdami sprendimus dėl inovacijų ir investicijų, ir turite laiko planuoti, kaip pasirinkti geriausią būsimą iššūkio sprendimą, o ne skubiai įgyvendinti neatidėliotinas priemones.

6.3. Kas sudaro atitikties stebėsenos sistemą

Už atitikties stebėsenos sistemą turėtų būti atsakingas vienas asmuo. Šis asmuo gali perduoti užduotis arba prašyti ekspertų pagalbos įmonėje ar už jos ribų (pvz., teisininkų ar konsultantų). Sistemą sudaro:

- ▶ visų susijusių teisės aktų ir konkrečių įmonei taikomų reikalavimų sąrašas,
- ▶ teisės aktų stebėsenos grafikas,
- ▶ atitikties tikrinimo dokumentų sistema,
- ▶ ataskaitų teikimo aukščiausiai vadovybei ir (arba) visuomenei mechanizmas (pvz., kaip aplinkosaugos ar tvarumo ataskaitų dalis).

6.4. Integravimas į esamas procedūras

Jei turite aplinkosaugos vadybos sistemą, jau turėtumėte turėti atitikties stebėsenos sistemą. Tokiu atveju tereikia patikrinti, ar visi su cheminėmis medžiagomis susiję reikalavimai yra nustatyti ir įtraukti į sistemą.

Jei neturite įdiegę atitikties stebėsenos sistemos, turėtumėte ją sukurti žingsnis po žingsnio. Tai darant rekomenduojama įtraukti visus žmones, kurie yra „bendrai“ susidūrę su teisiniais reikalavimais, ir pasinaudoti jų patirtimi bei kompetencija.

6.5. Atitikties stebėsenos sistemos kūrimas žingsnis po žingsnio

Nustatykite, kas turėtų būti atsakingas už atitikties stebėsenos sistemą. Užtikrinkite, kad sprendime dalyvautų aukščiausioji vadovybė ir būtų skiriami pakankami ištekliai (žr. 5 skyrių). Šis asmuo į sistemos kūrimą turėtų įtraukti vidaus ekspertus, pavyzdžiui, aplinkosaugos ar produktų vadybininkus, pirkimų specialistus ir, jei reikia, pardavimų personalą. Įtraukimą galima organizuoti per darbo grupę arba dvišales konsultacijas.

6.5.1. Sudarykite atitinkamų teisės aktų sąrašą

Patikrinkite [Teisės aktų apžvalgą](#) ir parenkite pirminį galimai susijusių teisės aktų sąrašą. Šis sąrašas galėtų būti sudarytas taip, kaip parodyta toliau pateiktoje lentelėje. Čia pateikiami du teisės aktų pavyzdžiai, iš kurių pirmasis Jums tikrai taikomas, o antrojo taikymas – priklauso nuo Jūsų produktų ir gamybos apimčių.

4 lentelė. Taikytinų teisės aktų sąrašo pavyzdys

Teisės aktai	Klasifikavimo ir ženklavimo reglamentas	Leidimų išdavimą reglamentuojantys teisės aktai ¹¹
Nuoroda	Klasifikavimo, ženklavimo ir pakavimo reglamentas (CLP)	Direktyva dėl pramoninių išmetamų teršalų
Pavojaus nustatymas	Mišiniai turi būti klasifikuojami pagal reglamento prieduose pateiktas taisykles. Jei egzistuoja, turi būti taikoma suderinta klasifikacija pagal VI priedą.	Ataskaitų apie naudotus produktus teikimas teikiant paraišką leidimui gauti ir prireikus jį pratęsti.
Informavimas	Klasifikacija turi būti nurodyta ant cheminių medžiagų etikečių ir pakuočių pagal reglamento prieduose nurodytas taisykles.	Netaikoma
Draudimai, apribojimai ar autorizacija	Netaikoma	Apribojimų nėra, tačiau reikėtų vengti naudoti kancerogeninius, mutageninius ir toksiškus reprodukcijai (CMR) tirpiklius (pakeitimo reikalavimas). Priklausomai nuo nacionalinių teisės aktų, paraiškoje leidimui gauti gali būti reikalaujama nurodyti, ar naudojamos cheminės medžiagos (esančios mišiniuose) yra ribojamos pagal kitus teisės aktus, ar jų naudojimui reikalingas leidimas.

¹¹Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyvoje nustatyta ES lygmens leidimų išdavimo sistema. Šią sistemą įgyvendina nacionaliniai teisės aktai. Čia jie nenurodomi, kad šios gairės galėtų būti taikomos visose šalyse.

Teisės aktai	Klasifikavimo ir ženklinimo reglamentas	Leidimų išdavimą reglamentuojantys teisės aktai ¹⁾
Naudojimas	Netaikoma	Bendrasis draudimas teršti aplinką ir galbūt reikalavimas išvalyti aplinką baigus veiklą. Leidime apibrėžti įrenginio eksploatavimo reikalavimai priklauso nuo nacionalinių teisės aktų.
Išmetamųjų teršalų kiekis	Netaikoma	Išmetamųjų teršalų kiekio ribinės vertės ir papildomi nacionaliniuose teisės aktuose nustatyti reikalavimai.
Atliekos	Netaikoma	Konkretūs leidime nustatyti reikalavimai, atsižvelgiant į nacionalinius teisės aktus.
Sertifikavimo poreikiai (įskaitant paskesnius)	Netaikoma	Paprastai netaikoma; gali būti šalutinių produktų ir (arba) iš atliekų pagamintų produktų sertifikavimo sistemų.
Ataskaitų teikimo poreikiai	Jei cheminės medžiagos importuojamos, informacija apie jų klasifikaciją turi būti įtraukta į klasifikavimo ir ženklinimo registrą.	Apie leidimuose išvardytus išmetamuosius teršalus reikia pranešti valdžios institucijoms. Jei viršijamos cheminių medžiagų ar jų grupių kiekio ribinės vertės arba išmetamųjų teršalų apkrovos, gali būti reikalingi papildomi pranešimai.
Kiti reikalavimai	Specifiniai reikalavimai, pvz., labai mažoms pakuotėms arba pakuotėms, apsaugotoms nuo vaikų.	Netaikoma
Susiję dokumentai	Rekomendaciniai ECHA ir nacionaliniai klasifikavimo ir ženklinimo dokumentai.	Aplinkosaugos leidimas, oro ir vandens matavimo protokolai, atliekų dokumentacija.
Atsakingas kontaktinis asmuo įmonėje	Gaminių kokybės valdymas; specialus personalas [pavadinimas], turintis reikiamą kvalifikaciją klasifikacijai atlikti.	Aplinkosaugos vadybininkas
Atsakingas kontaktinis asmuo valdžios institucijose	Nacionalinė pagalbos tarnyba; Rinkos priežiūros inspekcija [nurodykite išsamią informaciją, jei žinoma]	Leidimus išduodanti institucija [nurodyti atitinkamą asmenį, jei žinomas]
Atitikties patikros klausimai	Naujos suderintos klasifikacijos, naujos pavojingumo klasės (EDC, PBT/vPvB ir PMT/vPvM)	Įvertinti naujas žaliavas ir tai, ar jų naudojimas turi įtakos reikalavimų laikymuisi.
Atnaujinimo dažnumas	Reguliariai atnaujinama informacija, įtraukiant naujas suderintas klasifikacijas; informavimas per ECHA naujienlaiškį!	Pagal leidimą ir priklausomai nuo nacionalinių teisės aktų; atnaujinama, jei įrenginyje atsirado pakeitimų.
Paskutinis patikrinimas	01.01.2024	01.05.2023
Kitas patikrinimas	Reguliariai tikrinkite ECHA naujienlaiškį.	01.05.2026

Tokį su cheminėmis medžiagomis susijusių skirtingų teisės aktų reikalavimų registrą galite įdiegti kaip „Excel“ failą arba kaip kiekvieno teisės akto informacinius lapus (pvz., vieną lentelę kiekvienam teisės aktui). Geriausia būtų sukurti reikalavimų

duomenų bazę, kuri būtų prieinama visiems darbuotojams ir į kurią jie galėtų įtraukti informaciją apie atitiktį savo atsakomybės srityje. Registro forma priklauso nuo Jūsų įmonės pageidavimų ir galimybių.

Užtikrinkite, kad visi įmonės skyriai žinotų apie taikomus teisės aktus. Kai stebėsenos sistema diegiama iš naujo, naudinga bent kartą aptarti esamus įpareigojimus ir susitarti dėl faktinės atitikties tikrinimo procedūros.

6.5.2. Stebėsenos tvarkaraštis

Remdamiesi paskutinėmis reikalavimų sąrašo eilutėmis „Atitikties patikros klausimai“ ir „Atnaujinimo dažnumas“, galite parengti stebėsenos tvarkaraštį. Stebėsenos grafiką naudinga padalyti į dvi dalis:

1 dalyje apibrėžiamos teisės aktų grupės, kurių atitiktis turi būti tikrinama tuo pačiu periodiškumu. Teisės aktai, kurių laikymasis turi būti vertinamas, gali būti suskirstyti į šias grupes:

- ▶ kas pusmetį (pvz., kiekvienų metų vasario 1 d. ir liepos 1 d.);
- ▶ remiantis naujienlaiškiais, pavyzdžiui, Europos cheminių medžiagų agentūros (ECHA) naujienlaiškiais, kuriuose skelbiami atnaujinimai dėl suderinto klasifikavimo, SVHC medžiagų identifikavimo, biocidinių produktų patvirtinimų ir kt.;
- ▶ kartą per metus, kai teisės aktų pakeitimai atliekami retai;
- ▶ konkrečiomis nustatytomis datomis, pavyzdžiui, leidimų, turinčių ribotą galiojimo laikotarpį, atveju;
- ▶ gavus pranešimą iš paslaugų teikėjų, su kuriais yra sudarytos sutartys dėl informavimo apie teisės aktų pakeitimus (pvz., dėl teisės aktų, taikomų eksporto rinkose).

Atkreipkite dėmesį, kad atitikties teisiniams reikalavimams tikrinimas, kaip stebėsenos sistemos dalis, pradedamas nuo pačių teisės aktų, pavyzdžiui, kai cheminės medžiagos nuolat įtraukiamos į sąrašus, pavyzdžiui, REACH kandidatinių sąrašą arba CLP reglamento VI priedą.

Kitas stebėseną skatinančių veiksnių tipas yra Jūsų arba Jūsų tiekėjų veikla, pvz., kai perkamos naujos žaliavos. Šiuo atveju pirkėjas privalo žinoti, kokie teisės aktai taikomi, ir patikrinti, ar naujos medžiagos atitinka reikalavimus, arba informuoti atitinkamus asmenis apie pasikeitimus.

Stebėsenos grafiko 2 dalis gali būti pateikta kalendoriaus forma, kuriame būtų pažymėtos datos, kada turi būti atliekamas teisės aktų atitikties patikrinimas. Šios

datos gali būti susietos su stebėsenos grafiko 1 dalyje apibrėžtomis teisės aktų grupėmis.

Faktinis atitikties reikalavimams tikrinimas gali apimti kelis skirtingus etapus ir patikras.

Pavyzdžiui, ribojimų ar draudimų laikymasis tikrinamas naudojantis cheminių medžiagų inventorizacijos duomenimis. Atitiktis išmetamųjų teršalų ribinėms vertėms tikrinama pagal poreikį, pavyzdžiui, atliekant nuolatinius išmetamųjų dujų ar nuotekų emisijų matavimus. Kadangi tokios patikros reikalauja specialių žinių ir kompetencijų, faktinis atitikties vertinimas gali ir (arba) turėtų būti deleguojamas atitinkamiems kvalifikuotiems darbuotojams.

Kita galimybė, padedanti išvengti vadinamųjų „aklųjų zonų“, yra reguliariai pavesti išorinei organizacijai patikrinti teisės aktų reikalavimų įgyvendinimą (auditas).

Pavyzdžiui, nėra tikslinga, kad tie patys darbuotojai, kurių pagrindinė funkcija yra mišinių klasifikavimas, patys tikrintų šios veiklos atitiktį reikalavimams.

Todėl, pasitelkus, pavyzdžiui, konsultacines paslaugas teikiančias įmones mišinių klasifikavimo patikrai, galima efektyviau nustatyti galimas klaidas ar neatitiktis.

6.5.3. Dokumentacijos sistema

Dokumentavimo sistemos tikslas – užtikrinti vidaus poreikiams ir kontrolės institucijoms (inspektoriams), kad:

- ▶ būtų dokumentuota, jog (tam tikrų) teisės aktų, susijusių su cheminėmis medžiagomis, atitikties patikra buvo atlikta;
- ▶ būtų aiškiai užfiksuoti atitikties patikros rezultatai, nurodant, ar įmonė:
 - ◆ visiškai atitinka nustatytus reikalavimus
→ nereikia imtis jokių veiksmų;
 - ◆ atitinka reikalavimus, tačiau galėtų geriau užtikrinti jų laikymąsi ateityje (pvz., atsižvelgiant į būsimus teisės aktų pakeitimus)
→ įmonėje galima apsvarstyti galimus veiksmus, kurie pagerintų atitiktį ateityje;
 - ◆ neatitinka reikalavimų ir privalo nedelsiant įgyvendinti korekcines priemones
→ veiksmų, užtikrinančių atitiktį (dar kartą), reikia imtis nedelsiant! Stebėseną vykdančio asmens privalo informuoti aukščiausiąją vadovybę ir už neatitiktį atsakingus asmenis. Rekomenduojama dokumentuoti, kokių veiksmų imamasi, kas už juos atsakingas ir iki kada turi būti pasiekta atitiktis (ši informacija neturi būti įtraukta į stebėsenos grafiką). Po įgyvendintų veiksmų turi būti atlikta papildoma atitikties patikra, siekiant patvirtinti ir dokumentuoti, kad atitiktis atkurta;
- ▶ būtų įrodyta, kad įmonė žino savo teisinės prievolės ir turi veikiančią sistemą

joms įgyvendinti. Tai ypač svarbu patikrinimų metu ir padeda stiprinti pasitikėjimą tarp įmonės ir priežiūros institucijų.

6.5.4. Ataskaitų teikimas aukščiausiai vadovybei

Kadangi teisės aktų laikymasis yra esminė bet kurios verslo veiklos sąlyga, apie bet koki neatitikimą privalo būti informuota aukščiausioji vadovybė, kad ji galėtų priimti sprendimus dėl tolesnių veiksmų.

Informacijos apie teisinę atitiktį teikimo dažnumas ir forma priklauso nuo vadovybės valdymo stiliaus ir jos poreikių.

Būsiami teisės aktų reikalavimai, galintys turėti įtakos įmonės vykdomai veiklai ir (arba) jos politikai, turi būti aiškiai ir laiku komunikuojami, kad į juos būtų galima atsižvelgti priimant strateginius sprendimus.

Pavyzdžiui, šiuo metu (2024 m.) persvarstoma Žaislų saugos direktyva ir tikėtina, kad bendrasis draudimas naudoti susirūpinimą keliančias medžiagas žaisluose bus išplėstas ir bus taikomas ne tik CMR, bet ir endokrininę sistemą ardančioms cheminėms medžiagoms (EDC). Jei tiekiate mišinius žaislų tiekimo grandinei, būtina peržiūrėti žaliavas ir užtikrinti, kad jose nebūtų tokių medžiagų. Jei tokias medžiagas naudojate, įmonės vadovybė turi priimti sprendimus, kaip jų reikėtų laipsniškai atsisakyti.

6.5.5. Su ES nesusiję teisės aktai

Jei eksportuojate į ne ES šalį, būtina laikytis importuojančios šalies teisės aktų, t. y. būtina žinoti, kokie reikalavimai taikomi produktui. Taikytinų teisės aktų identifikavimas ir informavimas apie reikalavimus yra atitikties stebėsenos sistemos dalis.

6.6. Ne vien atitiktis reikalavimams

Nors teisės aktų laikymasis yra pagrindinė bet kurio produkto pateikimo rinkai sąlyga, įmonė gali imtis proaktyvesnio požiūrio, taikydama ambicingą cheminių medžiagų politiką ir taip didindama pasitikėjimą savo veiklos rezultatais, įskaitant ir investuotojų pasitikėjimą.

Privalumai

- ▶ **Būsime lyderis** – stiprinte prekės ženklą prisiimdami atsakomybę ir užkirsdami kelią galimai rizikai žmonėms ir aplinkai.
- ▶ **Būsime pasirengę griežtesniam reguliavimui** – numatyti būsimus pokyčius ir atitinkamai pritaikyti veiklos procesus gali būti konkurencinis pranašumas.

Priėmus sprendimą dėl naujų reikalavimų, reikės mažiau žmogiškųjų ir finansinių išteklių Jūsų gaminiams perprojektuoti (per trumpą laiką).

- ▶ **Užtikrinsite pažangią cheminę saugą** – mažesnio pavojingų cheminių medžiagų kiekio naudojimas yra bendras ES politikos tikslas ir padeda sumažinti toksinio poveikio riziką žmonėms ir aplinkai.
- ▶ **Išliksite patrauklūs investuotojams** – investuotojai orientuojasi į ilgalaikes strategijas ir siekia mažinti verslo rizikas, tarp kurių yra ir (ypač) pavojingų cheminių medžiagų naudojimas. Galimų su cheminėmis medžiagomis susijusių atsakomybės ieškinių vengimas tampa vis svarbesniu kriterijumi didėjančiam investuotojų ratui.

Dvigubų standartų išvengimas

Neapsiriboti vien tik teisės aktų laikymusi taip pat reiškia vengti dvigubų standartų. „Dvigubi standartai“ reiškia, kad tas pats gaminys turi skirtingas (chemines) savybes, jeigu jis gaminamas rinkoms, kurioms keliami skirtingi reikalavimai. Paprastai tai reiškia, kad šalims, kuriose taikomi ne tokie griežti reikalavimai, tiekiami pavojingesni produktai. Tokia verslo praktika yra neetiška ir nesuderinama su tikslais mažinti (bendrą) toksinę riziką. Turint tik vienos „kokybės“ gaminį, bus išvengta ne tik nevienodo apsaugos lygio, bet ilgainiui tai gali būti veiksmingiau ir atsižvelgiant į visas sąnaudas, o ne tik į žaliavų kainas.

Pavyzdžiai

- ▶ Taikykite griežtesnes cheminių medžiagų koncentracijos ribas, nei leidžiama teisės aktuose.
- ▶ Taikykite apribojimus ne tik vienai cheminei medžiagai, bet ir „jos grupės“ nariams, t. y. cheminėms medžiagoms, kurios yra struktūriškai panašios (grupės) ir gali kelti panašų pavojų.
- ▶ Venkite naudoti chemines medžiagas, kurios (dar) nereglamentuojamos, bet apie kurias yra pakankamai įrodymų, kad jos yra pavojingos žmonių sveikatai ir (arba) aplinkai.
- ▶ Ribokite cheminių medžiagų naudojimą produktuose, kuriems teisės aktai nustato migracijos ribas; taip būtų užtikrinta, kad nebūtų jokio šių cheminių medžiagų išsiskyrimo, kuris viršytų nustatytą migracijos dydį.

6.7. Priemonės ir nuorodos

- ▶ [Atitinkamų teisės aktų sąrašas](#) ir pagrindinių reikalavimų apžvalga.
- ▶ ECHA teisinių reikalavimų pagal cheminę medžiagą duomenų bazė ([EUCLEF](#)).

7. Pirkimas

Įsigyjant chemines medžiagas būtina užtikrinti, kad per įmonės „įėjimo vartus“ patektų tik tos cheminės medžiagos, kurios atitinka įmonės politiką, ir kad būtų prieinama visa reikalinga informacija saugiam jų naudojimui.

Aiškus cheminių medžiagų įtraukimas į pirkimo kriterijus yra svarbus žingsnis siekiant užtikrinti, kad visos žaliavos, įskaitant gaminius, būtų patikrintos dėl jų cheminės sudėties. Be to, pirkimų specialistai gali užtikrinti, kad su visomis cheminėmis medžiagomis ir mišiniais, naudojamais kaip žaliavos, būtų pateikta tinkama ir išsami informacija. Tam reikalingas atitinkamas pirkimų skyriaus darbuotojų sąmoningumas ir kompetencija. Pirkimų skyriaus darbas ypač svarbus, kai pradedamos naudoti naujos žaliavos.

7.1. Teisinė informacija

Teisės aktuose nėra reikalavimo įtraukti cheminių medžiagų kriterijus į pirkimų procesus.

7.2. Cheminių medžiagų kriterijų taikymo pirkimų procesuose privalumai

- ▶ Pirkimų specialistai iš pradžių patikrina visų žaliavų atitiktį ir suderinamumą su įmonės politika ir užtikrina, kad nebūtų perkamos žaliavos, kurios keltų grėsmę įmonės tikslų įgyvendinimui.
- ▶ Produktai, neatitinkantys įmonės politikos, gali būti paprastai pašalinti iš pirkimų proceso, tam nereikia didelių papildomų resursų įmonėje.
- ▶ Tikrinama, ar yra informacijos apie saugų elgesį su cheminėmis medžiagomis, ir informacija išplatinama atitinkamiems skyriams, pavyzdžiui, DSS ar aplinkosaugos vadovams, taip pat sandėlininkams ir darbuotojams, atsakingiems už kitus su cheminėmis medžiagomis susijusius procesus.
- ▶ Pirkimų skyrius gerai susipažįsta su rinkoje esančiomis žaliavomis ir nepageidaujamų cheminių medžiagų kiekiu jose; jei nėra tinkamų alternatyvų, informaciją galima perduoti aukščiausiai vadovybei, kad ši priimtų sprendimus dėl išimčių, susijusių su cheminių medžiagų politika ir tikslais.

7.3. Pirkimo kriterijų principai ir aspektai

Pirkimo kriterijai turėtų būti pagrįsti įmonės politika ir jos tikslais. Jei įmonės politikoje siekiama palaipsniui atsisakyti SVHC naudojimo žaliavose, tai turi atsispindėti pirkimų kriterijuose, pavyzdžiui: „Pagal mišinių saugos duomenų lapų

(SDL) 3 skyrių arba cheminių medžiagų SDL 2 skyrių SVHC nėra.“

Jei siekiama sumažinti SVHC kiekį žaliavose, parenkite SVHC kiekio žaliavose stebėsenos procesą, įskaitant išimčių kriterijus, t. y. kada SVHC naudojimas yra priimtinas. Tai galėtų apimti gaires, kurios nurodo, kurie procesai labai priklauso nuo tam tikrų žaliavų (produkto kokybės užtikrinimui) arba kur medžiagų pakeitimas gali reikalauti proceso pakeitimų arba didelių investicijų. Pirmiausia galima pasirinkti lengvai įgyvendinamus sprendimus, o sudėtingesnius atidėti vėlesniam laikui. Taip pat pirkimo kriterijai galėtų būti nustatomi atsižvelgiant į žaliavų pakeitimo poveikio mastą.

Tam tikroms cheminėms medžiagoms, pavyzdžiui, PFAS, įmonės politikoje gali būti teikiamas labai didelis prioritetas, todėl jos turėtų atsispindėti pirkimo kriterijuose!

Atsižvelkite į informaciją apie klientų reikalavimus dėl konkrečių medžiagų naudojimo, nes tai gali būti esminis veiksnys verslo santykių palaikymui.

Nustatykite rodiklius, skirtus stebėti pokyčius pirkimuose ir (arba) konkrečių cheminių medžiagų kiekį produktuose, atsižvelgiant į cheminių medžiagų kriterijus, kad būtų galima įvertinti pažangą ir nustatyti tobulinimo poreikį.

Užfiksuokite su cheminėmis medžiagomis susijusių kriterijų ir procedūrų keliamus sunkumus pirkimuose, kad sužinotumėte, kaip turėtų būti kuriamos procedūros ir kriterijai, kad juos būtų galima įgyvendinti.

Pirkimų specialistams gali tekti atskirti:

- ▶ chemines medžiagas, kurias įmonė naudoja gaminamuose produktuose, kai pakeitimus reikia aptarti su klientais ir
- ▶ chemines medžiagas, naudojamas kaip technologines pagalbines medžiagas, kai reikia tik vidinės komunikacijos, o taip pat
- ▶ bendros paskirties įmonės naudojamus produktus (pvz., biuro įrangą), kur cheminės medžiagos taip pat gali būti svarbios.

Įmonės politikoje gali būti skirtingai vertinamos šių rūšių žaliavos, nes cheminių medžiagų poveikis per visą jų gyvavimo ciklą yra skirtingas.

Pirkimų specialistai turi gebėti identifikuoti pavojingas chemines medžiagas žaliavų dokumentuose (SDL, etiketėse ir kt.) ir apie jas kalbėtis su tiekėjais. Jie turėtų bendradarbiauti su kitais skyriais, siekdami užtikrinti, kad reikalavimai, keliami įsigyjamoms žaliavoms, skirtoms gaminamam produktui, būtų numatyti jau pirkimo proceso pradžioje.

7.4. Integravimas į esamas procedūras

Jei pirkimo procedūros ir kriterijai jau egzistuoja, į ją integruokite cheminių medžiagų kriterijus bei procedūras gautai informacijai vertinti. Norėdami pakoreguoti arba

patobulinti cheminių medžiagų pirkimo tvarką, galite vadovautis kitame skyrelyje pateiktais punktais.

7.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

- ▶ Įvertinkite, kaip šiuo metu organizuojami pirkimai. Nustatykite pagrindinius atsakingus darbuotojus ir aptarkite numatomus pokyčius, siekiant įtraukti cheminių medžiagų kriterijus į pirkimų procesą.
- ▶ Išanalizuokite įmonės vykdomą politiką ir tikslus bei uždavinius paverskite pirkimo kriterijais, t. y. reikalavimais, kuriuos konkretus produktas turi atitikti.
- ▶ Apsvarstykite galimybę parengti įmonės ribojamų cheminių medžiagų sąrašą, kuris būtų pateikiamas tiekėjams, kad jie žinotų apie chemines medžiagas, kurių neturėtų būti jų produktuose.
- ▶ Patikrinkite, ar yra standartinis prašymas, kurį galėtumėte nusiųsti (potencialiems) tiekėjams, kad jie pateiktų informaciją apie jų siūlomuose produktuose esančias chemines medžiagas, siekiant užtikrinti nuolatinį tiekimą.
- ▶ Įvertinkite esamas (standartines) tiekimo sutartis ir nustatykite galimybes reikalauti, kad visi tiekėjai tiekėtų produktus, atitinkančius Jūsų įmonės reikalavimus dėl cheminių medžiagų ir skaidrumo.
- ▶ Aptarkite, ar ir kaip tiekėjai turėtų įrodyti produktų atitiktį; įtraukite tokius reikalavimus į standartinės tiekimo sutartis.
- ▶ Įvertinkite esamas operacines pirkimų proceso procedūras ir integruokite papildomus žingsnius:
 - ◆ patikrinti, ar tenkinami su cheminėmis medžiagomis susiję kriterijai,
 - ◆ įvertinti, ar tiekėjai pateikė atitikties įrodymus, jeigu jų reikia,
 - ◆ patikrinti su cheminėmis medžiagomis pateiktų dokumentų išsamumą, teisingumą ir aktualumą,
 - ◆ dokumentuoti aukščiau nurodytus veiksmus, pvz., cheminių medžiagų apskaitos tiekėjų vertinimo skyriuje (pagal 3 skyrių).
- ▶ Nustatykite pirkimo procedūrų ir kriterijų įgyvendinimo stebėsenos kriterijus bei rodiklius sėkmei matuoti; integruokite duomenų rinkimo procesus, skirtus rodikliams matuoti, į pirkimų tvarką.
- ▶ Įvertinkite pirkimų personalo kompetenciją vykdyti cheminių medžiagų pirkimo procesą; parenkite personalo mokymo planus, kad pašalintumėte kompetencijos spragas, arba nustatykite galimybes perduoti užduotis kitų skyrių darbuotojams.
- ▶ Nustatykite atsakomybę už su cheminėmis medžiagomis susijusių pirkimo

procedūrų įgyvendinimą ir įtraukite atmintinę vadovams (jei tokia yra).

- ▶ Nustatykite pirkimų skyriaus ataskaitų teikimo aukščiausiai vadovybei tvarką ir tvarkaraščius.
- ▶ Užtikrinkite, kad į medžiagų valdymo sistemas ir (arba) cheminių medžiagų apskaitą būtų galima įtraukti (naujus) pirkimų duomenis ir kad jos padėtų teikti ataskaitas bei stebėti pažangą.

7.6. Priemonės ir nuorodos

- ▶ [Viešųjų pirkimų vadovas.](#)
- ▶ [Kaip veiksmingai parengti ir įgyvendinti cheminių medžiagų pirkimų politiką - Eurofins Scientific.](#)

8. Sandėliavimas ir įmonės sauga

Cheminės medžiagos turi būti tinkamai laikomos, kad būtų išvengta cheminių medžiagų sukeltų arba su jomis susijusių nelaimingų atsitikimų. Taip užtikrinama, kad nebūtų padaryta žala įmonei, darbuotojams, artimiausiai aplinkai ir gamtai.

Tinkamai suprojektuoti sandėliavimo vietas labai svarbu ne tik siekiant užtikrinti, kad būtų išvengta saugos rizikos ar bent ją sumažinti, bet ir užtikrinti žaliavų prieinamumą bei pasiekiamumą, kad gamybos procesai nenutrūktų dėl jų trūkumo. Kadangi sandėliavimo vieta yra brangi, žaliavų sandėliavimo laikotarpis turėtų būti minimalus, užsakant medžiagas pagal principą „pačiu laiku“.

8.1. Teisinė informacija

ES teisės aktai nenumato konkrečių reikalavimų, kaip turi būti laikomos cheminės medžiagos. Tinkama sandėliavimo vieta turėtų būti suinteresuota kiekviena įmonė, kad būtų išvengta nelaimingų atsitikimų, saugos rizikų ir gamybos proceso sutrikimų.

ES Seveso direktyva (ir atitinkamai nacionalinė teisė, įgyvendinanti direktyvą) nustato reikalavimus „įmonėms“, kurios laiko reikšmingus kiekius cheminių medžiagų, galinčių sukelti arba padidinti nelaimingus atsitikimus ar incidentus įrenginiuose. Direktyva skiria įrenginius pagal laikomų cheminių medžiagų kiekį: mažesnius kiekius (lower-tier) ir didesnius kiekius (upper-tier). Norint nustatyti, ar įmonei taikoma ši direktyva ir kuriai kategorijai ji priklauso, reikia palyginti įmonėje esančių direktyvos priede išvardytų (ir) tam tikroms pavojingumo klasėms priskiriamų cheminių medžiagų kiekius su jų nustatytais ribiniais kiekiais.

Įmonės, kurioms taikoma ši direktyva, dažniausiai priklauso elektros energijos gamybos, tiekimo ir paskirstymo, kuro saugojimo, cheminių medžiagų gamybos, o taip pat didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriams.

Jei įmonė patenka į šios direktyvos taikymo sritį, turite taikyti tokias priemones:

- ▶ informuoti kompetentingą instituciją apie pavojingas medžiagas objekte,
- ▶ įvertinti didelių pramoninių avarijų riziką ir parengti avarijų prevencijos politiką, įskaitant prevencijos, pasirengimo ir reagavimo priemones,
- ▶ įdiegti rizikos mažinimo priemones, kurios yra saugos valdymo sistemos dalis,
- ▶ parengti vidaus avarinius planus įvairių avarijų atvejams, įskaitant pranešimus valdžios institucijoms ir visuomenei,
- ▶ teikti informaciją avarijos atveju.

Be to, aukštesnio lygio pavojingi objektai privalo parengti saugos ataskaitą ir sudaryti vidaus avarinius planus.

Pastaba: teisės aktai dėl pavojingų krovinių vežimo ir darbuotojų apsaugos, įskaitant ATEX¹² direktyvą (žr. [Teisės aktų apžvalga](#)), taip pat taikomi sandėliavimo vietoms.

8.2. Privalumai

Visų Seveso direktyvos reikalavimų įgyvendinimas yra ne tik atitikties klausimas, bet ir padeda sumažinti objekto riziką, o tuo pačiu ir įmonės finansinę riziką. Tas pats taikytina tinkamam visų bendrovėje esančių sandėliavimo vietų projektavimui ir priežiūrai.

Netinkamai laikomos cheminės medžiagos gali užsidegti arba sprogti, sukelti cheminių medžiagų talpyklų koroziją, dėl kurios gali atsirasti nuotėkis, arba gali išsiskirti dujos, galinčios sukelti gaisrą arba apsinuodijimą. Taigi, nustačius ir užtikrinus tinkamas sandėliavimo sąlygas galima išvengti nelaimingų atsitikimų ir incidentų arba bent jau sumažinti jų riziką.

8.3. Integravimas į esamas procedūras

Cheminių medžiagų saugaus sandėliavimo užtikrinimo procesas gali būti integruotas į darbuotojų saugos ir sveikatos rizikos vertinimo bei valdymo sistemą, kadangi sauga yra esminė jos dalis, o sandėliavimo vieta laikytina darbo vieta. Vis dėlto, atskiras sandėliavimo vietų valdymo procesas gali būti racionalesnis ir lengviau administruojamas.

¹² Sprogios aplinkos

Tais atvejais, kai taikoma Seveso direktyva, rekomenduojama nustatyti atskirą darbo procesą ir reguliarią tvarką cheminių medžiagų sandėliavimo vietų valdymui.

8.4. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

Sandėliavimo vietos įmonėse gali būti labai skirtingos pagal jų dydį, vietą, pagal tai, ar jos įmonėje yra centralizuotos, ar decentralizuotos, ir pan. Toliau pateikiami kai kurie bendrieji sandėliavimo vietų projektavimo principai.

- ▶ Paskirkite asmenį, atsakingą už saugų sandėliavimą įmonėje. Šis asmuo turėtų būti apmokytas saugaus sandėliavimo klausimais, turėti prieigą prie visos susijusios informacijos ir pakankamai laiko užduočiai įgyvendinti. Šis asmuo turėtų gauti visas pristatomas chemines medžiagas ir nuspręsti, kaip jos bus saugomos.
- ▶ Visada užtikrinkite, kad visos talpyklos būtų uždarytos, t. y. iš jų negalėtų išsiskirti garai.
- ▶ Įvertinkite galimą riziką, kylančią dėl cheminių medžiagų laikymo:
 - ◆ Nustatykite galimą cheminių medžiagų žalą (t. y. patikrinkite pavojingąsias savybes, ypač susijusias su sandėliavimu), patikrinkite saugos duomenų lapo (SDL) 2, 5, 7 ir 10 skyrius, kuriuose pateikiama informacija apie pavojingumą, gaisro gesinimo priemones, tvarkymo ir sandėliavimo rekomendacijas bei reaktyvumą, kuris yra svarbus sandėliavimui. Jei informacijos nesuprantate arba ji nenuosekli, kreipkitės į tiekėją.
 - ◆ Įvertinkite, kokių cheminių medžiagų negalima laikyti kartu pagal informaciją, pateiktą SDL 7 ir 10 skyriuose. Niekada nelaikykite oksiduojančių cheminių medžiagų kartu su degiaisiais skysčiais, o šarmių – kartu su rūgštimis. Atlikdami šį vertinimą, atkreipkite dėmesį į sandėliavimo vietoje esančias žaliavas, nes jos gali padidinti gaisro tikimybę (pvz., mediena ar popierius) arba gali reaguoti su cheminėmis medžiagomis (net jei jos nėra pavojingos). Be to, patikrinkite talpyklas, kuriose laikomos cheminės medžiagos: jas gali paveikti šalia laikomos cheminės medžiagos, todėl gali atsirasti cheminių medžiagų nuotėkis.
 - ◆ Nustatykite galimus užsidegimo šaltinius netoli sandėliavimo vietų ir, jei įmanoma, juos pašalinkite. Tai gali būti atvira liepsna arba elektros įranga, eksploatuojama sandėliavimo vietoje ar jos artimoje aplinkoje.
 - ◆ Įvertinkite, kokios priemonės galėtų užkirsti kelią žalai, visų pirma nustatykite tinkamus cheminių medžiagų talpyklų tipus ir apibrėžkite, kurios cheminės medžiagos neturėtų būti laikomos greta viena kitos. Užtikrinkite, kad gaisro gesinimo priemonės ir įrankiai būtų tinkami visoms sandėliavimo vietoje laikomoms cheminėms medžiagoms. Jei tai neįmanoma, pateikite instrukcijas, kokią priemonę kokioms cheminėms medžiagoms naudoti ir apsvastykite galimybę išdėstyti chemines medžiagas pagal gaisro gesinimo metodą.

- ♦ Remdamiesi rizikos vertinimu, suprojektuokite priemones šiai rizikai pašalinti ir kontroliuoti. Šiuo tikslu privaloma taikyti rizikos valdymo priemonių hierarchiją:
 - » Pašalinkite riziką, pvz., sumažinkite bendrą sandėliuojamų cheminių medžiagų kiekį arba utilizuokite nebenaudojamas chemines medžiagas.
 - » Pakeitimas: jei įmanoma, cheminės medžiagos, keliančios saugos riziką, turėtų būti pakeistos mažiau pavojingomis alternatyvomis.
 - » Techninės priemonės: inžineriniai sprendimai, skirti sandėliavimo rizikai mažinti, pavyzdžiui, sandėliavimo patalpų vėdinimas ir išsiliejimų valdymo sistemos, užtikrinančios, kad cheminės medžiagos nepatektų į kitas sandėliavimo zonas ir jų neužterštų.
 - » Organizacinės priemonės: nesuderinamų cheminių medžiagų ir uždegimo šaltinių atskyrimas sandėliavimo vietose, taip pat darbuotojų atskyrimas nuo sandėliavimo zonų. Atskyrimas gali būti įgyvendinamas, pavyzdžiui, nustatant saugius atstumus tarp cheminių medžiagų ir (arba) įrengiant fizines užtvaras (atskiras patalpas, pastatus ir pan.).
 - » Administracinės priemonės: darbuotojų mokymai nelaimingų atsitikimų prevencijos ir gaisro gesinimo klausimais, tinkamo cheminių medžiagų ženklinimo užtikrinimas, laisvų ir neužstatytų judėjimo kelių palaikymas sandėliavimo vietose, krautuvų judėjimo sandėliavimo patalpose organizavimas bei asmenų, turinčių prieigą prie sandėliavimo vietų, skaičiaus ribojimas.
 - » Asmeninės apsaugos priemonės: užtikrinimas, kad nelaimingų atsitikimų atveju būtų prieinamos tinkamos asmeninės apsaugos priemonės, leidžiančios saugiai įgyvendinti avarines priemones.
- ▶ Apsvarstykite galimybę pertvarkyti sandėliavimo vietas, kad sumažintumėte riziką įmonės ir darbuotojų saugai; decentralizuotos sandėliavimo vietos dažnai yra tinkamos, nes padidina galimybes atskirti nesuderinamas chemines medžiagas ir sumažina vienoje vietoje laikomų cheminių medžiagų kiekį. Apsvarstykite, kokiam darbuotojų skaičiui gali kilti pavojus nelaimingo atsitikimo ar gaisro atveju.
- ▶ Peržiūrėkite sandėliavimo valdymą: labai svarbu reguliariai peržiūrėti rizikos vertinimą ir susijusias saugaus sandėliavimo užtikrinimo priemones. Dažnumas priklauso nuo to, kaip dažnai keičiasi laikomų cheminių medžiagų kiekis, tačiau bet koku atveju reikia reguliariai pakartoti darbuotojų saugos mokymus ir įvertinti, ar įvairios priemonės yra veiksmingos (t. y. ar ženklinimas vis dar įskaitomas, ar talpyklos nepažeistos, ar sandėliavimo vieta tvarkinga ir pan.).

8.5. Informacijos apie saugų sandėliavimą teikimas klientams

Kaip cheminių medžiagų tiekėjas, jūs esate atsakingi už informacijos apie saugų cheminių medžiagų sandėliavimą pateikimą savo klientams saugos duomenų lapuose (SDL), įskaitant skyrius apie cheminių medžiagų pavojingumą, gaisro gesinimo priemones, nesuderinamumą ir sandėliavimo sąlygas. Būtina užtikrinti, kad darbuotojai, rengiantieji saugos duomenų lapus, būtų kompetentingi parengti šią informaciją, remdamiesi cheminių medžiagų pavojingosiomis savybėmis ir jų naudojimo būdais.

8.6. Priemonės ir nuorodos

Svarbiausia informacinė priemonė, padedanti organizuoti saugų sandėliavimą, yra tiekėjo SDL. Be to, naudingos informacijos apie saugų sandėliavimą pateikiama šiuose rekomendaciniuose dokumentuose:

- ▶ Saugaus darbo Australijoje [gairės](#) mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI) dėl saugaus sandėliavimo.
- ▶ Cheminių medžiagų saugojimo [rekomendacijos](#) dėl nesuderinamų cheminių medžiagų.
- ▶ Jungtinės Karalystės Sveikatos ir saugos vykdomosios institucijos (HSE) saugaus sandėliavimo [gairės](#).
- ▶ Rekomendacinis (-iai) dokumentas (-ai) dėl SEVESO reikalavimų įgyvendinimo [ES lygmeniu](#).

9. Darbuotojų sauga ir sveikata (DSS)

Darbdaviai privalo apsaugoti darbuotojus nuo bet kokios žalos, įskaitant ir cheminių medžiagų keliamą riziką. Teisės aktuose nustatytos pareigos atlikti ir dokumentuoti įvairias užduotis, skirtas cheminių (taip pat ir kitų) rizikų nustatymui ir valdymui.

Darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimas įmonėse yra sudėtingas uždavinys, reikalaujantis įvairių kompetencijų. Rekomenduojama įmonėje paskirti darbuotojų saugos ir sveikatos (DSS) vadovą, kuris užtikrintų, kad visi teisės aktų reikalavimai būtų įgyvendinami tinkamai, veiksmingai ir efektyviai.

Kaip ir kitus valdymo procesus, DSS valdymą sudaro:

- ▶ situacijos analizė (rizikos vertinimas),
- ▶ tikslų ar uždavinių ir jų įgyvendinimo būdų nustatymas (poreikių ir rizikos mažinimo galimybių nustatymas),
- ▶ įgyvendinimo galimybių įvertinimas (rizikos valdymo priemonių vertinimas),
- ▶ faktinis įgyvendinimas ir stebėseną, skirta pasiektų rezultatų kontrolei.

Tolimesniuose šio skyriaus skyreliuose aprašomi darbo vietų rizikos vertinimo principai, rizikos valdymo priemonių hierarchija ir darbuotojų mokymas, atsižvelgiant į cheminių medžiagų keliamą riziką, siekiant suteikti bendrą orientaciją šiais klausimais. Praktiniam įgyvendinimui turėtų būti naudojamos išsamesnės metodinės gairės.

9.1. Teisinė informacija

Minimalūs darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimai yra nustatyti ES bendrojoje direktyvoje dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti, o keliose dukterinėse direktyvose konkrečiai aptariami cheminių medžiagų veiksniai (žr. [Teisės aktų apžvalgą](#)). Šie būtiniausi reikalavimai turi būti perkelti į nacionalinius teisės aktus.

Cheminių medžiagų srityje darbdaviai privalo:

- ▶ Įvertinti cheminių medžiagų keliamą riziką visose darbo vietose; rizikos vertinimas turi būti peržiūrimas pasikeitus cheminių medžiagų naudojimui arba darbo vietoje vykdomai veiklai.
- ▶ Atliekant rizikos vertinimą gali būti matuojama pavojingų cheminių veiksmų koncentracija darbo vietos ore, jei yra nustatytos nacionalinės arba Europos poveikio darbe ribinės vertės (OEL).
- ▶ Nustačius riziką darbo vietoje, įgyvendinti priemones jai pašalinti arba sumažinti, laikantis rizikos valdymo priemonių hierarchijos (žr. toliau).
- ▶ Jei darbo vietoje naudojamos cheminės medžiagos, kurios yra

kancerogeninės, mutageninės ar toksiškos reprodukcijai (CMR), darbdavys privalo įvertinti, ar šias medžiagas galima pakeisti kitomis, ir dokumentuoti šio vertinimo rezultatus. Jei pakeitimas įmanomas, jis turi būti įgyvendintas.

- ▶ Darbuotojų sveikata turi būti stebima, jei darbo vietoje pasireiškia CMR poveikis.
- ▶ Darbuotojai turi būti reguliariai mokomi apie cheminių medžiagų keliamą riziką, pirmosios pagalbos priemones bei veiksmus incidentų ir nelaimingų atsitikimų, susijusių su cheminėmis medžiagomis, atvejais.
- ▶ Darbo vietose turi būti pateikta visa būtina informacija, ypač apie cheminių medžiagų pavojų ir prevencines priemones, kad darbuotojai galėtų apsaugoti nuo poveikio.

Reikėtų pažymėti, kad sąvoka „cheminis veiksnys“ apima ne tik chemines medžiagas, kurios sąmoningai naudojamos darbo vietose, bet ir tas, kurios gali susidaryti darbo proceso metu (pavyzdžiui, suvirinimo dūmai).

9.2. Privalumai

Tinkamo DSS valdymo privalumai yra įvairūs: darbuotojai labiau pasitiki savo darbu ir geba elgtis atsakingai, todėl nelaimingų atsitikimų ir incidentų skaičius yra mažesnis, o jei kas nors atsitinka, pasekmės būna ne tokios sunkios. Be to, kas ne mažiau svarbu, darbuotojai yra sveikesni, todėl yra mažiau nedarbingumo pažymėjimų dėl su darbu susijusių sveikatos sutrikimų. Kadangi darbuotojai yra svarbus sėkmingos gamybos veiksnys, užtikrinti, kad būtų išvengta rizikos (susijusios su cheminiais veiksniais), naudinga ne tik etiniu, bet ir ekonominiu požiūriu.

9.3. Rizikos vertinimas darbo vietose

Rizikos vertinimas darbo vietose yra esminis etapas, nes jis leidžia nustatyti, ar ir kokių mastu darbuotojams darbo vietoje kyla rizika dėl cheminių medžiagų poveikio. Rizikos vertinimo rezultatai sudaro informacinį pagrindą rizikos valdymo priemonių parinkimui ir įgyvendinimui.

Rizikos vertinimo darbo vietose tikslas – nustatyti cheminių medžiagų keliamą riziką ir užkirsti kelią darbuotojų sveikatos pažeidimams. Rizikos vertinimą sudaro keli etapai:

- ▶ Darbo vietos apibrėžimas / aprašymas
Naudinga aiškiai apibrėžti darbo vietos vietą ir joje vykdomą veiklą ir taip nustatyti rizikos vertinimo aprėptį. Jei darbuotojas veiklą vykdo trijose skirtingose vietose, turėtų būti atliekami trys atskiri rizikos vertinimai, nes jie susiję su darbo vieta, o ne su darbuotoju. Gali būti, kad vienoje darbo vietoje vykdomos kelios veiklos rūšys; kiekviena iš jų turėtų būti trumpai aprašyta, ypatingą dėmesį skiriant potencialiems cheminių medžiagų poveikio

šaltiniams.

- ▶ Visų darbo vietoje esančių cheminių veiksnių ir jų kiekių nustatymas
Reikėtų išvardyti visas darbo vietoje naudojamas ir (arba) galimai susidarančias chemines medžiagas, kad būtų galima susidaryti išsamų vaizdą apie tai, kokių cheminių veiksnių poveikį patiria darbuotojas. Informacijos šaltiniu gali būti cheminių medžiagų apskaita bei patys darbuotojai.
- ▶ Pavojų įvertinimas
Visų svarbių cheminių medžiagų keliamus pavojus vienoje darbo vietoje reikėtų nustatyti iš saugos duomenų lapų. Jei tai cheminės medžiagos, kurios susidaro darbo vietoje, pavyzdžiui, suvirinimo dūmai, informacijos reikėtų ieškoti literatūroje arba aptariant su tiekėjais. Į visas chemines medžiagas, kurios nekelia pavojaus, atliekant tolesnį vertinimą galima neatsižvelgti.
- ▶ Cheminius veiksnius reikėtų suskirstyti pagal poveikio būdus: gali būti cheminių medžiagų (mišiniuose), kurios yra pavojingos dėl sąlyčio su oda, įkvėpus arba abiem būdais. Į chemines medžiagas, kurios yra pavojingos tik jei patenka į burną, tolesniame vertinime taip pat galima neatsižvelgti.
- ▶ Galimo poveikio vertinimas
Kitas vertinimo etapas – poveikio lygių įvertinimas arba matavimas.
 - ♦ **Sąlytis su oda:** paprastai nustatoma sąlyčio su oda trukmė ir potencialiai veikiamas odos plotas (atsižvelgiant į asmeninių apsaugos priemonių naudojimą). Atliekamas pusiau kiekybinis poveikio vertinimas, kurio metu padaromos išvados, ar reikia (papildomų) priemonių geresnei odos apsaugai užtikrinti.
 - ♦ **Įkvėpus:** yra dvi galimybės nustatyti poveikio lygius per įkvėpimą: atliekant matavimus arba modeliuojant atitinkamų medžiagų koncentraciją darbo vietos ore. Matavimai gali būti geriausia galimybė įrodyti, kad laikomasi poveikio darbe ribinių verčių (OEL), ir jie turi būti atliekami darbo vietai būdingoje situacijoje. Darbo vietos oro poveikio modeliai ypač naudingi, jei naudojama daug skirtingų medžiagų. Yra įvairių modelių, pagal kuriuos koncentracijos ore nustatomos remiantis patalpos tūriu, oro apykaitos greičiu, temperatūra, cheminės medžiagos savybėmis ir įvertinus darbo vietoje vykstančio (-ių) proceso (-ų) metu išsiskiriančius chemines medžiagas kiekius.
- ▶ Išvada dėl rizikos: poveikio darbe ribinės vertės (OEL) arba išvestiniai poveikio nesukeliantys lygiai (DNEL)¹³ lyginamos su sumodeliuotu arba išmatuotu poveikio lygiu.
 - ♦ **Poveikio per odą rizika:** dažnai rizika nėra kiekybiškai įvertinama, nes nėra kiekybinių poveikio ribinių verčių arba yra gana akivaizdu, ar darbo vietoje egzistuoja cheminių veiksnių poveikio per odą pavojus, ar ne, ir kokios prevencinės priemonės reikalingos.
 - ♦ **Įkvėpimo rizika:** siekiant nustatyti riziką, poveikio lygiai lyginami su

¹³ OEL ir DNEL turėtų būti įtrauktos į saugos duomenų lapą arba jas galima rasti, pavyzdžiui, ECHA interneto svetainėje. Daugiau informacijos apie tai galima rasti DSS rekomendacijų dokumentuose.

poveikio ribinėmis vertėmis; reikia atskirti ilgalaikį ir ūmų poveikį. Jei poveikio ribinės vertės koeficientas viršija 1, darbuotojui kyla rizika.

Vertinimo sritis – visi cheminiai veiksniai¹⁴, esantys vienoje darbo vietoje. Jei vienoje darbo vietoje naudojamos kelios tą patį poveikį turinčios cheminės medžiagos, atliekant rizikos vertinimą atsižvelgiama į jų bendrą poveikį (mišinio poveikis, pvz., tirpiklių poveikis). Pagrindiniai informacijos šaltiniai yra SDL, cheminių medžiagų apskaita, pati darbo vieta ir darbuotojai.

Rizikos įvertinimas turėtų būti dokumentuojamas ir saugomas tam, kad būtų galima atlikti patikrinimus. Jis turėtų būti peržiūrimas, jei keičiasi darbo vietos sąlygos, t. y. jei naudojamos naujos cheminės medžiagos (keičiasi pavojus ir poveikis), jei keičiasi cheminės medžiagos klasifikacija (keičiasi pavojus) ir (arba) jei keičiasi proceso vykdymo būdas (keičiasi išsiskiriančių medžiagų kiekiai ir poveikio potencialas).

9.4. Rizikos valdymo priemonės darbo vietoje

Rizikos mažinimo ir (arba) valdymo priemonės – tai bet kokia veikla, kuria mažinama rizika darbuotojų sveikatai ir saugai. Priemonių poveikis ir veiksmingumas priklauso nuo sąlygų darbo vietoje, įrangos naudojimo ir pačių cheminių medžiagų savybių.

Darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktuose reikalaujama, kad darbdaviai, mažindami riziką darbuotojams, laikytųsi vadinamosios priemonių hierarchijos. Ši hierarchija prasideda nuo arčiausiai rizikos šaltinio esančio rizikos valdymo metodo ir baigiasi priemonėmis, kurios yra arčiausiai darbuotojo ir toliausiai nuo rizikos šaltinio.

Priemonių hierarchija taip pat vadinama „STOP principu“, o STOP yra akronimas, sudarytas iš visų keturių priemonių pirmųjų raidžių:

- ▶ Pakeitimas (Sukeitimas, *angl. Substitution*),
- ▶ Techninės priemonės,
- ▶ Organizacinės priemonės,
- ▶ Asmens (Personalo) apsaugos priemonės (*angl. Personal protective quipment*).

STOP principu užtikrinama, kad būtų pasirinktos priemonės kuo arčiau rizikos šaltinio, o ne tos, kurios (tik) užkerta kelią poveikiui. Paprastai tokios priemonės taip pat geriau apsaugo ir kelia mažiau nepatogumų darbuotojui. Šios priemonės išsamiau paašškintos tolesniuose poskyriuose.

¹⁴Cheminiai veiksniai – tai visos darbo vietoje naudojamos cheminės medžiagos ir mišiniai, taip pat cheminės medžiagos, susidaranti atliekant veiklą darbo vietoje, pvz. suvirinimo dūmai

9.4.1. Pakeitimas

Pakeitimas – tai pavojingų cheminių medžiagų pakeitimas mažiau pavojingomis alternatyvomis, kurios gali būti kitos cheminės medžiagos, proceso ar produkto dizaino pakeitimai, kitokių medžiagų naudojimas ir t. t.

Pakeitimas pašalina pavojų, todėl jis panaikina riziką pačiame šaltinyje (nėra pavojaus – nėra rizikos) ir daro poveikį visam gyvavimo ciklui (nėra išmetamųjų teršalų, nėra poveikio). Pakeitimą reikėtų pradėti nuo klausimo, kaip galima užtikrinti produkto funkcionalumą pakeitus susirūpinimą keliančią cheminę medžiagą kita, o ne nuo to, kaip galima pakeisti cheminę medžiagą. Tai leidžia praplėsti požiūrį į įvairių rūšių alternatyvas.

Svarbu, kad alternatyvos būtų kruopščiai įvertintos, siekiant išvengti neefektyvaus pakeitimo, kai pakaitinė cheminė medžiaga yra tokia pat pavojinga ar net pavojingesnė už pradinę cheminę medžiagą. Dažnai alternatyvos būna prasčiau ištirtos ir apie jų keliamą pavojų turima mažiau duomenų, todėl atsiranda neapibrėžtumas ir sunku palyginti alternatyvas.

Pagrindiniai pakeitimo etapai yra šie:

- ▶ siekiamo funkcionalumo apibrėžimas,
- ▶ pagrindinių reikalavimų produktui arba paslaugai, kuriems naudojama cheminė medžiaga ir kurie turi būti pasiekti ir po pakeitimo (kokybės, ekonominiai ir kt.), apibrėžimas,
- ▶ galimų alternatyvų, įskaitant ne chemines, nustatymas,
- ▶ alternatyvų įvertinimas cheminės rizikos, tvarumo ir (kokybės) reikalavimų atžvilgiu,
- ▶ perspektyviausių alternatyvų atranka bandymams atlikti; sprendimo dokumentavimas,
- ▶ alternatyvų bandymas,
- ▶ produkto ir (arba) proceso vertinimas atsižvelgiant į pagrindinius reikalavimus,
- ▶ sprendimų priėmimas.

Kai kuriuose teisės aktuose numatyti reikalavimai dėl pakeitimo, pavyzdžiui, DSS teisės aktuose (CMR pakeitimo vertinimas arba Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyva (lakiųjų organinių junginių, priskiriamų kancerogenams, vertinimas)). Papildoma informacija apie keitimo procesus ir pagrindinės gairės pateikiamos [14.6](#) skyriuje.

9.4.2. Techninės kontrolės priemonės

Techninės kontrolės priemonėmis siekiama užkirsti kelią pavojingų medžiagų

poveikiui žmonėms ar aplinkai. Jos apima bet kokią su technine įranga susijusią priemonę, kuri pašalina arba sumažina proceso metu išmetamų teršalų kiekį. Techninės priemonės gali (bet nebūtinai) kartu didinti išteklių naudojimo efektyvumą (mažinti „nuostolius“).

Techninių priemonių, kuriomis mažinamas poveikis darbuotojams, pavyzdžiai:

- ▶ Automatinės dozavimo sistemos, kuriomis cheminės medžiagos tiekiamos į procesus arba į uždaras patalpas / įrenginius, kuriuose vyksta procesai: užtikrinkite, kad iš proceso nepatektų emisijos į darbo vietos orą ir užkirskite kelią tiesioginiam darbuotojų kontaktui su naudojamomis cheminėmis medžiagomis.
- ▶ Rankinių procesų automatizavimas, pavyzdžiui, rankinio detalių valymo pakeitimas į valymą panardinimo voniose arba naudojant pramoninę valymo įrangą. Tai sumažina cheminių medžiagų sąlyčio su oda ir išmetimo į orą tikimybę valymo proceso metu.
- ▶ Vietinė ištraukiamoji ventiliacija: proceso metu susidarantys teršalai pašalinami iš darbo vietos, todėl sumažėja poveikis darbuotojui. Ši priemonė nėra skirta odos poveikio rizikai valdyti.
- ▶ Bendrasis vėdinimas: ši kontrolės priemonė yra silpniausia, tačiau vis tiek pašalina chemines medžiagas iš darbo vietos oro, nes padidėja oro apykaita.

Techninės kontrolės priemonės paprastai būna specifinės tam tikram procesui, nes techninė įranga turi fiziškai atitikti gamybos įrangą ir veiklos sąlygas.

Techninių priemonių veiksmingumas skirtingoms cheminėms medžiagoms gali būti skirtingas, todėl jų tinkamumą konkrečiai cheminei medžiagai reikėtų patikslinti su tiekėju. Įrengti ištraukiamąją ventiliaciją tikslinga tik tuo atveju, jei naudojamos cheminės medžiagos darbo sąlygomis yra lakios arba jei, pavyzdžiui, proceso metu susidaro aerozoliai. Nuo to, kaip įrengta vietinė ištraukiamoji ventiliacija tam tikro proceso vykdymo vietoje, labai priklauso, kaip veiksmingai bus sumažintas cheminių veiksmių poveikis.

Jei įrengta vietinė ištraukiamoji ventiliacija, iš darbo vietos išmetami teršalai galiausiai patenka į aplinkos orą. Planuojant priemones reikėtų užtikrinti, kad rizika nuo darbuotojų nebūtų perkelta į aplinką, t. y. gali prireikti įrengti išmetamųjų dujų valymo įrenginį aplinkai apsaugoti (žr. [10.4](#) skyrių).

Specifinių metodų (įrankių), kaip įgyvendinti technines rizikos valdymo priemones, nėra.

9.4.3. Organizacinės priemonės

Organizacinėms priemonėms priskiriamos visos priemonės, susijusios su proceso projektavimu ir darbo vietos organizavimu, t. y. tiek su vieta, tiek su įrankiais, tiek su

vienoje darbo vietoje dirbančiais darbuotojais (jų skaičiumi). Organizacinių priemonių pavyzdžiai:

- ▶ apdorojimo etapų sekos keitimas, kuris gali leisti visiškai atsisakyti cheminių medžiagų naudojimo arba sumažinti jų kiekį;
- ▶ darbuotojų, esančių šalia darbo vietos, kurioje naudojamos cheminės medžiagos, skaičiaus sumažinimas; pavyzdžiui, lakavimo kabina neturėtų būti šalia poilsio kambario ar tualetų patalpų, nes daugelis darbuotojų pro ten praeis, nors ir neturėdami tiesioginio ryšio su darbu, ir gali būti paveikti lako garų ar tirpiklių skleidžiamų teršalų (t. y. sumažinti poveikį pašaliniais asmenimis);
- ▶ valymo dažnumo mažinimas tinkamai organizuojant darbų eiliškumą: jei produktas tiekiamas skirtingų spalvų, keičiant eiliškumą nuo šviesių iki tamsių spalvų arba gaminant didesnes tos pačios spalvos partijas (ir sandėliuojant produktus) sumažėtų poreikis valyti dažymo įrangą, taigi sumažėtų ir darbuotojų, atliekančių šią (rankomis atliekamą) užduotį, skaičius;
- ▶ darbuotojų, dirbančių pavojingomis sąlygomis, darbo laiko sutrumpinimas, įtraukiant daugiau darbuotojų trumpesniai laikui (taip sumažinamas bendras poveikis vienam darbuotojui); ši priemonė tik sumažina poveikį atskiriems darbuotojams, kas gali būti pagrįsta siekiant išvengti ūmaus poveikio, tačiau ji nesumažina bendro poveikio darbuotojams;
- ▶ logistikos gerinimas ir vengimas ilgai sandėliuoti (drėgnas) medžiagas, taip sumažinant poreikį naudoti konservantus ar fungicidus, siekiant apsaugoti medžiagas nuo pelėsio ar jų kokybės pablogėjimo;
- ▶ darbo vietos dizaino optimizavimas, siekiant sumažinti saugos riziką ir užtikrinti sklandų darbo procesą.

Nėra specifinių metodų (įrankių), kaip įgyvendinti organizacines priemones. Dažnai patys darbuotojai gerai supranta galimas organizacines priemones, kurios pagerintų darbo organizavimą ir sumažintų riziką sveikatai ir saugai.

9.4.4. Asmeninės apsaugos priemonės

Asmeninės apsaugos priemonės (AAP) gali užtikrinti (papildomą) darbuotojų apsaugą. Ji sumažina cheminių veiksnių poveikį, nes „apgaukia darbuotoją“, o cheminės medžiagos lieka „išorėje“. Asmeninių apsaugos priemonių pavyzdžiai: pirštinės, kombinezonai, akiniai, veido kaukės ir filtrai, apsauginiai batai.

Atidžiai pasirinkite asmenines apsaugos priemones, kad įsitikintumėte, jog jos yra veiksmingos nuo atitinkamos (-ų) cheminės (-ių) medžiagos (-ų). Tiekėjų saugos duomenų lapuose turėtų būti pateiktos rekomendacijos dėl asmeninių apsaugos priemonių, kurias galima naudoti jų gaminiams, tipų. Jei naudojamos kelios cheminės medžiagos, parinkti asmenines apsaugos priemones gali būti sudėtingiau ir gali

prireikti daugiau žinių.

Kadangi asmenines apsaugines priemones dėvėti nepatogu, jos turėtų būti naudojamos tik tuo atveju, jei negalima taikyti kitų apsaugos priemonių. SDL gali būti pateikta informacija apie tai, kokias AAP pasirinkti, tačiau ją reikia patikrinti, ypač kai naudojama daugiau nei viena cheminė medžiaga.

9.4.5. Informacija ir mokymai

Darbuotojų informavimas apie cheminių veiksnių keliamą riziką ir apsisaugojimo būdus bei reguliarūs mokymai, kaip elgtis su pavojingomis cheminėmis medžiagomis, yra esminis sėkmingo DSS valdymo elementas. Taip užtikrinama, kad darbuotojai galėtų saugiai dirbti ir gebėtų reaguoti įvykus incidentams ar nelaimingiems atsitikimams.

Darbo vietoje

Suteikite darbuotojams tiesioginę prieigą prie suprantamos informacijos apie visų naudojamų cheminių medžiagų keliamus pavojus ir saugų elgesį su jomis. Be SDL, pateikite darbo vietos instrukcijas arba „saugos korteles“. Darbo vietos instrukcijose apibendrinama, kaip atlikti užduotis konkrečioje darbo vietoje, ir jose turėtų būti pateikta visa svarbi informacija apie naudojamą chemines medžiagas. Visos cheminių medžiagų talpyklos turi būti aiškiai paženklintos pagal klasifikavimo ir ženklinimo reglamentą.

Tinkamas cheminių medžiagų tvarkymas gali pareikalauti papildomų darbuotojų pastangų, taip pat gali būti nepatogu naudoti asmenines apsaugos priemones. Nors mokymai turėtų įtikinti darbuotojus, kad saugaus elgesio su cheminėmis medžiagomis rekomendacijų įgyvendinimas yra svarbus ir naudingas, verta tikrinti jų įgyvendinimą ir taikyti sankcijas darbuotojams, kurie nesilaiko nurodymų.

Mokymai

Visiems darbuotojams, dirbantiems su cheminėmis medžiagomis, turėtų būti rengiami reguliarūs ir bendri mokymai apie cheminius veiksnius bei jų keliamą riziką, o taip pat apie tai, kaip suprasti cheminių medžiagų klasifikavimą ir ženklinimą bei naudotis saugos duomenų lapais. Be to, darbuotojams, kurių darbo vietos yra labai rizikingos arba kurie dirba su labai pavojingomis cheminėmis medžiagomis, turėtų būti reguliariai rengiami mokymai apie geriausią cheminės rizikos valdymo praktiką jų darbo vietoje. Pagal REACH apribojimą reikalaujama, kad darbuotojai, dirbantys su izocianatais, dalyvautų atitinkamuose saugos mokymuose.

Mokymai ir dalyvavimas juose turėtų būti fiksuojami dokumentuose, taip pat turėtų būti parengtas, įgyvendinamas ir nuolat atnaujinamas mokymo planas,

kad būtų užtikrinta, jog mokymai vyktų reguliariai ir nė vienas darbuotojas neliktų neapmokytas.

9.5. Integravimas į esamas procedūras

Darbuotojų saugos ir sveikatos valdymas yra aiškiai apibrėžta cheminių medžiagų keliamos rizikos valdymo sritis. Cheminių medžiagų apskaita yra naudinga darbo vietų rizikos vertinimui (nes visa informacija kaupiama vienoje vietoje ir yra prieinama). Rizikos valdymo priemonių įgyvendinimo nevertinkite atskirai nuo kitų cheminių medžiagų keliamos rizikos valdymo procesų ir užduočių, nes sprendimas dėl konkrečios priemonės gali būti susijęs ne tik su darbuotojų sauga ir sveikata, bet ir su daugiau aspektų. Todėl už DSS atsakingas asmuo turėtų palaikyti gerus ryšius su kitais atitinkamais skyriais, tačiau kai kuriais klausimais gali veikti savarankiškai.

9.6. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

Įgyvendinant DSS valdymą pagal ChRVS, gali būti atliekami šie pagrindiniai veiksmai:

- ▶ Paskirkite už DSS atsakingą asmenį.
- ▶ Informuokite darbuotojus apie DSS valdymo įgyvendinimą ir įtraukite juos į rizikos vertinimus bei diskusijas apie galimus darbo vietų tobulinimo sprendimus¹⁵.
- ▶ Nustatykite mokymo poreikius, parenkite mokymo planus ir organizuokite mokymus.
- ▶ Atlikite darbo vietų inventorizaciją, galimai nustatydami prioritetus, kuriose darbo vietose rizikos vertinimas reikalingas labiausiai (jei ištekliai riboti).
- ▶ Atlikite rizikos vertinimą visose darbo vietose ir nustatykite reikiamus veiksmus, ypač kai naudojamos CMR.
- ▶ Nustatykite ir įvertinkite rizikos mažinimo priemones, pasikonsultuokite su darbuotojais, kuriems tai daro poveikį, ir atsižvelkite į STOP principą; konsultuokitės su kitais skyriais dėl rizikos valdymo prioritetų ir apribojimų, taip pat dėl ilgalaikių cheminių medžiagų naudojimo tikslų (įmonės strategijos).
- ▶ Priimkite sprendimą dėl rizikos mažinimo priemonių ir jas įgyvendinkite.
- ▶ Renkite specialius mokymus darbo vietose, kuriose kyla specifinė rizika ir atsižvelkite į rizikos vertinimo rezultatus.

¹⁵Nors nustačius riziką atsiranda pareiga ją pašalinti arba sumažinti iki minimumo, darbo vietos sąlygas (susijusias su cheminių medžiagų naudojimu ir poveikiu), žinoma, galima gerinti ir tuo atveju, jei tiesioginės rizikos nėra, tačiau galima pagerinti bendrą darbo vietos organizavimą ir darbuotojų pasitenkinimą.

- ▶ Įgyvendinkite reikiamą sveikatos stebėseną.
- ▶ Įgyvendinę rizikos kontrolės priemones, įvertinkite riziką, kad nustatytumėte šių priemonių veiksmingumą.
- ▶ Parenkite tolesnio darbo planą, apimantį įprastas užduotis, rizikos vertinimų peržiūras, mokymus, taip pat projektus, skirtus konkrečiai rizikai darbo vietose mažinti.

9.7. Priemonės ir nuorodos

9.7.1. Rizikos vertinimas darbo vietoje

- ▶ Lengvai naudojama darbo vietos kontrolės schema (vertinimo lapus galima gauti anglų kalba, tačiau kontroliniai lapai yra tik vokiečių kalba, juos reikia patikrinti).
- ▶ COSHH¹⁶ pagrindai (anglų k.) – internetinė kontrolinio (rizikos) grupavimo priemonė cheminiams agentams; šiek tiek nepatogi naudoti.
- ▶ OSHA (kontrolinis sąrašas 20 psl.).
- ▶ Nacionaliniai cheminių medžiagų koncentracijų darbo aplinkoje sąrašai:
 - ♦ Estija: 2001 m. kovo 20 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 105, įskaitant pavojingų cheminių veiksmų poveikio darbe ribines vertes.
 - ♦ Latvija: Ministrų kabineto taisyklės dėl cheminių medžiagų poveikio įprastą darbo dieną ir trumpalaikio poveikio: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/157382-labour-protection-requirements-when-coming-in-contact-with-chemical-substances-at-workplaces>.
 - ♦ Lietuva: Higienos norma HN 23:2011 „Cheminių medžiagų profesinio poveikio ribiniai dydžiai. Matavimo ir poveikio vertinimo bendrieji reikalavimai“. Patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. 7. V-824/A1-389. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.405920/asr>.
 - ♦ Lenkija:
 - » 2018 m. birželio 12 d. Šeimos, darbo ir socialinės politikos ministro potvarkis dėl didžiausios leistinos sveikatai kenksmingų veiksmų koncentracijos ir intensyvumo darbo aplinkoje (Įstatymų leidinys, punktas 1286, 2018 m.);
 - » 2020 m. sausio 9 d. Šeimos, darbo ir socialinės politikos ministro

¹⁶ Siekiant įgyvendinti sveikatai pavojingų medžiagų kontrolės reglamentą Jungtinėje Karalystėje

potvarkis, kuriuo iš dalies keičiamas potvarkis dėl didžiausios leistinos sveikatai kenksmingų veiksnių koncentracijos ir intensyvumo darbo aplinkoje ([Įstatymų leidinys, punktas 61, 2020 m.](#));

» 2021 m. vasario 18 d. Plėtros, darbo ir technologijų ministro potvarkis, kuriuo iš dalies keičiamas potvarkis dėl didžiausios leistinos sveikatai kenksmingų veiksnių koncentracijos ir intensyvumo darbo aplinkoje ([Įstatymų leidinys, punktas 325, 2021 m.](#));

» 2023 m. rugpjūčio 18 d. Šeimos ir socialinės politikos ministro potvarkis, kuriuo iš dalies keičiamas Potvarkis dėl didžiausios leistinos sveikatai kenksmingų veiksnių koncentracijos ir intensyvumo darbo aplinkoje ([Įstatymų leidinys, punktas 1661, 2023 m.](#)).

► [Darbo vietos oro taršos poveikio modeliai:](#)

♦ [ConsExpo](#) programinė įranga, skirta cheminių medžiagų, esančių kasdienio vartojimo produktuose, poveikiui įvertinti.

♦ [ChemSTEER](#) gaminamų ir naudojamų cheminių medžiagų poveikio darbo vietoje ir išmetimo į aplinką įvertinimui.

► Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) [mokymų paketas](#) apie DSS rizikos vertinimą.

9.7.2. Rizikos valdymo priemonės

Pakeitimas

- [SubSport plus portal](#) – bendra informacija apie cheminių medžiagų pakeičiamumą, atvejų analizės.
- Įvairi medžiaga ir priemonės, kuriomis [EBPO](#) remia pakeitimus.
- PFAS alternatyvos ([duomenų bazė](#)).
- Tarptautinio cheminių medžiagų sekretoriato (ChemSec) [svetainė](#).
- [Kemi gairės dėl cheminių medžiagų pakeitimo](#).

AAP

- Jungtinės Karalystės HSE pirštinių naudojimo [gairės](#) ir medžiaga.

Darbuotojų informavimas

- Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) [Tarptautinės cheminės saugos kortelės](#).

- ▶ TDO parengtas [mokymo paketas](#), skirtas darbo gerinimui mažosiose ir vidutinėse įmonėse.
- ▶ Gerasis [cheminio pavojaus](#) kortelės, skirtos informacijai teikti, pavyzdys.
- ▶ [Cheminio pavojaus kortelių šablonas](#).

10. Į aplinką išmetami teršalai ir atliekos

Įmonėje naudojamos cheminės medžiagos gali būti integruotos į produktus, gali reaguoti proceso metu (pvz., dvikomponenčiai klijai ar sukietintojai) arba gali patekti į aplinką su išmetamomis į orą dujomis, nuotekomis ar kaip atliekos.

Aplinkos emisijų valdymas yra svarbus ne tik siekiant apsaugoti aplinką nuo pavojingų medžiagų, bet ir gali duoti ekonominės naudos ar padidinti efektyvumą, pavyzdžiui, sumažinti mokesčius už nuotekas ar atliekų šalinimą.

Dabartiniai į orą ir vandenį išmetamų teršalų kontrolės metodai daugiausia dėmesio skiria „tradiciniams“ teršalams, pavyzdžiui, azoto oksidams (NO_x), sieros oksidams (SO_x) arba tam tikriems sunkiesiems metalams (ore), taip pat biologiniam deguonies suvartojimui (BDS) ir suminiams parametrams, pavyzdžiui, bendram halogenintų junginių (AOX) kiekiui. Atskiros pavojingos medžiagos reguliuojamos tik tuo atveju, jei įrenginio įrengimo leidimuose yra nustatyti konkretūs reikalavimai arba vietiniai reikalavimai, arba įvesti išmetimo mokesčiai.

„Netoksiškos aplinkos“ požiūriu didžiausią susirūpinimą kelia patvarios cheminės medžiagos, PBT/vPvB ir PMT/vPvM¹⁷, pavyzdžiui, per- ir polifluorintų cheminių medžiagų grupė. Taip yra todėl, kad jos aplinkoje nesuyra ir nesunaikinamos, todėl egzistuoja ilgą laiką. Jos gali kauptis aplinkoje, jų koncentracija ilgainiui didėja ir galiausiai pasiekia tokį lygį, kuris daro žalą aplinkai. Kita prioritetinių cheminių medžiagų grupė – tai aplinkoje esančios endokrininę sistemą ardančios medžiagos (aplinkos EDC)¹⁸. Šių cheminių medžiagų išmetimo mažinimas turėtų būti didžiausias prioritetas.

Pavojingų cheminių medžiagų kiekis gali lemti, kad atliekos būtų priskirtos pavojingų atliekų kategorijai. Tai sukelia papildomas teises pareigas (ir išlaidas) atliekų šalinimui. Pagal Europos Sąjungos atliekų hierarchiją pavojingos atliekos turėtų būti pirmiausia prevenciškai mažinamos.

Išmetamų cheminių medžiagų kiekio valdymo pagrindas – geras cheminių medžiagų srauto per įmonę ir jos procesus išmanymas. Atskaitos taškas – cheminių medžiagų apskaita, kurioje pateikiama informacija apie cheminių medžiagų sąnaudas ir jų naudojimą produktuose ar procesuose. Kadangi visų (atitinkamų) cheminių medžiagų (išmetamų) kiekių neįmanoma išmatuoti, kad būtų galima nustatyti išmetamųjų teršalų kiekį, medžiagų srautų analizė gali apimti įvėrcius ir prielaidas, grindžiamas žiniomis apie numatomą cheminių medžiagų naudojimo paskirtį, procesų, kuriuose

¹⁷ Šių savybių turinčios medžiagos turi būti nurodytos saugos duomenų lape. Jos taip pat gali būti klasifikuojamos su H kodais EUH440, EUH441, EUH450 or EUH451

¹⁸ Jie turėtų būti nurodomi naudojant EUH430 ar EUH431

jos naudojamos, dizainą ir cheminių medžiagų savybes.

Šiame skyriuje aptariamas įmonėje išmetamų teršalų kiekis. Iš produktų išmetamas teršalų kiekis aptariamas [11](#) skyriuje.

10.1. Teisinė informacija

Pavojingų medžiagų išmetimo į vandenį ir orą reikalavimai paprastai nustatomi aplinkosaugos leidimuose. Yra tam tikri kriterijai ir sąlygos, apibrėžiančios, kokių tipų ir dydžių įrenginiams reikalingas leidimas. Leidimo reikalavimai gali būti tokie:

- ▶ išmetamų teršalų į orą ribinės vertės (ELV), įpareigojant įrodyti, kad jų laikomasi, atliekant nuolatinius matavimus arba reprezentatyvius išmetamų teršalų į orą matavimus,
- ▶ nuotekose išmetamų teršalų ribinės vertės, kurių atitiktį privaloma įrodyti atliekant nuolatinius arba reprezentatyvius matavimus,
- ▶ įsipareigojimai teikti ataskaitas apie metinį į vandenį ir orą išmetamų konkrečių medžiagų kiekį.

Priklausomai nuo gamybos tipo ir vietos (pvz., ekologiškai jautrioje teritorijoje), aplinkosaugos leidime gali būti nustatyti konkretūs reikalavimai. Net jei leidimo neturite, dėl atsakomybės už aplinką ir geros praktikos sumetimų turėtumėte apsvarstyti galimybę sumažinti arba panaikinti pavojingų medžiagų išmetimą į aplinką.

Visos įmonės, kuriose susidaro (pavojingos) atliekos, privalo jas klasifikuoti, ženklinti ir užtikrinti, kad jos būtų saugiai ir tinkamai pašalintos. Jei atliekos klasifikuojamos kaip pavojingos, jas tvarkyti galima tik tam tikruose įrenginiuose, o šalinimo procesas turi būti dokumentuojamas pagal ES teisės aktus. Šie reikalavimai perkeliama į nacionalinius teisės aktus, t. y. gali būti nustatyti konkretūs reikalavimai.

10.2. Privalumai

Cheminių medžiagų srautų per įmonę analizė, siekiant nustatyti reikšmingas pavojingų medžiagų emisijas į orą, vandenį ir atliekas bei optimizuoti produktus ir procesus, turi keletą privalumų:

- ▶ Darbas su aplinkos tarša prasideda nuo cheminių medžiagų srauto įmonėje analizės. Atlikus šią analizę galima nustatyti neefektyvų išteklių naudojimą ir bereikalingus cheminių medžiagų nuostolius. Įgyvendinus atitinkamas tokios analizės rezultatais grįstas priemones, galima sutaupyti lėšų dėl
 - ◆ veiksmingesnio išteklių naudojimo (galima pirkti mažesnius kiekius),
 - ◆ (pavojingų) atliekų kiekio sumažinimo, dėl kurio sumažėja jų šalinimo sąnaudos arba

- ♦ mokesčių už nuotekų išleidimą sumažinimo.
- ▶ Pavojingų medžiagų išmetimo mažinimas prisideda prie geresnės regioninės aplinkos kūrimo ir gerovės palaikymo aplinkinėse teritorijose. Tai didina pasitikėjimą įmone ir prisideda prie geros įmonės reputacijos.
- ▶ Jei išmetamų teršalų kiekis sumažinamas (gerokai) žemiau teisės aktuose nustatytų ribų, atsitiktinio neatitikimo tikimybė yra mažesnė, o inspektoriai yra labiau linkę bendradarbiauti sprendžiant problemas su įmone.
- ▶ Geras įmonės procesų išmanymas savaime yra vertybė, nes, pavyzdžiui, cheminių medžiagų srautų analizė gali būti naudojama ir kitais tikslais, pavyzdžiui, techniniam procesų organizavimui, avariniam planavimui, DSS rizikos vertinimui ir rizikos valdymui ir t. t.

10.3. Cheminių medžiagų srauto įmonėje vertinimas – masės balansas

Cheminių medžiagų srauto analizė yra pagrindinė priemonė, padedanti nustatyti išteklių taupymo ir (arba) išmetamųjų teršalų mažinimo galimybes. Toks medžiagų masių balansas gali būti naudingas bet kokio dydžio įmonėms. Jo sudėtingumas priklauso nuo cheminės medžiagos naudojimo būdo. Mišinių gamybos procesuose masės balansas yra palyginti paprastas, nes cheminės medžiagos dažniausiai dozuojamos, maišomos ir pakuojamos, o pagrindiniai išmetamųjų teršalų šaltiniai yra užpildymo, valymo ir pakavimo procesai.

Toliau pateiktas aprašymas yra pradinės analizės, kurią gali tekti patikslinti arba papildyti matavimais ar išsamesniais skaičiavimais, gairės. Siekiant parodyti principus, paaiškinama remiantis tik vienos konkrečios cheminės medžiagos pavyzdžiu.

Naudojamų kiekių nustatymas

Naudodamiesi cheminių medžiagų apskaita nustatykite, koks cheminės medžiagos kiekis yra įsigytas ir kam ši medžiaga naudojama įmonėje. Naudokitės SDL arba cheminių medžiagų duomenų bazėmis, kad nustatytumėte cheminės medžiagos tirpumą vandenyje ir virimo temperatūrą.

Darbo vietų, kuriose naudojama konkreti cheminė medžiaga, identifikavimas

Išsiaiškinkite, kuriose darbo vietose ir kuriuose procesuose naudojama konkreti cheminė medžiaga. Peržiūrėkite proceso eigą ir aptarkite jį su techniniu personalu bei kitais darbuotojais, kad suprastumėte, kaip cheminė medžiaga iš tikrųjų naudojama. Remdamiesi šia informacija, sukurkite schemą, iliustruojančią cheminės medžiagos srautą įmonėje. Pažymėkite, ar kiekvienoje darbo vietoje yra išmetimų į orą, vandenį ar atliekas ir (arba) ar ši cheminė medžiaga patenka į produkto sudėtį.

Kiekybinis srautų įvertinimas

Pagalvokite, kaip cheminė medžiaga gali elgtis gamybos metu ir įvertinkite, kokia cheminės medžiagos dalis patenka į produktą, reaguoja arba išsiskiria į orą, vandenį ir atliekas kiekviename proceso etape.

Skaiciavimams papildyti ir patikrinti galite naudoti darbo vietos oro, išmetamųjų dujų ar nuotekų matavimus, taip pat informaciją apie atliekų sudėtį. Pasitarkite techninius ekspertus ir paprašykite jų pateikti vertinimus, kad dar labiau patikslintumėte cheminių medžiagų masės balansą.

Svarstymų pavyzdžiai:

- ▶ Kietosios medžiagos gali išsiskirti į darbo vietos orą dulkių pavidalu, tačiau šios dulkės dažniausiai nusėda ant grindų, o ne patenka į aplinkos orą. Ant grindų nusėdusios dulkės šalinamos kaip atliekos.
- ▶ Žemą virimo temperatūrą turintys tirpikliai išsiskiria į darbo vietos orą. Į aplinkos orą galiausiai išmetamų teršalų kiekiai priklauso nuo išmetamųjų dujų valymo ir jo efektyvumo.
- ▶ Jei procesas vyksta naudojant vandenį, medžiagos gali būti išleidžiamos su nuotekomis, ypač jei jos yra tirpios vandenyje ir yra nuplaunamos. Šiuo atveju išmetamų teršalų kiekį taip pat lemia nuotekų valymas ir jo veiksmingumas šalinant ir (arba) skaidant chemines medžiagas.

Sudarykite paprastą cheminių medžiagų masės balansą kiekviename atitinkamo apdorojimo etape ir įtraukite kiekvienos cheminės medžiagos kiekį į proceso srauto schemą: nustatykite, kad pirmajame perdirbimo etape naudojamas cheminės medžiagos kiekis yra 100 % ir apibrėžkite kiekius, kurie patenka į produktą, orą, vandenį ir atliekas, užtikrindami, kad jų suma būtų lygi 100 %. Kitame gamybos etape įvestas kiekis būtų mažesnis nei pirmajame, nes reikia atimti išmetamųjų teršalų kiekį. Pabaigoje turėtumėte turėti srauto diagramą su kiekybiškai įvertintais (apskaičiuotais / išmatuotais) visų cheminių medžiagų sąnaudų ir išmetamų teršalų kiekiais, įskaitant produktus ir atliekas.

Masės balanso analizė

Baigę masės balanso skaičiavimą, aptarkite jį su kolegomis ir patikrinkite, ką jis reiškia išteklių naudojimo efektyvumo ir potencialo mažinti išmetamųjų teršalų kiekį požiūriu.

Automatinės dozavimo sistemos, proceso pertvarkymas siekiant atsisakyti tam tikrų cheminių medžiagų naudojimo arba sumažinti darbinę temperatūrą būtų naudingas ir aplinkai, ir įmonės finansams. Vadinas, jos galėtų būti prioritetinės ir lengviausiai įtikinančios įmonės vadovybę.

Jei yra procesų, kurių metu į aplinką išmetama daug teršalų, o išmetamųjų teršalų mažinimo technologijos netaikomos, turėtumėte pradėti identifikuoti išmetamų

teršalų mažinimo galimybes, pradedant alternatyvomis ir baigiant techninėmis galimybėmis, kurios gali leisti pakartotinai naudoti arba perdirbti viduje naudojamas chemines medžiagas. Išmetamų teršalų kiekio mažinimo galimybės yra panašios į tas, kurios aprašytos 9.4 skyriuje apie DSS. Todėl čia jos aprašomos tik trumpai.

10.4. Išmetamų teršalų kiekio mažinimo priemonės

10.4.1. Pakeitimas

Kaip aprašyta 9.4 skyriuje, pakeitimas yra rizikos valdymo būdas, kuriuo rizika sprendžiama pačiame šaltinyje, todėl vienu metu gali būti sprendžiamos kelios problemos, pavyzdžiui, rizika darbo vietoje, rizika aplinkai ir pavojingų atliekų atsiradimas. Be to, kalbant apie rizikos aplinkai mažinimą, pakeitimas turėtų būti pradedamas nuo klausimo, kokią funkciją atlieka produktas ar cheminė medžiaga, kad būtų galima nustatyti visas rizikos mažinimo galimybes, įskaitant tas, kurios grindžiamos skirtingomis medžiagomis ar technologijomis.

10.4.2. Techninės kontrolės priemonės

Išmetamų į aplinką teršalų kiekio mažinimo techninės kontrolės priemonės paprastai susideda iš dviejų etapų:

- ▶ technologijos, skirtos proceso metu išmetamiems teršalams surinkti ir
- ▶ technologijos, kuriomis siekiama užkirsti kelią teršalų išmetimui į aplinką, sudarant sąlygas cheminę medžiagą perdirbti ir pakartotinai panaudoti arba sunaikinti cheminę medžiagą ir (arba) pašalinti ją kaip atliekas.

Teršalų, esančių vandenyje, surinkimas „natūraliai“ įgyvendinamas, nes jis tikslingai naudojamas procese, tiekiamas vamzdynais ir laikomas talpyklose – be kita ko, ir tam, kad darbo vietos ir įrenginiai liktų sausi.

Į orą išmetamų teršalų surinkimas gali būti taikomas siekiant apsaugoti darbuotojus ir (arba) išvengti cheminių medžiagų patekimo į orą. Prietaisai ir įranga gali būti įvairūs – nuo uždarytų procesų su tiesiogiai prijungtu išmetamųjų dujų ištraukimu per vietinę ištraukiamąją ventiliaciją iki bendro gamybos cecho vėdinimo.

Tokiu būdu į vandenį ir orą išmetami teršalai gali būti apdorojami siekiant išgauti tam tikras chemines medžiagas – arba jiems gali būti taikomos valymo technologijos, kurios sunaikina nepageidaujamas chemines medžiagas. Pirmasis pavyzdys – absorbentai, kurie iš išmetamo oro surenka tirpiklius, kurie vėliau išgaunami absorbentą regeneruojant. Antrasis pavyzdys – nuotekų valymo įrenginiai, kuriuose skaidomos organinės medžiagos arba pašalinami teršalai su nuotekų dumblu, kuris galiausiai šalinamas kaip atliekos.

Techninės priemonės skirtingoms cheminėms medžiagoms gali būti skirtingai veiksmingos, tad dėl jų tinkamumo konkrečiai cheminei medžiagai reikėtų kreiptis į įrangos tiekėją.

10.4.3. Organizacinės priemonės

Organizacinės priemonės, susijusios su aplinkos tarša, daugiausia apima procesų projektavimo pakeitimus, dėl kurių keičiasi cheminių medžiagų naudojimas, t. y. mažinamas jų kiekis arba, jei jos pakeičiamos, naudojamos kitos, mažiau kenksmingų savybių turinčios cheminės medžiagos. Pavyzdžiai: procesų etapų sekos keitimas, dažymo pistoletų valymo dažnumo mažinimas geriau planuojant dažų spalvos keitimą arba logistikos tobulinimas, siekiant išvengti ilgalaikio (drėgnų) medžiagų laikymo ir taip sumažinti biocidų poreikį.

10.5. Integravimas į esamas procedūras

Išmetamų į aplinką teršalų kiekio mažinimas yra pagrindinis aplinkosaugos vadybos sistemų tikslas. Taigi, jei aplinkosaugos vadybos sistema yra įdiegta, cheminių medžiagų srautų analizės ir rizikos ir (arba) išmetamųjų teršalų mažinimo priemonių nustatymo etapai turėtų būti įtraukti į šios sistemos procedūras. Aplinkosaugos vadybininkui turėtų būti pavesta atlikti konkretų išmetamų cheminių medžiagų kiekio vertinimą – arba jis bent jau turėtų tame procese aktyviai dalyvauti.

Jei nėra aplinkosaugos vadybos sistemos ir panašių procedūrų, asmuo, dirbantis su išmetamųjų teršalų kiekio mažinimu, turėtų glaudžiai bendradarbiauti su techniniais darbuotojais, kad gautų išmetamųjų teršalų masės balansus (įverčius) ir aptartų jų kiekio mažinimo galimybes.

Bet kuriuo atveju, įmonėje turėtų būti už atliekų tvarkymą atsakingas asmuo. Šis asmuo turėtų dalyvauti visose diskusijose ir analizėse, susijusiose su išmetamųjų atliekų kiekiu. Dėl to gali tekti peržiūrėti nustatytą atliekų klasifikaciją (pavyzdžiui, jei anksčiau nebuvo žinomas tam tikrų pavojingų cheminių medžiagų kiekis). Galite apsvarstyti galimybę teikti papildomą informaciją apie atliekų sudėtį, kad užtikrintumėte saugų atliekų tvarkymą.

10.6. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

Pagrindinės išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo procedūros aprašytos ankstesniuose skyriuose. Galima tokia šių veiksmų įgyvendinimo seka:

- ▶ Nustatykite prioritетines chemines medžiagas masių balansui; prioritetai gali būti nustatomi remiantis įmonės politika, išskylančiomis emisijų problemomis, susijusiomis su išmetamais teršalais (leidimai, mokesčiai, atliekos), arba konkrečiais pavojais.

- ▶ Nustatykite naudojamus kiekius ir cheminių medžiagų savybes.
- ▶ Sukurkite masės srauto schemą su visais proceso etapais ir produktais, kuriuose naudojama ši cheminė medžiaga.
- ▶ Nustatykite emisijų kelius kiekviename įmonės proceso etape.
- ▶ Kiekybiškai įvertinkite išmetamųjų teršalų kiekį; visas panaudotas medžiagų kiekis turėtų būti priskirtas produktui, atliekoms, arba išmetamam oro ar nuotekų kiekiui.
- ▶ Nustatykite problemines sritis, pvz., didelius cheminių medžiagų kiekius, kurie patenka į atliekas, ribinių verčių viršijimo riziką ir pan.
- ▶ Aptarkite su kolegomis ir vadovybe, kokių veiksmų reikia imtis.
- ▶ Nustatykite rizikos mažinimo ir (arba) išmetamųjų teršalų mažinimo galimybes ir įvertinkite, kuri iš jų yra tinkamiausia atsižvelgiant į rizikos mažinimą ir sąnaudas.
- ▶ Įgyvendinkite priemones ir stebėkite jų įgyvendinimo veiksmingumą.
- ▶ Pereikite prie kitos prioritetinės cheminės medžiagos.

10.7. Priemonės ir nuorodos

10.7.1. Aplinkos taršos ir (arba) iššūkių nustatymas

- ▶ Cheminių medžiagų masės balanso sudarymo gairės (bus pateiktos vėliau).
- ▶ Nemokama priemonė cheminių medžiagų masės balansams rengti: [STAN](#) (gana aukšto lygio).

10.7.2. Pakeitimas

- ▶ Portalas „[SubSport plus](#)“ – bendra informacija apie pakeitimą, atvejų analizės.
- ▶ Įvairi [EBPO](#) medžiaga ir priemonės, skirtos padėti pakeisti.
- ▶ PFAS alternatyvos ([duomenų bazė](#)).
- ▶ ChemSec [svetainė](#).

10.7.3. Techninės kontrolės priemonės

Kadangi techninės priemonės pavojingų medžiagų emisijoms mažinti yra labai specifinės, nėra bendro, visiems atvejams taikomo vadovo ar įrankių. Vis dėlto, chemijos pramonei skirti [geriausios prieinamos technologijos informaciniai dokumentai](#) galėtų būti atspirties taškas.

11. Gaminių sauga ir rizika vartotojams

Įmonės privalo užtikrinti, kad jų produktai būtų saugūs vartotojams, t. y. jei mišiniai naudojami pagal paskirtį, jokios rizikos neturėtų kilti. Be to, turi būti atsižvelgiama į aplinkos saugumą ir pritaikomas holistinis požiūris į savo produktų poveikį.

Akivaizdu, kad produktai neturėtų kenkti nei vartotojams, nei aplinkai, tačiau ne taip akivaizdu, ką tai reiškia praktiškai ir kaip gamintojai gali užtikrinti, kad ši sąlyga būtų įvykdyta. Tai gali apimti ir platesnio poveikio aplinkai, pavyzdžiui, klimato kaitai, klausimus.

11.1. Teisinė informacija

REACH XVII priedas draudžia naudoti tam tikras medžiagas mišiniuose, prieinamuose plačiai visuomenei, kai tų medžiagų koncentracija mišinyje viršija nustatytas ribines vertes; tai taikoma 1A ir 1B kategorijos CMR medžiagoms. Šiame priede taip pat pateikti papildomi apribojimai konkrečioms medžiagoms. Ateityje gali būti įtraukti nauji apribojimai.

Vartotojams skirtiems konkrečioms mišiniais, pavyzdžiui, plovikliams ar kosmetikai, taikomi papildomi reikalavimai, kurie trumpai pristatyti [Teisės aktų apžvalgoje](#).

ES Bendrosios gaminių saugos direktyvoje, kuri perkelta į nacionalinę teisę (žr. [Teisės aktų apžvalgą](#)), nurodyta, kad rinkoje esantys gaminiai įprastomis ir numatomomis naudojimo sąlygomis neturėtų daryti jokios žalos vartotojams. Šios direktyvos taikymo sritis apima visus gaminius, kurie yra skirti naudoti vartotojui arba pagrįstai galima manyti, kad vartotojas juos naudos. Vadinasi, šie teisės aktai taikomi ir visiems mišiniais, kuriuos galima laisvai įsigyti rinkoje, įskaitant „pasidaryk pats“ parduotuvėse.

[Pastaba: Nors direktyvos pavadinimas (Directive on general product safety) į lietuvių kalbą verčiamas kaip „Direktyva dėl bendros gaminių saugos“, cheminių mišinių atvejų lietuviškai naudojamas terminas „produktas“, o ne „gaminys“. Todėl toliau naudosime būtent „produktas“]. Teisės aktuose nenurodoma ir nepateikiama jokia konkreti rizikos vertinimo metodika, tačiau atitiktis konkrečioms gaminiams taikomiems standartams laikoma viena iš saugos užtikrinimo priemonių.

11.2. Privalumai

Išsamiai įvertinus teisinę atitiktį ir į vertinimo procedūras įtraukus papildomus produkto saugos aspektus, galima:

- ▶ išvengti ieškinių dėl atsakomybės ir galimos žalos prekės ženklui, nes galima

- nustatyti galimą riziką ir ją valdyti;
- ▶ geriau suprasti ne tik produkto privalumus, bet ir galimus trūkumus, taigi, nustatyti tobulinimo galimybes;
 - ▶ padėti rengti paraiškas aplinkosauginiams ženklams gauti, taip pat nustatyti aspektus, kuriuos būtų galima panaudoti rinkodaros tikslais.

11.3. Produktų saugos vertinimas

11.3.1. Atitikties patikra

Produkto saugos vertinimą pradėkite nuo nuodugnaus atitikties patikrinimo ir įvertinkite visų taikomų teisės aktų reikalavimus (žr. 6 skyrių). Atsakykite bent į šiuos klausimus:

- ▶ Ar mišinyje yra ribojamų medžiagų, kurių koncentracija viršija leistinas ribines vertes?
- ▶ Ar mišinys suklasifikuotas teisingai?
- ▶ Ar produkto etiketė atitinka visus reikalavimus?
- ▶ Ar apie mišinį pranešta valdžios institucijoms (žr. 12.3.4 skyrių)?
- ▶ Ar produktas atitinka galiojančius standartus, pavyzdžiui, numatytus Statybos produktų reglamente?

11.3.2. Rizikos vartotojams vertinimas

Iš principo, vartotojams skirtuose mišiniuose apskritai neturėtų būti CMR ar kitų pavojingų medžiagų. Tačiau tai ne visada įmanoma.

Vartotojams skirtų mišinių naudojimas turėtų būti saugus be jokių rizikos valdymo priemonių, nes negalima daryti prielaidos ar užtikrinti, kad vartotojai, pavyzdžiui, užsimautų pirštines ar užsidėtų apsauginius akinius. Jei pavojingų (klasifikuojamų) medžiagų naudojimo negalima išvengti, reikėtų naudoti tas, kurių pavojingumas yra mažiausias.

Nėra jokių konkrečių taisyklių ar gairių, kaip vertinti vartotojams skirtų mišinių saugą. Atlikite bent kokybinį vertinimą, atsižvelgdami į mišinio klasifikaciją, į tai, kaip jis paprastai naudojamas, ir į galimą poveikį. Gali tekti atlikti nuodugnesnį tyrimą, jei kokybiniame lygmenyje nustatoma, kad cheminių medžiagų keliami pavojai ir poveikio būdai gali kelti pavojų.

Atlikdami kokybinį vertinimą, numatykite įprastinį mišinio naudojimą ir nurodykite visus galimus poveikius vartotojams. Patikrinkite, ar galimas sąlytis su oda bei kurios odos sritys gali būti veikiamos ir kiek laiko. Apsvarstykite, ar išsiliejęs mišinys gali

patekti į akis. Įvertinkite, ar mišinyje esančios medžiagos gali būti įkvėptos aerozolių, garų ar dulkių pavidalu. Patikrinkite, ar yra pavojus, kad, pavyzdžiui, ant indų likusios indų plovimo priemonės gali patekti į organizmą per burną.

Norėdami nustatyti riziką, kiekybiškai palyginkite poveikio lygius su poveikio ribinėmis vertėmis (žr. [14.3](#) skyrių apie rizikos vertinimą). Jei mišinyje yra labai pavojingos cheminės medžiagos ir vartotojas greičiausiai patirs didelį poveikį, galite iš karto daryti išvadą, kad rizika yra nepriimtina, ir siekti, kad mišinys būtų pakeistas.

Rizikos vertinimo principų aprašymas, įskaitant rizikos vartotojams ir bendrą gaminio, pavyzdžiui, cheminio mišinio, poveikio vertinimą, pateikiamas [14.3](#) skyriuje. Tame skyriuje pateikiamos nuorodos į priemones, skirtas rizikos vertinimui kaip medžiagų atrankos proceso daliai arba vertinimui ekspertiniu lygmeniu.

11.3.3. Produktų rizikos mažinimo priemonės

Kalbant apie profesinės ar aplinkos rizikos valdymą, pakeitimas yra ilgalaikė ir veiksmingiausia rizikos mažinimo priemonė, jei yra mažiau kenksmingų alternatyvų. Taigi, jei kyla įtarimų, kad mišinys gali kelti riziką vartotojams, tai turėtų būti pirmoji priemonė, kurią reikėtų apsvarstyti.

Nėra daug papildomų priemonių, kurias būtų galima taikyti vartotojams skirtiems mišiniams, nes nei techninės priemonės, nei asmeninių apsaugos priemonių naudojimas neturėtų būti saugaus naudojimo sąlyga vartotojams. Todėl dažniausiai mišinio poveikio tikimybę galima sumažinti pakeitus mišinio formą ir jo naudojimo būdą. Vienas iš pavyzdžių – tekstilės gaminių skalbimo priemonės: užuot jas tiekus miltelių pavidalu, mažesnę poveikio potencialą turinčios alternatyvos yra skysčiai (nėra dulkių, tačiau kyla rizika, kad jie gali išsilieti ant odos) arba iš anksto supakuotos skalbimo miltelių porcijos, esančios pakuotėje, kuri ištirpsta skalbimo mašinoje (nėra dulkių, nėra tiesioginio sąlyčio su oda). Panašūs sprendimai – aerozolių pakeitimas putomis arba tokio pakuotės dizaino parinkimas, kuris sumažina odos sąlyčio su chemine medžiaga riziką dozavimo ar pilstymo metu.

11.4. Integravimas į esamas procedūras

Su cheminėmis medžiagomis susiję produktų saugos aspektai gali būti priskirti keliems įmonės skyriams arba darbuotojams. Mišinių atveju tinkamiausia galėtų būti priskirti produktų kūrimo ir (arba) kokybės kontrolės procedūrų skyriui. Vis dėlto, bendrą atsakomybę taip pat galima priskirti aplinkosaugos vadovui, jei toks yra, arba pardavimų skyriui.

Dvi produktų saugos užtikrinimo dalys – rizikos vertinimas ir rizikos valdymo priemonių įgyvendinimas – taip pat gali būti padalytos tarp atitinkamą kompetenciją turinčių skyrių ir darbuotojų.

Rizikos vertinimas turėtų tapti neatsiejama bet kokio naujo produkto kūrimo dalimi,

kad mišiniai būtų saugūs nuo pat pradžių. Jei iki šiol toks vertinimas nebuvo atliktas, reikėtų parengti planą, pagal kurį būtų nuosekliai vertinami visi mišiniai, pradedant nuo tų, kuriuose yra pavojingiausių medžiagų.

11.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

Jei dar neatlikti jokie sistemiški produktų saugos užtikrinimo darbai, atlikite šiuos veiksmus:

- ▶ Nustatykite, kurie darbuotojai galėtų atlikti produktų saugos vertinimą, atsižvelgiant į jų kompetenciją ir išteklius; jei kompetencijos trūksta, išsiaiškinkite galimybes apmokyti asmenį, kuris galėtų atlikti bent kokybinį produktų rizikos vertinimą.
- ▶ Nustatykite prioritetus mišinių rizikos vertinimui remiantis jų klasifikacija ir (arba) pavojingų medžiagų kiekiu.
- ▶ Apibrėžkite, kokios apimties produkto saugos vertinimas turėtų būti atliekamas: minimaliai (teisiškai privaloma) būtina įvertinti, ar mišinys nekelia pavojaus naudotojui įprastomis ir numatomomis naudojimo sąlygomis. Šią taikymo sritį būtų galima išplėsti taip, kad ji apimtų:
 - ◆ aplinkos apsaugos aspektus;
 - ◆ produkto saugos vertinimą per visą jo gyvavimo ciklą, pvz., tiekimo grandinėje (ir aukštyne, ir žemyn) bei atliekų tvarkymo atžvilgiu;
 - ◆ mišinio tvarumo vertinimą, t. y. įskaitant netoksinį poveikį aplinkai, pavyzdžiui, poveikį klimato kaitai arba išteklių naudojimui.
- ▶ Atlikite ir dokumentais pagrįskite vieno ar kelių mišinių vertinimą ir nustatykite, ar reikia imtis veiksmų. Vertinimą galima pradėti nuo atrankinio / kokybinio metodo ir jį patikslinti, jei rezultatai yra dviprasmiški arba laikomi nepakankamai tiksliais sprendimams priimti.
- ▶ Interpretuokite rezultatus:
 - ◆ jei veiksmų imtis nereikia, dokumentuokite ir pereikite prie kito mišinio;
 - ◆ jei reikia imtis veiksmų: informuokite atitinkamus darbuotojus apie vertinimo rezultatus ir nustatykite rizikos mažinimo galimybes. Stebėkite įgyvendinimą ir įvertinkite rezultatus.

11.6. Priemonės ir nuorodos

Ekspertinės priemonės, skirtos mišinių keliamai rizikai vartotojams įvertinti, yra šios:

- ▶ [ConsExpo](#).
- ▶ [ECECTOC TRA consumer tool](#) (būtina atsisiųsti).
- ▶ Duomenų bazė apie apribojimus pagal REACH ([XVII priedas](#)).

12. Komunikacija

Cheminės saugos užtikrinimas grindžiamas tinkamu bendravimu ir kokybiškos informacijos perdavimu visoje tiekimo grandinėje produktų naudotojams ir valdžios institucijoms. Informacija apie pavojus ir riziką, susijusią su mišinio naudojimu, yra neatsiejama paties produkto dalis, todėl jos nereikėtų pamiršti.

Pagrindiniai reikalavimai, keliami informacijos apie chemines medžiagas teikimui, turėtų būti žinomi, nes jie yra jūsų verslo pagrindas. Todėl išsamių rekomendacijų dėl klasifikavimo, ženklinimo ir pakavimo, taip pat SDL sudarymo čia nepateikiama.

Cheminių medžiagų rizikos valdymas priklauso nuo geros komunikacijos ne tik įmonėje, bet ir visoje tiekimo grandinėje. Tai susiję ne tik su teisiškai privaloma komunikacija, bet ir su visomis papildomai įgyvendinamomis priemonėmis, kuriomis siekiama palengvinti saugų naudojimą, pakeitimą ir (arba) tolesnių naudotojų atitiktį reikalavimams.

Įmonių komunikacijos specialistai turėtų būti apmokyti ir išmanyti apie chemines medžiagas ir jų keliamą pavojų. Informacijos teikėjai turėtų žinoti klientų informacinius poreikius, o informacijos gavėjai turėtų užtikrinti, kad informacijos teikėjai žinotų, kodėl jiems reikia tam tikros informacijos ir neprašytų informacijos, kuri nėra reikalinga. Daugeliu atvejų nepakanka standartizuoto bendravimo (pvz., apsisieptimo atitikties deklaracijomis).

12.1. Teisinė informacija

CLP reglamentas yra vienas iš pagrindinių teisės aktų, taikomų mišiniams, todėl juo turėtumėte remtis savo darbe.

Reikalavimai, keliami informacijos tiek apie chemines medžiagas, tiek apie mišinius pateikimui saugos duomenų lape, yra nustatyti REACH reglamente. SDL privalo būti pateikti visoms klasifikuojamoms cheminėms medžiagoms ir mišiniams, o klientui paprašius, ir mišiniams (neklasifikuojamiems), kurių sudėtyje yra pavojingų sveikatai cheminių medžiagų, viršijančių 0,1 %. SDL turi būti sudaryti pagal REACH reglamento II priedą ir pateikti valstybės narės, kurioje produktas pateikiamas rinkai, kalba.

Be SDL, klasifikuotos cheminės medžiagos ir mišiniai turi būti paženklinami etiketėmis, nurodant pagrindinius pavojus ir apsaugos priemones, kurių reikia imtis darbo vietoje, aplinkoje ir, galbūt, taip pat tolesniam naudojimui bei atliekų šalinimui. Be to, pakuotės dizainas ir ant jos pateikiama informacija privalo būti tokia, kaip apibrėžta teisės aktuose. Abi nuostatos įtrauktos į Reglamentą dėl cheminių medžiagų klasifikavimo ir ženklinimo.

Kita teisinė informavimo prievolė – standartizuotas pranešimas apsinuodijimų informacijos centrams, apimantis duomenis apie mišinio sudėtį ir pavojingumą.

Pagal REACH reglamentą apie cheminių medžiagų, kurioms reikalingas leidimas, naudojimą privaloma pranešti Europos cheminių medžiagų agentūrai per 3 mėnesius nuo naudojimo pradžios. Daugiau informacijos apie pranešimo pateikimą rasite [ECHA svetainėje](#).

Gali būti nustatyti papildomi nacionaliniai įpareigojimai teikti informaciją, pavyzdžiui, apie tai, ar naudojamos SVHC ir kokie jų kiekiai (žr. [Teisės aktų apžvalgą](#)).

12.2. Privalumai

- ▶ Teisinių komunikacijos reikalavimų laikymasis užtikrina tolesnę įmonės veiklą.
- ▶ Apmokyti darbuotojai, gebantys bendrauti su tiekėjais, užtikrina, kad bus prieinama visa CRM reikalinga informacija ir kad bus galima užmegzti ir palaikyti pasitikėjimu grįstus santykius su tiekėjais. Tai gali būti geras pagrindas gerinti cheminių medžiagų saugą, įskaitant alternatyvų paiešką ir nepageidaujamų cheminių medžiagų pakeitimą.
- ▶ Kompetentingas kontaktinis asmuo, į kurį klientai gali kreiptis ir iš kurio gali gauti informacijos, yra gerų verslo santykių pagrindas. Jis padeda užtikrinti rinkas, kurti pasitikėjimą ir prireikus įgyvendinti pokyčius.
- ▶ Geras bendravimas su valdžios institucijomis gali būti naudingas gaunant informaciją apie būsimus teisės aktus, nustatant galimybes pagerinti veiklą vietoje ir įgyvendinant bendradarbiavimo, o ne konfrontacinius santykius.

12.3. Komunikacija su įvairiomis tikslinėmis grupėmis

12.3.1. Tiekėjai

Turėtumėte turėti tik vieną kontaktinį asmenį tiekėjams ir, atitinkamai, turėtumėte prašyti, kad tiekėjai turėtų pastovų kontaktinį asmenį. Jei kuriam nors iš jų trūksta informacijos ar pagrindų, gali būti pasitelkti kiti įmonės darbuotojai.

Su tiekėjais bendraujantis asmuo turėtų būti kompetentingas ir turėtų sugebėti paaiškinti visų užklausų aplinkybes, kad atsakymas būtų naudingas įmonei, o tiekėjas žinotų, jog šio kontaktinio asmens pastangos atsakyti į užklausą yra naudingos.

Galbūt norėsite dokumentuoti patirtį, susijusią su tiekėjų kontaktiniais asmenimis (pvz., tiekėjų duomenų bazėje arba kaip pastabą cheminių medžiagų apskaitoje). Pavyzdžiui, užsirašykite, jei tiekėjas pateikia aktualius SDL tik po to, kai jo paprašėte 3 kartus, arba jei tiekėjo kontaktinis asmuo nėra kompetentingas. Ši informacija padės priimti sprendimus dėl (būsimų) verslo santykių.

Bendravimas su tiekėjais gali būti reikalingas dėl įvairių priežasčių:

- ▶ turite klausimų ar poreikių dėl pateiktos informacijos atitikties, pvz., reikia

atnaujinto saugos duomenų lapo; šiuo atveju tiekėjas pagal įstatymą privalo pateikti informaciją, o jei to nepadaro, turėtumėte apsvarstyti galimybę pakeisti tiekėją;

- ▶ gali prireikti papildomos informacijos apie jau naudojamą produktą, pavyzdžiui, dėl medžiagos grynumo arba tiekiamo mišinio sudėties; tiekėjas neprivalo atsakyti, bet turėtų tai padaryti, kad įgytų pasitikėjimą ir išlaikytų Jus kaip klientą;
- ▶ norite palaipsniui atsisakyti to tiekėjo cheminės medžiagos ar mišinio ir norite aptarti, ar jis siūlo alternatyvas, kurios yra mažiau kenksmingos ir atlieka panašią funkciją; šiuo atveju tiekėjas turėtų atsakyti, kad išlaikytų Jus kaip klientą; stebite, ar bandoma Jus įtikinti toliau naudoti pradinį produktą, ir kaip vertinate tokį elgesį;
- ▶ reikia naujos žaliavos ir kreipiatės į tiekėją, kad gautumėte informacijos, o galbūt ir pavyzdžių, kad galėtumėte išbandyti produktą gamyboje. Jei tiekėją jau pažįstate, galite remtis esamais ryšiais arba užmegzti naujus. Bet kuriuo atveju tiekėjai turėtų būti atviri ir skirti laiko bendravimui su Jumis;
- ▶ norite sudaryti tiekimo sutartį ilgesniam laikui ir galbūt įtraukti sąlygas dėl medžiagų grynumo arba pavojingų cheminių medžiagų kiekio bet kokiuose mišiniuose, kuriuos ketinate įsigyti. Tokiose sutartyse taip pat galėtų būti numatyti reikalavimai įrodyti, kad sąlygos dėl grynumo ar sudėties yra įvykdytos – pavyzdžiui, atliekant chemines analizes.

Reikėtų patikrinti tiekėjo pateiktą informaciją, ypač jei tiekėjas yra naujas ir dar neturite patirties su jo teikiamos informacijos kokybe. Taigi tikrinkite gaunamų SDL kokybę ir ieškokite informacijos alternatyviuose šaltiniuose, pavyzdžiui, ECHA registruotų cheminių medžiagų duomenų bazėje arba pas kitus tiekėjus. SDL sudarantys darbuotojai bus kompetentingi tai padaryti. Teisiškai privalomos informacijos kokybė yra geras tiek tiekėjo patikimumo, tiek produkto kokybės rodiklis.

Jei reikalaujate, kad cheminės medžiagos būtų tam tikro grynumo arba nurodote chemines medžiagas, kurių neturi būti iš tiekėjo įsigytuose mišiniuose, galite apsvarstyti galimybę atlikti kelias atsitiktines chemines analizes, kad patikrintumėte, ar produktai atitinka reikalavimus, ar ne.

12.3.2. Klientai (įmonės)

Bendravimas su klientais vyksta iš kitos perspektyvos, tačiau galite remtis patirtimi, įgyta bendraujant su tiekėjais. Koks tiekėjų požiūris patinka? Kokių paslaugų tikėtės ir kur nusivylėte tiekėjų reakcija? Ši patirtis suteikia vertingų įžvalgų, padedančių formuoti bendravimo su klientais strategiją.

- ▶ Svarbiausiu prioritetu laikykite bendravimą su klientais apie gaminių cheminę saugą ir apsvarstykite galimybę pateikti atitinkamą informaciją kaip neatsiejamą produktų dalį.

- ▶ Pateikite naujausius, kokybiškus ir reikalavimus atitinkančius SDL; užtikrinkite, kad bet kokie žaliavų ar medžiagų pakeitimai atspindėtų produkto SDL.
- ▶ Užtikrinkite, kad turėtumėte kompetentingą asmenį, atsakingą už klientų užklausų priėmimą, kuris galėtų tiesiogiai atsakyti arba koordinuoti reikiamus veiksmus įmonėje, kad būtų parengta reikiama informacija.
- ▶ Užmegzkite gerus santykius su klientais (ir jų kontaktiniu asmeniu) – tai yra pasitikėjimo ir bendradarbiavimo pagrindas, taip pat ir kuriant produktą, kai reikia pakeisti medžiagas. Tai padės išlaikyti rinkas.
- ▶ Neignoraukite klientų informacijos poreikių ir neišskirkite tų, kurie perka tik mažus kiekius; visi jie turi gauti pilną informaciją apie produktą, kad būtų užtikrintas saugus jo tvarkymas ir naudojimas!

Klientai gali paprašyti, kad dokumentais patvirtintumėte, jog laikotės tam tikrų teisinių reikalavimų. Būtinai atsakykite į šiuos prašymus ir pateikite šiuos dokumentus, prieš tai patikrinę, ar sąlygos įgyvendintos. Taip gali atsitikti, jei tiekiate mišinius, skirtus naudoti sąlytyje su maistu, arba jei tiekiate elektronikos sektoriui, kuriam gali būti aktuali atitiktis RoHS reikalavimams.

Kai kuriuose sektoriuose, pavyzdžiui, automobilių pramonėje, jau yra arba ateityje gali būti įdiegtos priemonės, skirtos informuoti apie gaminiuose esančias chemines medžiagas. Automobilių pramonėje veikia vadinamoji Tarptautinė medžiagų duomenų sistema (IMDS) ir reikalaujama, kad visi tiekėjai, sudarydami tiekimo sutartis, praneštų šiai sistemai apie produktų sudėtį. Šiuo atveju komunikacija yra labai standartizuota, tačiau tiekimo sutartys ir diskusijos, pavyzdžiui, dėl pakeitimo, vis dar gali būti reikalingos ir svarbios.

12.3.3. Vartotojai

Jei gaminate vartotojams skirtus mišinius, reikia kitokio pobūdžio informacijos nei komerciniams klientams. Paprastai tiesioginio kontakto su vartotojais nebūna ir komunikacija yra „vienpusė“, t. y. turėtumėte pateikti visą informaciją, kuri yra naudinga ir būtina, kad vartotojai produktą naudotų saugiai ir pagal paskirtį.

Nors teisės aktuose apibrėžiama, kokia cheminės saugos informacija turi būti pateikiama cheminių etiketėse ir ant pakuočių, nėra reikalavimų dėl papildomos informacijos pateikimo apie vartotojams skirtus cheminius mišinius, t. y. nereikia pateikti SDL. Aplinkosauginių etikečių naudojimas gali būti papildomo informavimo galimybė, padedanti vykdyti gaminio rinkodarą ir padedanti vartotojams priimti sprendimus.

12.3.4. Valdžios institucijos

Bendravimas su valdžios institucijomis yra daugiausiai susijęs su cheminių medžiagų ir gaminių/ produktų teisės aktų laikymusi (žr. [12.1](#) skirsnį). Gali būti naudojami tokie komunikacijos būdai kaip skaitmeninės ataskaitų teikimo sistemos, apklausos ar kitos

komunikacijos formos, pavyzdžiui, elektroniniai ar įprastiniai laiškai.

Vienas iš svarbių pavyzdžių – pranešimas apsinuodijimų informacijos centrams. Pagal CLP reglamento VIII priedo nuostatas, importuotojai ir tolesni naudotojai, tiekiantys rinkai mišinius, kurie klasifikuojami kaip pavojingi dėl poveikio sveikatai ar fizinių savybių, privalo pateikti informaciją visų valstybių narių, kuriose mišinys tiekiamas rinkai, įgaliotosioms įstaigoms. Ši prievolė taip pat gali įsigalioti, kai pasikeičia produkto identifikatoriai (pavyzdžiui, prekinis ženklas ar etiketė) ir (arba) mišinys tiekiamas į kitas valstybes nares, kurios (dar) nėra įtrauktos į mišinio gamintojo ar importuotojo pranešimą.

Pranešimas pateikiamas nustatyta forma. Mišiniui priskiriamas unikalus formulės identifikatorius (UFI), kuris turi būti nurodytas ant produkto etiketės. Šis numeris susieja konkretų produktą / mišinį su pateikta informacija (įskaitant toksikologinius duomenis). UFI numerį į SDL įtraukti neprivaloma, bet rekomenduojama. Pranešimo dokumentacija rengiama naudojant IUCLID formatą – tarptautiniu mastu suderintą cheminių medžiagų duomenų formatą – ir turi būti teikiama internetu per ECHA duomenų teikimo portalą. Šis reikalavimas nuo 2025 m. sausio 1 d. privalomas visiems mišiniams, patenkantiems į CLP reglamento VIII priedo taikymo sritį.

Valdžios institucijos taip pat gali būti informacijos teikėjos, pavyzdžiui, jei teisiniai reikalavimai nėra visiškai aiškūs. Pavyzdžiui, pagal REACH reglamentą visose valstybėse narėse turi būti [pagalbos tarnyba](#), kuri atsakytų į klausimus, susijusius su tokių teisės aktų įgyvendinimu. Institucijos teikia informaciją apie teisinius pokyčius interneto svetainėse, siunčia naujienlaiškius arba siūlo informacinius renginius, kad įmonės galėtų susipažinti su galiojančiais ir būsimo laikotarpio reikalavimais.

Dar viena galimybė bendrauti su valdžios institucijomis – viešos konsultacijos dėl teisės aktų nacionaliniu arba ES lygmeniu. Šiuo atveju valdžios institucijos prašo informacijos apie cheminių medžiagų ar jų grupių naudojimą, kad galėtų priimti tikslinius teisės aktus ir įvertinti galimą reguliavimo veiksmų poveikį. Rekomenduojama teikti informaciją šioms konsultacijoms, kad būtų užtikrintas tinkamas sektoriaus ir gaminių atstovavimas.

12.4. Aplinkosauginiai teiginiai ir ekologiniai ženklai

Yra trijų tipų aplinkosauginiai teiginiai, kuriais galima pabrėžti mišinių naudą aplinkai: trečiosios šalies sertifikuoti ekologiniai ženklai, savarankiškai deklaruoti teiginiai apie tvarumą ir patvirtinti aplinkosauginiai teiginiai (aplinkosauginės gaminių deklaracijos).

Trečiosios šalies sertifikuotų ekologinių ženklų pavyzdžiai: [ES ekologinis ženklas](#), [Šiaurės šalių ekologinis ženklas „Gulbė“ \(angl. Nordic Swan\)](#) ir [Vokietijos ekologinis ženklas „Mėlynasis angelas“ \(angl. Blue Angel\)](#). Jais remdamiesi vartotojai priima sprendimus dėl pirkimo, atskiria gaminius, kurių aplinkosauginis veiksmingumas yra didesnis, nuo vidutinio ar mažo veiksmingumo gaminių. Ekologinį ženklą suteikianti organizacija apibrėžia kriterijus, kuriuos turi atitikti ženklinami gaminiai ir sukuria

paraiškų tikrinimo sistemą. Kriterijai skelbiami viešai ir apima įvairius aspektus, įskaitant chemines medžiagas. Gaminiai atitinkantys kriterijus, gali naudoti ekologinio ženklo logotipą ant pakuotės.

Savarankiškai paskelbti teiginiai apie poveikį aplinkai – tai teiginiai apie gaminio/produkto poveikį aplinkai ir (arba) sveikatai, pagrįsti įmonės informacija ir vertinimais. Pagrindiniai argumentai ir duomenys turėtų būti tikslūs ir prieinami, kad kiekvienas galėtų patikrinti teiginį. Jei tokia informacija neskelbiama, teiginys praranda patikimumą. Be to, tokie teiginiai neturėtų būti klaidinantys. Pavyzdžiui, teiginys „be bisfenolio A (BPA)“ reiškia, kad gaminys nekelia jokio su BPA susijusio pavojaus, tačiau jei vietoj BPA atsirado kitas, panašiai pavojingas bisfenolis, toks teiginys yra klaidinantis. Tokie teiginiai turėtų atitikti „Ekologiškumo teiginių direktyvos“ reikalavimus.

Aplinkosauginėse gaminių deklaracijose pateikiama išsami informacija apie gaminio poveikį aplinkai pagal ISO standartą 14025:2006. Jos turi būti pagrįstos gyvavimo ciklo vertinimu. Paprastai tokios gaminių deklaracijos naudojamos ne tiek bendraujant su vartotojais, kiek bendraujant tarp įmonių.

Apskritai, nepriklausomai nuo jų formos, teiginiai apie poveikį aplinkai turėtų būti patikimi, tinkami ir aiškūs, kartu su jais turėtų būti pateikiama skaidri ir prieinama informacija bei argumentai.

12.5. Cheminė analizė ir tyrimai

Laboratoriniai tyrimai gali būti geras būdas patikrinti tiekėjo informaciją, jei kyla abejonių, ir (arba) gauti papildomos informacijos apie įsigytose žaliavose esančias chemines medžiagas. Taip pat gali būti reikalinga arba naudinga gauti informaciją apie savo produktą, kad būtų galima patikrinti atitiktį arba pateikti atitikties įrodymus klientams.

Priklausomai nuo analizės apimties ir tikslo, naudojami įvairūs analizės metodai – pavyzdžiui, chromatografija arba spektrometrija, siekiant nustatyti ir kiekybiškai įvertinti medžiagų kiekį.

Testavimo įranga

Jei įmonėje yra laboratorija, atitinkamus tyrimus galite atlikti patys. Dauguma įmonių sudaro subrangos sutartis su laboratorijomis, kurios teikia paslaugas ir atlieka įvairius tyrimus. Pasirinkdami laboratoriją, įsitikinkite, kad ji dirba pagal gerąją laboratorinę praktiką, kad rezultatai būtų visuotinai priimtini. Akredituotų laboratorijų sąrašus galima rasti nacionalinėse arba regioninėse akreditacijos įstaigose. ES lygmeniu galima kreiptis į NANDO.

Kodėl reikia analizuoti arba tirti laboratorijoje

Tyrimai gali būti privalomi pagal teisės aktus, atliekami pagal klientų prašymus arba įgyvendinami kaip vienas iš kokybės kontrolės elementų. Teisiškai privalomų vertinimų apimtis ir dažnumas yra apibrėžti, o visus papildomus, savanoriškus darbus nustato įmonė, atsižvelgdama į poreikius. Gali užtekti atlikti tik atrankinius bandymus, pavyzdžiui, išbandyti vieną produktą. Priežastys, dėl kurių reikia analizuoti ar bandyti žaliavą arba savo produktą, gali būti šios:

- ▶ kiekybinis medžiagų kiekio nustatymas žaliavose, pvz., siekiant patikrinti tiekėjų pateiktą informaciją,
- ▶ galimo užterštumo nepageidaujamomis medžiagomis žaliavose nustatymas,
- ▶ tam tikrų cheminių medžiagų ir (arba) produktų eksploatacinių parametrų vertinimas,
- ▶ fizikinių ir cheminių savybių klasifikavimas,
- ▶ atitikties dokumentacija klientams, pvz., nesant ribojamų cheminių medžiagų sąrašo, kuriuo būtų galima pagrįsti atitikties deklaraciją dėl lakiųjų organinių junginių dalies produkte.

Cheminių tyrimų planavimas

Pradėkite nuo matavimo tikslo ir apimties apibrėžimo ir atidžiai pasirinkite parametrus, kurie padėtų atsakyti į aktualius klausimus. Atitikties užtikrinimo tikslais atliekamos analizės šiuo požiūriu paprastai yra labai aiškos. Patyrusios laboratorijos gali suteikti kompetentingą pagalbą. Apsvarstykite, kaip dažnai reikia atlikti matavimus: pavyzdžiui, tyrimus klasifikavimo tikslais reikia atlikti tik vieną kartą, o kokybės kontrolės tikslais analizė turėtų būti atliekama reguliariai.

12.6. Integravimas į esamas procedūras

Bendravimas su tiekėjais paprastai priklauso pirkimų skyriaus kompetencijai, bendravimas su klientais – rinkodaros skyriui, o bendravimas su valdžios institucijomis – teisės skyriui. Nors specifiniais cheminės saugos klausimais gali prireikti darbuotojų, dirbančių su techniniais procesais arba produktų kokybe, pagalbos, naudinga paskirti specialistus, kurie būtų apmokyti komunikacijos ir išmanyty pagrindinius aspektus apie perkamus ar parduodamus produktus.

Jei aplinkosaugos vadybos sistema jau įdiegta, gali būti, kad darbo su tiekėjais ir klientais procedūros, gairės ir taisyklės jau egzistuoja ir jas galima papildyti, naujais reikalavimais, susijusiais su cheminės saugos užtikrinimu.

12.7. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

- ▶ Įvertinkite, kaip įgyvendinami teisiniai reikalavimai dėl informacijos teikimo, ir užtikrinkite, kad būtų rengiami kokybiški, nuolat atnaujinami SDL visiems produktams, kuriems jie yra privalomi.
- ▶ Nustatykite esamą bendravimo su tiekėjais, klientais, vartotojais ir valdžios institucijomis tvarką, atsakomybių paskirstymą ir turimą patirtį.
- ▶ Įvertinkite ankstesnį bendravimą kartu su jį vykdydžiusiais darbuotojais:
 - ◆ Ar esama vidaus gairių? Ar jos įgyvendinamos? Ar tai naudinga ir kas pasirodė neveiksminga?
 - ◆ Kokios pagrindinės bendravimo su tiekėjais pamokos? Ar gaunama informacija? Ko galima pasimokyti iš tiekėjų apie tai, ką daryti ir ko nedaryti bendraujant su klientais?
 - ◆ Kokios pagrindinės bendravimo su klientais pamokos? Kokie klausimai užduodami? Ar gaunamas grįžtamasis ryšys apie pateiktą informaciją? Kiek efektyvus yra informacijos teikimas klientams?
 - ◆ Kaip įmonėje vyksta bendradarbiavimas, siekiant padėti komunikacijos specialistams pirkimo ir pardavimo skyriuose?
- ▶ Nustatykite komunikacijos gerinimo galimybes visoje tiekimo grandinėje ir jas įgyvendinkite.

Galite apsvarstyti galimybę į įmonės cheminių medžiagų tvarkymo strategiją įtraukti komunikacijos tikslus, kad padidintumėte saugos informacijos svarbą ir užtikrintumėte pakankamus išteklius, ypač kokybiškiems SDL parengti.

12.8. Priemonės ir nuorodos

Bendravimas su tiekėjais

- ▶ [Tiekimo sutarčių šablonas ir sudedamosios dalys](#) – sąlygos dėl grynumo ir medžiagų, kurioms taikomi ribojimai.
- ▶ [Saugos duomenų lapų patikrinimo kontrolinis sąrašas](#).

Bendravimas su klientais

- ▶ [Atitikties deklaracijos šablonas](#).
- ▶ Daugiau informacijos apie saugos duomenų lapų rengimą pateikiama [14.2](#) skyriuje.

Gairės dėl pranešimų Apsinuodijimų informacijos centrams

- ▶ [Suderintos informacijos, susijusios su reagavimu į ekstremaliąsias situacijas sveikatos srityje, gairės - CLP VIII priedas.](#)
- ▶ [Apsinuodijimų informacijos centrai: praktinis vadovas.](#)
- ▶ [UFI generatorius.](#)
- ▶ [UFI generatoriaus taikymas: vartotojo vadovas.](#)

Bendravimas su vartotojais

- ▶ Ekodizaino kompetencijos centras (2019). Aplinkosauginių teiginių naudojimas: gerosios praktikos vadovas. <https://www.fitreach.eu/sites/default/files/editor/publications%20ENG/Use%20of%20environmental%20claims.pdf>. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 20 d.

Testavimas ir analizė

- ▶ ES akredituotų įstaigų, atliekančių žaislų saugos tyrimus, duomenų bazė, žiūrėta 2022 m. spalio 18 d., prieiga per internetą: [EUROPA - Europos Komisija - Augimas - Reguliavimo politika - NANDO](#).
- ▶ EBPO geros laboratorinės praktikos (GLP) ištekliai, žiūrėta 2022 m. spalio 18 d. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/chemicalsafety/testing/good-laboratory-practiceglp.htm>.

Ekologinis ženklavimas

- ▶ Dažniausiai naudojamų ekologinių ženklų nuorodų sąrašas (bus pateiktas vėliau).
- ▶ Gairės dėl aplinkosauginių gaminių deklaracijų (bus pateiktos vėliau).

13. Valdymo ciklo užbaigimas – veiklos vertinimas ir tikslų peržiūrėjimas

Norint išlaikyti nuolatinio cheminių medžiagų rizikos valdymo tobulinimo procesą, būtina stebėti pažangą, lyginti rezultatus su tikslais, analizuoti galimus trūkumus ir nustatyti naujus ar patikslintus tikslus.

Cheminių medžiagų rizikos valdymo (ChRV) tikslas – nuolat mažinti cheminių medžiagų keliamą riziką visiems subjektams, kuriems taikoma apsauga. Riziką galima mažinti mažinant pavojingų cheminių medžiagų naudojimą (pakeičiant jas kitomis arba didinant jų veiksmingumą), mažinant emisijų kiekį ir poveikį techninėmis arba organizacinėmis priemonėmis, (per)projektuojant produktus arba naudojant asmenines apsaugos priemones. Visa ši veikla gali būti įgyvendinama kaip ChRV dalis.

13.1. Teisinė informacija

Kadangi nėra teisinio reikalavimo įdiegti ChRV sistemą, nėra ir reikalavimo stebėti, kaip ji įgyvendinama. Tačiau, pavyzdžiui, įgyvendinant įmonių tvarumo ataskaitų teikimo direktyvą, ChRV peržiūros metu gauti duomenys yra naudingi vertinant tikslų įgyvendinimą. Panašiai bet kokius įpareigojimus, susijusius su aplinkos tarša, darbuotojų apsauga ar atliekomis, galima pagrįsti informacija, gauta atliekant tikslų įgyvendinimo peržiūrą.

13.2. Privalumai

Struktūrizuota apžvalga, ar cheminių medžiagų politikos tikslai pasiekti ir kaip jie pasiekti, leidžia analizuoti vidaus procesus (jų veiksmingumą) arba kliūtis, trukdančias mažinti riziką. Ji gali būti naudojama siekiant išorės suinteresuotosioms šalims perduoti informaciją apie pastangas cheminės saugos srityje, taip pat motyvuoti darbuotojus ir toliau dirbti šioje srityje.

Kartu su, pavyzdžiui, ekonominiais duomenimis, struktūrizuotas pažangos vertinimas gali būti naudingas siekiant nustatyti, kokie pokyčiai lėmė geresnį patekimą į rinką ar geresnius verslo santykius tiekimo grandinėje. Tada teigiamas tendencijas galima tiksliai stiprinti, o neigiamų tendencijų atveju gali prireikti analizės, kaip geriau įgyvendinti rizikos mažinimą, kad sauga būtų suderinta su ekonominiais poreikiais.

13.3. Pažangos stebėsenos principai

Pažangos stebėsenos duomenų rinkimas ir analizė labai priklauso nuo įmonės politikos, konkrečių jos įgyvendinimo tikslų ir susijusių sėkmės rodiklių (žr. 4 skyrių).

Šie duomenys turėtų būti apibrėžti stebėsenos plane ir renkami pagal stebėsenos grafiką.

Jei paaiškėja, kad kai kurių duomenų neįmanoma gauti, su jais susijusį rodiklį gali tekti pakeisti ir įgyvendinti kitame cheminių medžiagų keliamos rizikos valdymo etape.

Stebėsenos plane taip pat gali tekti apibrėžti duomenų rinkimo metodą, kad būtų užtikrintas duomenų palyginamumas per tam tikrą laikotarpį. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti sunaudotų cheminių medžiagų kiekio apskaičiavimas, kai galima įvertinti metų pradžios ir pabaigos atsargas, atsižvelgiant į tai, ar jos yra stabilios, ar labai svyruoja.

13.4. Integravimas į esamas procedūras

Už ChRV veiklos įgyvendinimą atsakingas asmuo taip pat turėtų būti atsakingas už pažangos stebėseną. Jei yra įdiegta aplinkosaugos vadybos sistema, rodikliai ir duomenų rinkimas galėtų būti integruoti į ją.

Svarbūs informacijos šaltiniai gali būti cheminių medžiagų apskaita, pirkimų ir pardavimų skyriai, taip pat techniniai darbuotojai, atsakingi už aplinkosaugą ir darbuotojų saugą bei sveikatą. Dėl šios priežasties juos reikėtų informuoti apie bet kokių duomenų rinkimą, kad jie turėtų pakankamai laiko duomenims pateikti.

13.5. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

- ▶ Informuokite visus reikiamus asmenis apie peržiūros proceso pradžią.
- ▶ Rinkite duomenis, kad galėtumėte stebėti pažangą siekiant įmonės cheminių medžiagų keliamos rizikos valdymo tikslų.
- ▶ Parenkite ataskaitos projektą, kuriame aprašomi visi cheminių medžiagų keliamos rizikos valdymo tikslai:
 - ◆ Pradinė situacija ir problemos apibrėžimas
 - ◆ Bendrasis tikslas ir konkretūs uždaviniai
 - ◆ Kokia veikla buvo įgyvendinta
 - ◆ Rezultatas ir sėkmės rodiklis
 - ◆ Jei tikslas nebuvo pasiektas, priežasčių analizė ir rekomendacijos, ką būtų galima patobulinti
- ▶ Aptarkite ataskaitą su atsakingais įmonės asmenimis, įskaitant aukščiausiąją vadovybę.
- ▶ Priimkite sprendimą dėl peržiūrėtų ir (arba) naujų tikslų, kad pradėtumėte naują rizikos valdymo ciklą.

13.6. Priemonės ir nuorodos

- ▶ Savianalizės klausimynas.

14. ChRV metodai ir priemonės

14.1. Cheminių medžiagų klasifikacija

Cheminių medžiagų klasifikavimas užtikrina, kad visi tiekimo grandinės dalyviai suprastų, kokią neigiamą poveikį gali sukelti konkreti cheminė medžiaga. Ši klasifikacija suderinta pasauliniu lygmeniu.

Mišinių klasifikavimas yra viena iš pagrindinių jūsų įmonės veiklos sričių. Šiame vadove pateikiama tik tam tikra pagrindinė ir orientacinė informacija šia tema, nes kompetencijos spragas turėtų užpildyti profesiniai mokymai, o ne šis vadovas.

14.1.1. Teisinė informacija

Visos ES rinkai tiekiamos cheminės medžiagos ir mišiniai turi būti klasifikuojami pagal ES klasifikavimo ir ženklavimo reglamente nustatytas taisykles. Be to, cheminių medžiagų gamintojai ir importuotojai privalo pranešti apie klasifikaciją ECHA klasifikavimo ir ženklavimo inventoriui (CLI). Apie mišinius pranešti nereikia.

Visą svarbią informaciją apie perkamų medžiagų ar mišinių keliamą pavojų turėtumėte gauti iš tiekėjų SDL forma. CLI yra geras informacijos šaltinis šiai informacijai patikrinti. Privalote naudoti bent jau tiekėjų SDL, kad galėtumėte nustatyti gaminamo mišinio klasifikaciją (ir sudaryti SDL).

Medžiagų ir mišinių klasifikavimui reikia atitinkamos kompetencijos cheminių medžiagų srityje. Baltijos šalyse ir Lenkijoje nėra konkrečių teisinių reikalavimų dėl darbuotojų kompetencijos. Klasifikavimo užduotį galima pavesti atlikti išoriniams paslaugų teikėjams, tačiau atsakomybė už teisingą klasifikavimą tenka konkrečią medžiagą rinkai pateikusiam asmeniui ar institucijai.

14.1.2. Integravimas į esamas procedūras

Mišinių klasifikavimas (ir su tuo susijęs SDL rengimas) gali būti priskirtas „produktų kokybės“ skyriui arba padaliniui, atsakingam už visų įmonės mišinių klasifikavimą. Kadangi šis darbas yra pagrindinės veiklos dalis, manytina, kad cheminių medžiagų keliamos rizikos valdymo sistemos rėmuose pakeitimų daryti nereikia.

14.1.3. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

- ▶ Patikrinkite nacionalinius mišinių klasifikavimo ir ženklavimo reikalavimus.
- ▶ Įvertinkite, ar visi reikalavimai yra įgyvendinti ir ar darbuotojai yra pakankamai kvalifikuoti patys atlikti klasifikavimą arba įvertinti, ar išorės paslaugų teikėjai tai

atlieka teisingai.

- ▶ Sukurkite procedūras, užtikrinančias, kad bet kokia nauja informacija apie chemines medžiagas (pavojingumą) atsispindėtų visose atitinkamose mišinių klasifikacijose.

14.2. Saugos duomenų lapai ir pranešimas apie pavojų

Saugos duomenų lapas yra pagrindinė komunikacijos priemonė ir informacijos šaltinis apie chemines medžiagas tiekimo grandinėje ir rizikos valdyme. Todėl jo kokybė yra labai svarbi.

SDL pateikiama informacija apie cheminių medžiagų pavojingumą ir riziką susisteminta taip, kad visi naudotojai galėtų rasti konkrečiam tikslui reikalingus duomenis. Todėl labai svarbu, kad SDL būtų kokybiški, atitiktų reikalavimus ir būtų glausti.

Kadangi ne visi SDL yra gerai parengti ir informacija ne visada gali būti patikima, patartina patikrinti bent jau svarbią informaciją ir paklausti tiekėjo, jei informacija yra neaiški arba prieštaringa.

14.2.1. Teisinė informacija

Pagal REACH reglamento 3 str. 31 punktą, privalote automatiškai pateikti saugos duomenų lapą su bet koku mišiniu, kuris klasifikuojamas kaip pavojingas, o pareikalavus – ir su mišiniu, kuriame yra žmonių sveikatai pavojingų medžiagų, kurių koncentracija viršija 0,1 %. SDL forma aprašyta REACH reglamento II priede. SDL turi būti pateiktas valstybine kalba.

Turėtumėte atsižvelgti į informaciją apie galimą cheminių medžiagų ir mišinių poveikį, kurią gaunate iš mišinių tiekėjų. REACH reglamente nėra iki galo apibrėžta, ką tai reiškia praktiškai ir kaip ši informacija apie mišinį turėtų būti perduodama ir pateikiama: tai gali būti atskirai pateikiama informacija apie galimą mišinio poveikį arba tiesiog tokios informacijos įtraukimas į pagrindinius saugos duomenų lapų skyrius.

ES pramonės asociacijos parengė tam tikrus formatus ir priemones, skirtas kai kuriems pramonės sektoriams ir (arba) mišiniams, tačiau ne visiems.

14.2.2. Privalumai

Jei parengsite aukštos kokybės, glaustus ir naudingus saugos duomenų lapus, Jūs ne tik laikysitės teisės aktų reikalavimų, bet ir klientai labiau pasitikės Jūsų įmone

bei Jūsų gaminių sauga. Be to, jei nuo pat pradžių viską padarysite tinkamai, rečiau sulauksite klientų užklausų.

14.2.3. Tiekėjų saugos duomenų lapų naudojimas

Pateikiame tik keletą orientacinių klausimų, kurie padės kuo geriau pasinaudoti tiekėjų SDL:

- ▶ Ar tiekėjo SDL yra atnaujinti ir teisingi?
Pastebėję neatitikimų arba kilus abejonų, atlikite atsitiktinius patikrinimus arba pasidomėkite išsamiau. Pavyzdžiui, palyginkite poveikio scenarijų su pagrindinėje SDL dalyje pateikta informacija.
- ▶ Ar SDL informacija naudojama mišiniui klasifikuoti?
Įsitikinkite, kad klasifikuojantieji turėtų naujausią versiją (jei pasikeistų pavojingumas). Suderinkite su cheminių medžiagų apskaita.
- ▶ Ar jūsų mišinio SDL yra aptarti visi poveikio scenarijai (PS)?
Patikrinkite esamus SDL, ar kuris nors iš poveikio scenarijų neprieštarauja Jūsų pateiktiems patarimams dėl saugaus cheminių medžiagų tvarkymo ir naudojimo.
- ▶ Užtikrinkite, kad tiekėjų SDL būtų prieinami visose darbo vietose ir kad svarbiausia informacija būtų pateikiama darbuotojams ir trumpąja forma.
- ▶ Apsvarstykite galimybę SDL saugoti centralizuotai, kad visi, kuriems reikia informacijos, galėtų lengvai juos pasiekti.

14.2.4. Keli keblūs klausimai

Nustatyti naudojimo būdai

Tiekėjo pateiktame SDL pirmajame skyriuje turėtų būti nurodyti „nustatyti naudojimo būdai“. Nustatytas naudojimo būdas – tai toks cheminės medžiagos naudojimo būdas, kuriam tiekėjas, atlikdamas registraciją, atliko cheminės saugos vertinimą ir nustatė, kad cheminė medžiaga nekelia jokios rizikos esant pagrindiniame SDL tekste aprašytoms sąlygoms arba prie SDL pridėtam poveikio scenarijui. Šie naudojimo būdai gali būti laikomi „leidžiamais“, o naudojimo būdai, kurie nepatenka į nustatytų naudojimo būdų sąrašą, paprastai yra „neleidžiami“.

Dėl to labai svarbu, kad visada patikrintumėte, ar Jūsų naudojama cheminė medžiaga yra nurodyta tiekėjo SDL 1 skirsnyje. Jei taip nėra, turite keletą variantų:

- ▶ Praneškite tiekėjui apie savo naudojimo būdą ir paprašykite jį įtraukti į

cheminės saugos vertinimą, kad šis būdas taptų nustatytu naudojimo būdu, t. y. įtraukti jį į saugos duomenų lapo 1 skirsnį. Tiekėjas gali įgyvendinti prašymą, o gali ir neįgyvendinti – tai priklausys nuo jo „aptarnavimo požiūrio“, turimų išteklių vertinimui atlikti, cheminių medžiagų kiekio, kuriam, jo manymu, kyla rizika, jei naudojimo būdas nebus įtrauktas (naudotojų, prašiusių nurodyti naudojimą, skaičius), ir, ne mažiau svarbu, nuo to, ar naudojimo būdas iš tikrųjų yra saugus.

- ▶ Suraskite tos pačios cheminės medžiagos tiekėją, kuris saugos duomenų lapę nurodo Jūsų naudojimo būdą. Tikimybė rasti alternatyvų tiekėją priklauso nuo naudojimo būdo specifiškumo.
- ▶ Pakeiskite cheminę medžiagą ir naudokite tokią, kurios naudojimo būdas yra nustatytas – ši galimybė bus aktuali tik tuo atveju, jei pakeisti cheminę medžiagą yra labai lengva ir (arba) jei pakeitimas ir taip jau buvo suplanuotas.
- ▶ Atlikite vadinamąjį cheminės saugos vertinimą tolesniems naudotojams ir įvertinkite galimą riziką, susijusią su Jūsų ir tolesnių naudotojų taikomais cheminės medžiagos naudojimo būdais. Jei rizikos nėra, galite toliau naudoti cheminę medžiagą tokiu būdu. Tuomet privalote aprašyti naudojimo sąlygas, kuriomis grindžiamas cheminės saugos vertinimas, kaip privalomas sąlygas klientams (jei taikoma) ir prie SDL pridėti tolesnio naudotojo cheminės saugos vertinimą.

Registracijos numeriai

Visoms cheminėms medžiagoms, registruotoms pagal REACH reglamentą, suteikiamas registracijos numeris. Tačiau ne visos cheminės medžiagos, kurias galite įsigyti, yra registruotos, todėl saugos duomenų lapę gali nebūti registracijos numerio.

Cheminės medžiagos, kurių pagaminama ar importuojama mažiau nei 1 t per metus, neprivalo būti registruojamos pagal REACH reglamentą, todėl joms registracijos numeris nesuteikiamas. Taip pat nereikalaujama registruoti polimerų bei kai kurių kitų medžiagų, kurioms taikomi kiti teisės aktai.

Jei naudojamai cheminei medžiagai yra suteiktas registracijos numeris, privalote jį nukopijuoti į savo SDL ir nurodyti kartu su CAS numeriu, jei cheminė medžiaga turi būti identifikuota mišinyje (t. y. ji turi įtakos klasifikavimui).

Leidimų numeriai ir sąlygos

Jei mišinyje naudojate SVHC, kurioms taikoma autorizacija (to turėtumėte vengti, kiek įmanoma), tai galite daryti tik tuo atveju, jei Jūsų ir Jūsų klientų naudojimo būdui buvo suteikta autorizacija. Jei tiekėjas pateikė paraišką autorizacijai gauti, jis savo SDL nurodys cheminės medžiagos autorizacijos numerį ir pateiks konkrečias bei griežtas naudojimo sąlygas.

Šią informaciją būtina įtraukti į Jūsų SDL. Autorizacijos numeris leidžia valdžios institucijoms patikrinti, ar SVHC naudojimas yra autorizuotas pagal REACH. Autorizacija suteikiama tik tam tikromis sąlygomis, kurios užtikrina emisijų ir poveikio žmonėms bei aplinkai sumažinimą. Šios sąlygos gali būti susijusios ne tik su Jūsų pačių, bet ir su Jūsų klientų atliekamu cheminės medžiagos tvarkymu bei naudojimu. Todėl svarbu, kad apie šias sąlygas informuotumėte saugos duomenų lape.

14.2.5. Integravimas į esamas procedūras

Saugos duomenų lapų rengimas gali būti pavestas produktų kokybės skyriui arba padaliniui, atsakingam už visų įmonės mišinių klasifikavimą. Kadangi šis darbas yra pagrindinės veiklos dalis, daroma prielaida, kad cheminių medžiagų rizikos valdymo sistemoje nereikia jokių pakeitimų ir kad šis darbas yra tinkamai į ją integruotas.

14.2.6. Įgyvendinimas žingsnis po žingsnio

- ▶ Patikrinkite, ar tinkamai įgyvendinami SDL reikalavimai.
- ▶ Įvertinkite, ar darbuotojai yra pakankamai apmokyti, kad galėtų parengti SDL arba patikrinti išorinių paslaugų, rengiančių Jūsų įmonės SDL, teisingumą.
- ▶ Sukurkite procedūras, užtikrinančias, kad bet kokia nauja (pavojaus) informacija atsispindėtų visuose atitinkamuose SDL.
- ▶ Užtikrinkite, kad darbuotojai, klasifikuojantys mišinius ir rengiantys SDL, gerai bendrautų tarpusavyje, jeigu tą daro ne tie patys žmonės.

14.2.7. Priemonės ir nuorodos

- ▶ SDL gairės mišinių gamintojams (bus pateiktos vėliau).
- ▶ [ECHA pateiktos SDL sudarymo gairės.](#)

14.3. Cheminių medžiagų vertinimas

Cheminių medžiagų rizikos vertinimas yra pagrindinis veiksmas, kuriuo siekiama nustatyti, koku būdu cheminės medžiagos naudojimas kelia problemų. Juo remiantis priimamas sprendimas dėl veiksmų skubos ir nustatomos veiksmingos bei racionalios veiksmų galimybės.

ES lygmeniu taikoma standartizuota metodika, aprašyta cheminių medžiagų teisės aktų įgyvendinimo rekomendacijose. Pagal šią metodiką,

cheminė medžiaga kelia **riziką**, jei **sąlytis** su ta medžiaga (poveikis) **viršija ribą**, aukščiau kurios tikėtinas neigiamas poveikis.

Tai išreiškiama tokia lygtimi:

$$\frac{\text{Poveikis}}{\text{Pavojingumas}} = \frac{\text{Poveikio lygis}}{\text{(Eko)toksikologinė riba, kurią viršijus tikėtinas neigiamas poveikis}} = \frac{\text{Koncentracija / dozė}}{\text{DNEL}^* / \text{PNEC}^{**}} > 1 = \text{Rizika}$$

* Išvestinė ribinė poveikio nesukelianti vertė = ribinė vertė žmonių sveikatai

** Prognozuojama poveikio nesukelianti koncentracija = ribinė vertė aplinkai

Poveikio ribos yra šios:

- ▶ Išvestinė ribinė poveikio nesukelianti vertė (DNEL) = dozė, kurią viršijus tikimasi neigiamo poveikio žmonių sveikatai
- ▶ Prognozuojama poveikio nesukelianti koncentracija (PNEC) = koncentracija, kurią viršijus tikėtinas neigiamas poveikis aplinkai

Šios vertės būdingos vienai cheminei medžiagai ir gali būti nurodytos cheminės medžiagos arba mišinio, kuriame ji yra, SDL. Jas taip pat galima rasti ECHA registruotų cheminių medžiagų duomenų bazėje. Atkreipkite dėmesį, kad ši informacija paprastai neteikiama apie chemines medžiagas, kurių vienam gamintojui / importuotojui tenka mažiau nei 10 t per metus. Taip yra dėl to, kad nėra reikalavimo nustatyti šias vertes mažesniais kiekiais tiekiamoms cheminėms medžiagoms. Jei DNEL / PNEC nėra, galima ieškoti ir naudoti analogiškas vertes iš kitų teisės aktų, pavyzdžiui, darbuotojų apsaugos ES (OEL) arba etalonines vertes iš JAV, Kanados ir kt. Jei tokių verčių nėra, kiekybinis rizikos vertinimas neįmanomas.

DNEL ir PNEC turi būti parenkamos atsižvelgiant į vertinamą poveikio būdą: jei vertinama įkvėpimo rizika, turi būti naudojama įkvėpimo DNEL. DNEL ir PNEC įmanoma nustatyti ne visiems poveikio būdams.

14.3.1. Bendrasis rizikos įvertinimo metodas – labai didelį susirūpinimą keliančios cheminės medžiagos

Labai didelį susirūpinimą keliančios cheminės medžiagos (SVHC) gali sukelti labai rimtą ir negrįžtamą poveikį, o kai kurios iš jų neturi poveikio ribinės vertės, t. y. negalima nustatyti dozės ar koncentracijos, kurios neviršijus poveikio nebūtų. Tai gali būti mutagenų ir kancerogenų, taip pat endokrininę sistemą ardančių cheminių medžiagų atvejis. Be to, kai kurių SVHC poveikio negalima kontroliuoti; dėl savo patvarumo jos kaupiasi aplinkoje ir maisto grandinėje ir ilgai gali pasiekti koncentraciją, kai pasireiškia neigiamas poveikis. Tai pasakytina apie PBT/vPvB ir PMT/vPvM. Abiejų tipų cheminių medžiagų – poveikio ribinės vertės neturinčių ir patvariųjų – kiekybinio rizikos vertinimo atlikti neįmanoma. Vietoj to, pagal numatytąją nuostatą,

šių medžiagų emisijos turi būti kuo labiau sumažintos.

Bet kuri iš SVHC, įskaitant nepatvarias poveikio ribinę vertę turinčias, kelia susirūpinimą dėl rimto poveikio aplinkai ir sveikatai. Kadangi sąvoka „nulinis emisijų kiekis“ yra nereali (visų cheminių medžiagų naudojimas sukelia tam tikras emisijas), ES nustatė šių cheminių medžiagų laipsniško atsisakymo ir pakeitimo saugesnėmis alternatyvomis tikslą, kurį reiktų pasiekti kuo greičiau ir kai tik įmanoma.

Kaip ir bet kurios kitos cheminės medžiagos atveju, SVHC naudojimas yra susijęs su emisijomis, o bet kokios SVHC emisijos ir (arba) jų poveikis kelia susirūpinimą dėl galimo rimto poveikio aplinkai ir sveikatai; taigi reglamentavimo kontekste net nereikalaujama atlikti išsamaus poveikio vertinimo. Vietoj to, atlikus bendrą rizikos vertinimą, galima daryti išvadą apie esamą riziką, susijusią su SVHC naudojimo būdais, bent jau vartotojams skirtų produktų atveju.

14.3.2. Kiekybinis rizikos vertinimas

Visų cheminių medžiagų, kurios nėra patvarios ir turi poveikio ribinę vertę, rizikos vertinimą apskritai galima atlikti, nes DNEL/PNEC galima matematiškai palyginti su poveikio lygiu. Priklausomai nuo tikslo, cheminės rizikos vertinimas gali būti skirtingos apimties, pvz.:

- ▶ Darbo vietos rizikos vertinimo tikslas – nustatyti, ar darbuotojams kyla rizika dėl visų cheminių veiksnių, esančių konkrečioje darbo vietoje.
- ▶ Atliekant vertinimą pagal Bendrosios gaminių saugos direktyvos (atitinkamai jos įgyvendinimo nacionaliniu lygmeniu) reikalavimus, tikrinama, ar įprastai ir numatomomis sąlygomis naudojant gaminį, vartotojams kyla rizika dėl jo sudėtyje esančių cheminių medžiagų.
- ▶ Cheminės saugos vertinimas pagal REACH reglamentą apima visus gyvavimo ciklo etapus ir juo siekiama nustatyti bet kokią galimą riziką vartotojams, darbuotojams ir aplinkai.
- ▶ Tvarumo vertinime atsižvelgiama ne tik į visą medžiagos keliamą cheminę riziką, bet ir į kitą jos poveikį aplinkai, socialinį ir ekonominį poveikį.

Įmonėje atlikti darbo vietų rizikos vertinimą yra teisiškai privaloma ir būtina norint išsiaiškinti, ar reikia imtis atsargumo priemonių darbuotojams apsaugoti (9.3 skyrius).

Jei mišinius naudoja vartotojai, taip pat turėtumėte įvertinti, ar naudojimas jiems yra saugus įprastomis ir numatomomis sąlygomis (11 skyrius). Priklausomai nuo ChRV sistemos užmojų ir pažangos stebėsenos, galbūt taip pat norėsite atlikti produktų tvarumo vertinimą (žr. kitus du skyrius), ypač jei planuojate vertinti alternatyvas pakeitimo procesuose.

14.3.3. Cheminės rizikos vertinimas per visą gyvavimo ciklą

Jei planuojate pakeisti cheminę medžiagą mišinyje, svarbu palyginti įvairias

alternatyvas ir atlikti holistinį rizikos vertinimą visam produkto gyvavimo ciklui ir visiems subjektams (darbuotojams, vartotojams ir aplinkai).

Jei alternatyvos taip pat yra cheminės medžiagos (medžiagos pakeitimas kita medžiaga (*angl.* „Drop-in“), arba 1:1 pakeitimas), naudojimo sąlygos per visą gyvavimo ciklą gali būti tokios:

- a) labai panašios, jei alternatyva nekeičia pagrindinių produkto savybių ir jo apdorojimo būdo,
- b) arba gali labai skirtis, pvz., jei tirpiklio pagrindu pagaminti dažai pakeičiami į vandens pagrindu pagamintus dažus, tokiu atveju gali tekti iš esmės pakeisti ir dažų naudojimą, ir kietėjimo/ džiovavimo procesą.

Pirmuoju atveju (beveik nekeičiant tolesnio apdorojimo) pakanka palyginti medžiagų pavojingumą ir mobilumą (garų slėgį, tirpumą vandenyje, dulkėtumą ir t. t.), kad būtų galima nustatyti, kuri alternatyva yra geresnė.

Antruoju atveju (keičiasi naudojimas ir apdorojimas) būtina įvertinti naudojimo sąlygas, kad būtų galima apibūdinti ir palyginti su mišinio naudojimu susijusį poveikį ir rizikos lygį. Tam reikia įvertinti riziką ne tik gamybos vietoje, bet ir visuose tolesniuose produkto gyvavimo ciklo etapuose. Kadangi greičiausiai nežinote konkrečių naudojimo sąlygų savo klientų gamybos vietoje (-ose) ir toliau tiekimo grandinėje, galite naudoti įrankius ir numatytas prielaidas poveikio vertinimui. Pradiniam rizikos vertinimui rekomenduojame naudoti įrankį (priemonę) „ECETOC TRA“.

Priemonės

- ▶ [Chesar](#) – ECHA priemonė cheminės saugos vertinimui atlikti pagal REACH reglamentą; ji skirta atskiroms cheminėms medžiagoms, bet ne mišiniams.
- ▶ [ECETOC TRA](#) – „Excel“ programa pagrįsta priemonė, leidžianti apskaičiuoti cheminių medžiagų keliamą riziką; ji skirta naudoti registruotojams pagal REACH reglamentą.

14.3.4. Cheminių medžiagų tvarumo vertinimas

Cheminė sauga yra svarbi tvarių cheminių medžiagų koncepcijos dalis. Be to, atsižvelgiama į kitų tvarumo sričių – aplinkos, ekonomikos ir visuomenės – aspektus. Tvarumo vertinimas gali papildyti informaciją apie toksinę riziką ir pagrįsti sprendimus dėl cheminių medžiagų pakeitimo. Dėl to vertinimas tampa labiau holistinis, bet kartu sudėtingesnis ir sunkiau atliekamas. ES lygmeniu imtasi keletu iniciatyvų metodikoms ir principams kurti, pvz. „Saugus ir tvarus pagal dizainą (*angl.* Safe and Sustainable by Design, SSbD)“. Tačiau, net jei metodika vystoma, dažnai trūksta duomenų cheminėms medžiagoms vertinti.

Poveikis aplinkai paprastai vertinamas atliekant gyvavimo ciklo vertinimą (LCA). Programinės įrangos paketai padeda nustatyti poveikį aplinkai pagal nustatytas poveikio

kategorijas, tokias kaip klimato kaita, rūgštėjimas, ozono sluoksnio nykimas, dirvožemio nykimas, biologinės įvairovės nykimas ir toksiškumas. Kadangi LCA metodas skiriasi nuo cheminių medžiagų rizikos vertinimo, abiejų metodų (ekotoksiškumo ar toksiškumo atžvilgiu) vertinimo rezultatai gali nesutapti.

LCA kokybė tiesiogiai susijusi su LCI – gyvavimo ciklo inventorizacijos – duomenų tikslumu ir išsamumu. Tiksliausia yra patiekti rinkti LCI duomenis, tačiau tam reikia labai daug išteklių. Todėl praktikoje dažnai naudojami antriniai LCI duomenys, kuriuos galima rasti LCI duomenų bazėse. Yra nemažai LCI duomenų bazių, sukurtų atliekant mokslinius ar pramonės tyrimus. Nors šiose duomenų bazėse yra tūkstančiai duomenų rinkinių, cheminių medžiagų įvairovė yra didžiulė, todėl tik dalis cheminių medžiagų yra įtrauktos į duomenų bazėse esančius paruoštus duomenų rinkinius.

Tradiciškai LCA nelabai gerai atspindi cheminių medžiagų toksiškumą. Tą galima kompensuoti naudojant tikslesnę priemonę – modelį „Usetox“. Pagal šį modelį nustatomi toksiškumo vertinimo koeficientai, kuriuos galima taikyti atliekant LCA.

Priemonės

- ▶ [ChemSelect](#): patikros įrankis cheminių medžiagų tvarumo vertinimui.
- ▶ [Tinklapis](#) su nuorodomis į LCA programinę įrangą.
- ▶ [Usetox](#) teikia LCA vertinimo veiksnius; ši priemonė specialiai sukurta cheminių medžiagų toksiškumui ir ekotoksiškumui vertinti.

14.4. Prioritetų nustatymas

Kai procesuose naudojate daug skirtingų medžiagų, turėtumėte nustatyti, nuo kurių medžiagų pradėti cheminės rizikos mažinimo veiksmus.

Nustatant prioritetus gali būti atsižvelgiama į skirtingus kriterijus, kurie būdingi įmonės vykdomai strategijai. Akivaizdu, kad atitiktis teisės aktams yra aukščiausias prioritetas, todėl čia plačiau nenagrinėjamas. Siūlome dviejų etapų procesą, kurio metu pirmiausia įvertinamos cheminės medžiagos, jų naudojimo būdai ir nustatomi prioritetai, remiantis pavojingumo ir (kokybiniais) rizikos aspektais. Antrajame etape atliekama rizikos valdymo galimybių ir jų ekonominio poveikio atranka. Šio etapo rezultatai gali pakeisti pradinį prioritetą.

14.4.1. Pavojingumas

Akivaizdu, kad kuo pavojingesnė medžiaga, tuo labiau reikėtų jos vengti. Taigi pavojingumas yra vienas iš pagrindinių kriterijų, pagal kurį nustatoma, ar reikia imtis veiksmų dėl naudojamų medžiagų. Be to, kad cheminės medžiagos būtų reitinguojamas pagal jų pavojingumą, turėtumėte atsižvelgti į įmonės cheminių medžiagų politiką: jei yra tikslas mažinti EDC naudojimą, tuomet šio tipo

pavojingumui turėtų būti teikiamas aukščiausias prioritetas imantis veiksmų.

14.4.2. Poveikis

Be to, galite atsižvelgti į pavoingos medžiagos koncentraciją mišinyje kaip į prioritetų nustatymo kriterijų, nes koncentracija gali pakeisti veiksmų skubumą, ypač kai kalbama apie pavojus žmonių sveikatai. Kiti kriterijai, susiję su poveikiu, gali būti:

- ▶ Medžiagos kiekiai, kuriuos naudojate savo procesuose.
- ▶ Naudotojų grupė – bet koks poveikis pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, vaikams, padidintų veiksmų prioritetą.
- ▶ Naudojimo būdas – tie naudojimo būdai, kurie turi didelį poveikio potencialą, padidintų veiksmų prioritetą.
- ▶ Jei cheminės medžiagos gaminamos tik profesionaliam naudojimui, galite įvertinti, ar egzistuoja darbuotojų apsaugos priemonės, kurios galėtų sumažinti veiksmų prioritetą.

14.4.3. Galimybės veikti

Reikėtų nustatyti ir trumpai aprašyti įvairias galimybes sumažinti riziką, susijusią su nustatytais prioritetais. Pakeitimas yra toliausiai siekianti galimybė, todėl visada būtina įvertinti saugesnių alternatyvų prieinamumą. Tai apima tiek „drop-in“ (kai viena cheminė medžiaga pakeičiama kita) galimybes, tiek procesų ir medžiagų keitimą, kuris gali pareikalauti kitokios gamybos įrangos ir pan.

Jei yra alternatyvų arba kitų „lengvai“ įgyvendinamų rizikos valdymo priemonių, galima greitai įgyvendinti pakeitimą, o tai gali padidinti veiksmų prioritetą. Jei alternatyvų naudojamai cheminei medžiagai nėra lengva rasti, jos yra brangios arba dėl jų pablogėja produkto eksploatacinės savybės, veiksmų poreikis išlieka, tačiau prioritetas gali būti teikiamas kitiems atvejams, kuriems sprendimai jau egzistuoja ir galima greitai imtis veiksmų.

14.4.4. Ekonomika

Be abejo, labai svarbūs ir ekonominiai galimo veiksmo padariniai. Siekiant juos nustatyti, reikia įvertinti bet kokius sąnaudų pokyčius, produkto eksploatacines savybes ir galimas tiekimo grandinės reakcijas į pokyčius. Šį kriterijų galima įvertinti tik remiantis rizikos valdymo galimybėmis. Argumentas už veiksmų įgyvendinimą būtų tai, kad prašymą dėl pokyčių būtų pareiškę klientai.

14.5. Apsisprendimas dėl galimybės veikti

Iš esmės yra trys skirtingi veiksmai, kurių galima imtis siekiant sumažinti cheminės medžiagos naudojimo keliamą riziką. Toliau pateiktoje lentelėje išvardyti veiksmai ir nurodyti kiekvieno iš jų privalumai ir trūkumai. Joje neatsižvelgiama į technines galimybes ar kitus konkrečiam atvejui būdingus veiksnius, kurie gali turėti įtakos priimant sprendimą.

5 lentelė. Veiksmų galimybių ir jų pasekmių privalumų bei trūkumų apžvalga

Galimybė veikti	Privalumai	Trūkumai	Komentaras
Perprojektuoti gaminį , t. y. naudoti kitą medžiagą arba atsisakyti gaminio dalies ar medžiagos.	- Galimybė nenaudoti cheminės medžiagos. - Atitiktį galima įrodyti remiantis apskaitos duomenimis. - Galima aiški komunikacija, gera rinkodaros galimybė. - Išvengiama poreikio imtis veiksmų ateityje. - Galimybė diegti naujoves ir pakeisti keletą aspektų.	- Gali smarkiai pakeisti gaminio išvaizdą ir veikimą, dėl to gali būti prarasti klientai. - Didelės išteklių sąnaudos naujam projektavimo etapui.	Daugiausia taikoma gaminio fizinei formai; kitas perprojektavimo būdas yra pakeitimas.
Sustabdyti prekybą ir (arba) gamybą	- Galima įgyvendinti nedelsiant. - Nereikia jokių investicijų.	Pajamų ir klientų praradimas.	Tinkama galimybė produktams, kurie „vis tiek neparduodami“ ir (arba) kurių keli aspektai yra pripažinti kritiniais.
Pakeisti cheminę (-ėmis) medžiagą (-omis) (į mažiau pavojingą)	- Galimybė nenaudoti cheminės medžiagos. Atitiktis įrodomas galimas remiantis apskaitos duomenimis. - Galima aiški komunikacija, gera rinkodaros galimybė. - Išvengiama poreikio imtis veiksmų ateityje.	- Pakeitimui gali prireikti didelių žmogiškųjų ir finansinių išteklių bei laiko. - Neaišku, ar pavyks išlaikyti produkto kokybę. - Gali kilti neaiškumų dėl naujų tiekėjų, garantijų ir pan.	- Nauda priklauso nuo alternatyvos. - Reikėtų vengti neefektyvaus pakeitimo.

14.6. Pakeitimas

„Pakeitimas – pavojingų medžiagų pakeitimas ar jų kiekio sumažinimas gaminiuose ir procesuose mažiau pavojingomis ar nepavojingomis medžiagomis arba lygiavertio funkcionalumo pasiekimas technologinėmis ar organizacinėmis priemonėmis“ (Lohse 2003).

Pagal šį apibrėžimą, pakeitimu pašalinami arba sumažinami pavojai ir atitinkamai pašalinamas arba sumažinamas poveikis bei rizika. Gali būti kelios pakeitimo rūšys (ECHA, 2019 m.), kurios paaiškintos 6 lentelėje.

6 lentelė. Pakeitimo tipai

Pakeitimo tipai	Pavyzdžiai
1. Cheminės medžiagos pašalinimas (be pakeitimo)	Kvapioji mišinio sudedamoji dalis pašalinama, nes ji neturi jokios kitos funkcijos, išskyrus malonaus kvapo suteikimą produkto naudojimo metu.
2. Cheminės medžiagos pakeitimas kita medžiaga (angl. Drop-in) (1:1) (viena cheminė medžiaga pakeičiama kita be papildomų pakeitimų)	Kadmio turintis geltonas pigmentas mišinyje pakeičiamas organiniu geltonu pigmentu, kuris nelaikomas pavojingu.
3a. Pakeista gaminio ar proceso struktūra panaudojant alternatyvią cheminę medžiagą	Polimerų granulėse ftalatinis plastifikatorius DEHP pakeičiamas plastifikatoriumi DINCH. Norint pasiekti pageidaujamą funkciją, reikia pakeisti visą polimero sudėtį (koreguojant daugumos kitų sudedamųjų dalių koncentraciją).
3b. Pakeista gaminio ar proceso struktūra taikant ne cheminį sprendimą	Šis variantas mišinių gamintojams nėra aktualus
3c. Pakeista gaminio ar proceso struktūra taikant naują technologiją.	Šis variantas mišinių gamintojams paprastai nėra aktualus

Toliau nurodyti veiksmai yra standartinio pakeitimo proceso dalis. Pakeitimo procesas pradedamas nuo problemos nustatymo ir baigiamas perspektyviausios pakeitimo galimybės įgyvendinimu bei sėkmės įvertinimu.

- ▶ Pakeitimo apimties apibrėžimas
- ▶ Alternatyvų nustatymas
- ▶ Alternatyvų vertinimas ir perspektyviausių alternatyvų atranka
- ▶ Alternatyvų išbandymas realioje gamyboje
- ▶ Sprendimo įgyvendinimas ir sėkmės bei tobulinimo galimybių patikrinimas.

14.6.1. Pakeitimo apimties apibrėžimas

Būdami mišinių gamintoju, esate tiekėju savo klientams ir privalote užtikrinti, kad mišiniai, kuriuos jiems tiekiate, būtų kokybiški ir funkcionalūs. Jūsų įmonės užduotis – pakeisti probleminę mišinio sudedamąją dalį ir užtikrinti, kad bendra mišinio funkcija išliktų, o dar geriau – pagerėtų.

Pakeitimas gali apimti „drop-in“ tipo alternatyvos naudojimą (kai viena cheminė medžiaga pakeičiama kita) arba didesnio masto mišinio perkūrimą. Pakeitimą gali paskatinti teisės aktai (pvz., cheminė medžiaga yra uždrausta), Jūsų pačių prioritetai (pvz., įmonės politikos tikslas – palaipsniui atsisakyti tam tikrų cheminių medžiagų) arba klientų prašymai vengti tam tikrų cheminių medžiagų.

Proceso pradžioje naudinga nustatyti turimus išteklius, reikalingus pakeitimui – pavyzdžiui, kiek turima laiko, žmogiškųjų išteklių, kompetencijos ir finansų.

Nustatant pakeitimo apimtį taip pat reikia nustatyti alternatyvų vertinimo kriterijus. Šie kriterijai gali būti susiję su produkto kokybe ir (arba) savybėmis, alternatyvos „priimtinu pavojingumu“, priimtinu pakeitimo mastu, galimomis išlaidomis, skirtingos įrangos naudojimu, klientų reikalavimais ir kt. Šie kriterijai yra gera pagalbinių priemonė vėlesniam sprendimų priėmimui ir padeda sutelkti dėmesį į esminius pakeitimo aspektus.

14.6.2. Alternatyvų nustatymas

Pradėkite nuo produkto funkcionalumo apibrėžimo ir nustatykite visus galimus variantus, kurie galėtų padėti pašalinti susirūpinimą keliančią cheminę medžiagą. Šie variantai gali apimti ir techninius sprendimus, pavyzdžiui, ar vertėtų palaipsniui atsisakyti pagalbinių apdorojimo priemonės, ar įmanoma naudoti kitokias medžiagas (pavyzdžiui, aptarti su klientu galimybę pakeisti vienos rūšies polimerą kitu).

Yra įvairių variantų, kur ieškoti galimų alternatyvų ir kieno apie jas teirautis:

- ▶ įmonės viduje, nes pirkimų skyrius, pardavimo skyrius arba techniniai darbuotojai gali turėti gerų patarimų apie produktus ar tiekėjus, į kuriuos vertėtų kreiptis;
- ▶ tiekėjų, ypač jeigu jie siūlo alternatyvas; tačiau atkreipkite dėmesį, kad alternatyvos gali priklausyti panašiai arba tai pačiai cheminių medžiagų grupei ir, nors dar neregamentuojamos arba į jas dar neatkreipė dėmesio produktų kūrėjai, jos gali kelti tokį patį arba panašų pavojų, t. y. gali būti netinkama alternatyva;
- ▶ naudodamiesi paieškos sistemomis internete apžvelkite alternatyvias chemines medžiagas, peržiūrėkite mokslinę literatūrą, susisiekite su pramonės asociacijomis, valdžios institucijomis, universitetais ar kitais ekspertais, kurie gali konsultuoti saugesnių cheminių medžiagų ir produktų kūrimo klausimais.

Taip pat gali būti įmanoma suburti bendrą komandą su klientais ar net konkurentais ir rasti visiems priimtinių ir gerų sprendimų.

Atlikę tyrimą, turėtumėte nustatyti bent vieną alternatyvą, atitinkančią kokybės kriterijus. Jei nustatysite daugiau nei vieną, galite jas apsvarstyti 3-iajame žingsnyje ir palyginti jų privalumus bei trūkumus.

14.6.3. Alternatyvų vertinimas ir perspektyviausių alternatyvų atranka

Minimali sąlyga – visos alternatyvos turi atitikti Jūsų tikslinėms rinkoms taikomus teisinius reikalavimus ir neturi būti uždraustos ar apribotos jokiais teisės aktais.

Išrinktų alternatyvų vertinimas turėtų apimti pavojingumo ir rizikos, techninio įgyvendinamumo ir ekonominio pagrįstumo vertinimą. Be to, gali būti įvertintas

papildomas poveikis aplinkai (žr. skyrių „Tvarumo vertinimas“). Bendraudami su klientais įsitikinkite, jog pakeistos sudėties produktas jiems yra priimtinas.

Pavojingumo įvertinimas

Pirmiausia palyginkite ir įvertinkite pavojingumą pagal ES klasifikaciją. Kuo pavojingumas didesnis, tuo mažiau tinkama alternatyva (eko)toksikologiniu požiūriu. Jei klasifikacijos nėra, ECHA duomenų bazėje arba kituose moksliniuose šaltiniuose galite rasti bent kai kurių parametrų tyrimų rezultatus, kuriuos galite naudoti pavojingumui palyginti. Galite sudaryti reitingo sąrašą pagal pavojingumą. Įsitikinkite, kad žinote, kokia informacija apie alternatyvą yra prieinama, o kokia nėra žinoma (tai ateityje gali tapti nemalonia staigmena).

Poveikio įvertinimas

Jei pasirinkta alternatyva yra „drop-in“ tipo, t. y. vieną cheminę medžiagą pakeičiate kita, tik nežymiai pakeisdami visą mišinį, naudojimo sąlygos bei su mišiniu susijusios emisijos greičiausiai bus tokios pat ir pirminio, ir alternatyvaus mišinio atveju. Šiuo atveju galite tiesiog palyginti cheminių medžiagų mobilumo parametrus – lakumą, tirpumą vandenyje – ir nustatyti, ar reikšmingai pasikeis rizika. Daugeliu atvejų pavojingumo pokytis bus dominuojantis veiksnys.

Jei dėl alternatyvos mišinio sudėtis pasikeičia labiau, įvertinti, ar pakeitimas yra naudingas, ar ne, yra sudėtingiau, nes reikia atsižvelgti į visas chemines medžiagas (kurių koncentracija keičiasi), taip pat į galimai besikeičiančias naudojimo sąlygas ne tik mišinio gamybos etape, bet ir tolesniuose gyvavimo ciklo etapuose.

Vertinimo priemonės

Yra keletas alternatyvų vertinimo priemonių, tačiau dažniausiai jos susijusios su pavojingumo reitingavimu. Sudėtingesnę, bet vis dar paprastą vertinimą, kuris apima ir kai kuriuos tvarumo aspektus, galima atlikti naudojantis Vokietijos aplinkos apsaugos agentūros pateikta priemone [ChemSelect](#), kuri yra išversta į kelias kalbas.

Jei norite atlikti sudėtingesnę ir išsamesnę poveikio bei galimos rizikos vertinimą, galite išbandyti profesionalų įrankį [USEtox modelį](#). Jis gali būti susietas su gyvavimo ciklo vertinimu, tačiau jo neapima.

EBPO tinklalapyje apie [pakeitimo priemonių rinkinį](#) galima rasti keletą alternatyvių įvairaus masto ir sudėtingumo vertinimo priemonių.

Neefektyvaus pakeitimo, t. y. probleminės medžiagos pakeitimo kita, panašiai pavojinga medžiaga, galima išvengti nuodugniai įvertinus galimas alternatyvas, atsižvelgiant į jų toksiškumą ir riziką, taip pat į platesnį poveikį aplinkai.

Techninis ir ekonominis įvertinimas

Jei alternatyvos nustatomos kaip tinkamos pavojingumo ir rizikos požiūriu, reikia patikrinti jų techninį pritaikomumą ir tinkamumą. Pirmiausia tai turėtų būti atliekama laboratoriniu mastu, kad būtų galima susidaryti pradinį įspūdį apie tinkamumą, o antrajame etape, jei tai perspektyvūs kandidatai, – techninį pritaikomumą. Atliekant techninį vertinimą reikia numatyti galimybę gauti grįžtamąjį ryšį iš klientų.

Tai galėtų apimti:

- ▶ laboratorinius tyrimus, kuriais siekiama nustatyti, ar naudojant alternatyvą bus tenkinami mišinio kokybės ir eksploatacinių savybių kriterijai;
- ▶ bandymus, ar įranga gerai veikia naudojant naujos sudėties mišinį, įskaitant klientų procesus arba jų gaminamus gaminius;
- ▶ galima atlikti cheminės medžiagos grynumo analizę.

Į ekonominį vertinimą gali būti įtraukta:

- ▶ investicinės išlaidos, jei, pvz., reikia naujos technikos;
- ▶ alternatyvos (-ų) kaina;
- ▶ lėšos, kurios gali būti sutaupytos dėl mažesnio atliekų kiekio arba dėl to, kad nereikėjo naudoti asmeninių apsaugos priemonių, kurios buvo reikalingos prieš pakeitimą;
- ▶ rinkos pokyčiai dėl pakeistos gaminio struktūros, įskaitant galimybes taikyti ekologinius ženklus;
- ▶ mokymo išlaidos;
- ▶ galimybės padidinti mišinių kainas, kad būtų susigrąžintos investicijos.

Gali būti įvairių aspektų, į kuriuos reikia atsižvelgti, ir daugelį jų galima tik apytiksliai įvertinti, o ne tiksliai apskaičiuoti. Tačiau šių klausimų uždavimas papildys ankstesnius svarstymus ir gali parodyti galimus įgyvendinimo sunkumus arba tam tikrų alternatyvų trūkumus.

Po vertinimo gali paaiškėti, kad kai kurias alternatyvas teks atmesti nes jos ekonominiu ar techniniu požiūriu yra neįgyvendinamos.

14.6.4. Alternatyvų išbandymas realioje gamyboje

Paskutinis bandymų etapas apima alternatyvos naudojimą įprastinės gamybos metu. Kai kurie su gamybos procesais ar produkto kokybe susiję iššūkiai, kurių nepavyko pastebėti atliekant laboratorinius bandymus, gali išryškėti pilno masto gamyboje. Šiame techniniame bandyme turėtų dalyvauti klientai, kad būtų užtikrinta, jog mišinio sudėties pokytis neturės įtakos tolesniam apdorojimui.

Bandymams gali prireikti ypatingo techninio personalo dėmesio, nes dėl (iš dalies

skirtingų) alternatyvos (-ų) savybių gali tekėti gamybos parametrus. Užtikrinkite gerą bandymų dokumentavimą ir registravimą, kad vėlesniuose proceso etapuose būtų galima gauti išsamią informaciją apie šiuos bandymus.

Taikykite pirmajame etape nustatytus kokybės kriterijus, kad įvertintumėte, ar alternatyva atitinka visus aktualius reikalavimus. Galbūt norėsite atlikti chemines analizes, kad įsitikintumėte, jog mišinyje nėra nepageidaujamų priemaišų ar reakcijų produktų.

Atlikę visus nurodytus veiksmus, galėsite objektyviai įvertinti ir pasirinkti tinkamiausią alternatyvą.

14.6.5. Sprendimo įgyvendinimas ir sėkmės bei tobulinimo galimybių patikrinimas

Paskutinis pakeitimo proceso etapas – pasirinktos alternatyvos naudojimas gamybos procese. Tikėtina, kad laikui bėgant, dirbdami su naująja medžiaga, galėsite padidinti gamybos efektyvumą.

Pristatydami naują ir (arba) pakeistą gaminį klientams, būkite pasirengę priimti (kritinius) atsiliepimus ir toliau tobulinti arba keisti mišinio sudėtį.

Santrumpos

Santrumpos	
AOX	Halogenintų junginių suma
BDS	Biologinis deguonies suvartojimas
BPA	Bisfenolis A
CAS	Cheminių medžiagų santrumpų tarnyba
CLI	Klasifikavimo ir ženklinimo inventorių
CMR	Kancerogeninis, mutageninis ir toksiškas reprodukcijai
COSHH	Sveikatai pavojingų medžiagų kontrolės taisyklės
ChRV	Cheminių medžiagų rizikos valdymas
ChRVS	Cheminių medžiagų rizikos valdymo sistema
DNELs	Nustatytas poveikio nesukeliantis lygis
DSS	Darbuotojų sauga ir sveikata
EB	Europos Komisija / Europos bendrija
ED	Endokrininę sistemą ardantis
EDC	Endokrininę sistemą ardanti cheminė medžiaga
EMAS	Aplinkosaugos vadybos ir audito sistema
PS	Poveikio scenarijus
ES	Europos Sąjunga
IMDS	Tarptautinė medžiagų duomenų valdymo sistema
ISO	Tarptautinė standartizacijos organizacija
IUPAC	Tarptautinė grynosios ir taikomosios chemijos sąjunga
LCA	Gyvavimo ciklo vertinimas
LCI	Gyvavimo ciklo inventoriaus analizės duomenys
LOJ	Lakieji organiniai junginiai
NACE	Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne (Europos bendrijos ekonominės veiklos rūšių statistinė nomenklatura)
NOx	Azoto oksidai
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
PBT	Patvarus, bioakumuliacinis ir toksiškas

Santrumpos	
PCN	Pranešimas apsinuodijimų informacijos centrui
PFAS	Per ir polifluorintos alkilinės medžiagos
PIC	Išankstinis informuotas sutikimas
PMT	Patvarus, judrus ir toksiškas
PNEC	Prognozuojama poveikio nesukelianti koncentracija
PRODCOM	PRODUCTION of COMmodities – statistinė nomenklaturą
MTTP	Moksliniai tyrimai ir plėtra
REACH	Reglamentas dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų
SDL	Saugos duomenų lapas
SOx	Sieros oksidai
SSbD	Saugus ir tvarus pagal dizainą
STOP	Pakeitimai, techninės priemonės, organizacinės priemonės, asmeninės
STOT	Sisteminis toksiškumas tiksliniams organams
SVHC	Labai didelį susirūpinimą kelianti medžiaga
vPvB	Labai patvarus ir labai bioakumuliacinis
vPvM	Labai patvarus ir labai mobilus

Projektas LIFE „Fit for REACH-2“, Nr. LIFE22-ENV-EE-LIFE-FitforREACH-2/101113947, yra bendrai finansuojamas Europos Sąjungos LIFE programos lėšomis

Šio leidinio turinys yra išimtinė projekto LIFE „Fit for REACH-2“ atsakomybė ir jokių būdu neatspindi Europos Sąjungos nuomonės.

